

Vilniaus universitetas
Komunikacijos fakultetas
Žurnalistikos institutas

Juras Požela,
Žurnalistikos magistrantūros studijų programos studentas

PARTINĖ SPAUDA LIETUVOS POLITINĖJE KOMUNIKACIJOJE

MAGISTRO DARBAS

Vadovė: R. Matkevičienė

Vilnius, 2006

Požela, Juras

Po - 272 Partinė spauda Lietuvos politinėje komunikacijoje: magistro darbas / Juras Požela ; mokslinis vadovas R. Matkevičienė ; Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Žurnalistikos institutas. – Vilnius, 2006. – 75 lap. : lent. – Mašinr. – Santr. Angl. – Bibliogr.: p. 64-67 (45 pavad.).

UDK 002:32 (474.5)

Reikšminiai žodžiai: *Politinė komunikacija, politinis dalyvavimas, partinė spauda, visuomenės informavimo priemonės, politinės partijos.*

Magistro darbo objektas – partinė spauda Lietuvos politinėje komunikacijoje. Darbo tikslas – išsiaiškinti partinės spaudos tendencijas politinėje komunikacijoje, atsakyti į klausimą kodėl jos atsisakoma ir kokios atsiranda alternatyvos. Pagrindiniai darbo uždaviniai – politinės komunikacijos vystymosi tendencijas, politinės komunikacijos sąveiką, išnagrinėti politinio dalyvavimo savivaldoje ypatumus.

Iškelto tikslo buvo siekiama analizuojant politinės komunikacijos teorinį istorinį kontekstą, vystymosi tendencijas, nagrinėjant politikos sampratą Lietuvoje ir partinę spaudą, jos kitimą.

Pirmoje magistro darbo dalyje nagrinėjau politinės komunikacijos teorinę dalį, žiniasklaidos, kaip politinės komunikacijos tarpininko tarp valdžios ir visuomenės, vaidmenį.

Antroje darbo dalyje nagrinėjau politikos ir politinių partijų specifiką. Didelis dėmesys skiriamas XX amžiaus pradžios Lietuvos partinei žiniasklaidai.

Trečioje darbo dalyje buvo atliktas tyrimas, kuriuo buvo siekiama išsiaiškinti partijų požiūris į partinę spaudą.

Rašant darbą buvo naudoti tyrimo metodai:

- teorinėje darbo dalyje naudotas literatūros analizės ir sintezės metodas;
- praktinėje darbo dalyje naudotas ekspertų apklausos metodas.

Darbas gali būti įdomus ir naudingas žiniasklaidos priemonėms, politinėms partijoms, taip pat studentams, besidomintiems politine komunikacija, partine spauda ir viešosios informavimo priemonių vaidmeniu.

Turinys

Įvadas	6
1. Politinė komunikacija. Teorija, elementai, vystymasis.....	8
1.1. Politinės komunikacijos apibrėžimai	8
1.2. Politinės komunikacijos elementai	10
1.2.1. Politinės partijos	12
1.2.2. Visuomeninės organizacijos.....	12
1.2.3. Visuomenė.....	13
1.2.4. Žiniasklaida ir kiti tarpininkai	14
1.3. Politinės komunikacijos vystymasis.....	14
1.3.1. Pirmoji politinės komunikacijos vystymosi stadija.....	14
1.3.2. Antroji politinės komunikacijos fazė	15
1.3.3. Trečioji politinės komunikacijos vystymosi stadija.....	16
1.3.4. Ketvirtoji politinės komunikacijos stadija.....	16
1.4. Politinės komunikacijos šiuolaikinės dimensijos.....	17
1.5. Politinės komunikacijos priemonės.....	19
1.6. Politinės komunikacijos lygmenys.....	20
1.7. Politinė sistema ir politinė komunikacija	21
1.8. Žiniasklaidos vaidmuo politinėje komunikacijoje ir viešoji nuomonė	22
2. Politika, politinės partijos ir politinė komunikacija	26
2.1. Politiniai interesai ir politiniai poreikiai.....	26
2.2. Demokratijos vystymosi etapai	27
2.3. Politinis dalyvavimas	28
2.5. Elektroninė valdžia.....	30
2.6. Konsultavimosi technologijos	32
2.7. Politinės valdžios funkcijos.....	33
2.8. Politinės partijos.....	33
2.8.1. Politinių partijų kilmė ir apibrėžimas.....	33
2.8.2. Politinių partijų funkcijos ir bruožai	34
2.8.3. Lietuvos politinės partijos	36
3. Partinė spauda	38
3.1. Lietuvos partinės spaudos atsiradimas ir vystymasis 1905 – 1940 m.....	38
3.1.1. Lietuvos socialdemokratų partijos spauda	38

3.1.2.	Lietuvos demokratų partijos spauda.....	42
3.1.3.	Tautinės demokratinės krypties spauda.....	44
3.1.4.	Krikščionių demokratų spauda.....	46
3.1.5.	Liaudininkų spauda	48
3.1.6.	Komunistinė spauda	49
3.1.7.	Lietuvos partinė spauda 1905 – 1940: bendros išvados.....	51
3.2.	Šiandieninė Lietuvos partinė, politinė spauda.....	51
3.2.1.	Savaitraštis „Laikas“	52
3.2.2.	Savaitraštis „Atgimimas“	53
3.2.3.	Savaitraštis „Panorama“	53
3.2.4.	Laikraštis „Naujoji politika“	54
3.2.5.	Laikraštis „Tautininkų žinios“	54
3.2.6.	Laikraštis „Opozicija“	54
3.2.7.	Laikraštis „Tremtinys“	55
3.3.	Politinių partijų komunikacija: tyrimas.....	55
3.3.1.	Lietuvos socialdemokratų partija	56
3.3.2.	Tėvynės sąjunga	58
3.3.3.	Darbo partija.....	59
3.3.4.	Tyrimo apibendrinimas, išvados	60
	Išvados.....	62
	Bibliografinių nuorodų sąrašas	64
	Priedai	68
	Summary	74

Ivadas

Staigi informacijos ir komunikacijos technologijų plėtra, globalizacijos procesai pakeitė daugelį mūsų gyvenimo sričių. Tame tarpe politiką bei žiniasklaidą. Nei viena valstybinės sąranga negali egzistuoti be šių dviejų sudedamųjų dalių.

Šiandien ypač dažnai girdime vartojant terminus „politinė komunikacija“, „politinės kampanijos“, „politiniai viešieji ryšiai“. Keičiantis visuomeninei sąrangai, kai industrinę visuomenę keičia informacijos ir žinių visuomenė, keičiasi ir žmonių tarpusavio komunikacija ir jos būdai.

Dažniausiai visuomenėje politinė komunikacija suprantama siaurąja prasme kaip politikų agitacija per rinkimus, naudojama politinė reklama ar marketingas.

Kalbant apie politinę komunikaciją, didžiausias dėmesys skiriamas žiniasklaidai, kaip komunikacijos tarpinkei. Tačiau politinė komunikacija yra žymiai platesnė sąvoka apimanti ir neverbalinės komunikacijos išraiškos priemones. Stokojama pakankamo visuomenės ir akademinės bendruomenės dėmesio žiniasklaidos ir politikos pokyčiams, tyrinėjimams kaip ji keičia mūsų sprendimo priėmimo būdus, kaip palaikoma tarpusavio komunikacija ir informavimas.

Pasaulyje, kuriame žinios skrieja sekundžių greičiu, žiniasklaida tampa esmine veikėja užtikrinant komunikaciją tarp politikų ir visuomenės. Vis dažniau būtent ji pradeda formuoti politines darbotvarkes.

Nors politinė komunikacija nėra naujas reiškinys, ji egzistuoja paraleliai kartu su pačia politika, tačiau jaučiamas teorijos ir mokslinių tyrimų stygius, ypač lietuviškoje literatūroje ir Lietuvos mokslo institucijų atliekamuose tyrimuose ar publikuojamuose moksliniuose darbuose.

Diplominiame darbe nagrinėju Lietuvos partinę spaudą ir jos vaidmenį politinės komunikacijos procesuose. Besikurdamos partijos, kartu kurdavo ir savo žiniasklaidos priemones, dažniausiai spaudą. Būtent jos pagalba būdavo formuojama visuomenės nuomonė, ginamos ir plėtojamos partinės vertybės. Taip buvo ir Lietuvoje, kūriant nepriklausomą valstybę XX amžiaus pradžioje. Tačiau šiandien pastebima tendencija, kad politinės partijos nebetenka savo visuomenės informavimo priemonių, atsiranda naujos alternatyvos.

Magistro darbo objektas – Lietuvos partinė spauda kaip politinės komunikacijos priemonė.

Darbo tikslas – išsiaiškinti partinės spaudos tendencijas politinėje komunikacijoje, atsakyti į klausimą kodėl jos atsiras ir kokios atsiranda alternatyvos.

Darbo uždaviniai:

- išnagrinėti politinės komunikacijos esmę, nustatyti politinės komunikacijos sąveiką;
- išanalizuoti ir numatyti politinės komunikacijos vystymosi tendencijas;
- ištirti žiniasklaidos vaidmens politinėje komunikacijoje ypatumus;

- ištirti partinės spaudos būklę Lietuvoje.

Atskleidžiant darbo temą, buvo pasirinkta trijų darbo dalių struktūra:

Pirmoje bakalaurinio darbo dalyje nagrinėjau politinės komunikacijos teorinę dalį, žiniasklaidos, kaip politinės komunikacijos tarpininko tarp valdžios ir visuomenės, vaidmenį. Iškelto tikslo buvo siekiama analizuojant politinės komunikacijos teorinį, istorinį kontekstą, vystymosi tendencijas.

Antroje darbo dalyje nagrinėju politikos ir politinių partijų veiklos specifiką. Būtent jų priimami sprendimai tiesiogiai įtakoja kiekvieno asmens kasdieninį gyvenimą. Didelis dėmesys skiriamas ir partinės spaudos Lietuvoje istorijai. Iki Lietuvos tarybinės okupacijos ji buvo ypač matoma ir vaidino didelį vaidmenį.

Trečioje darbo dalyje buvo atliktas tyrimas, kuriuo siekta išsiaiškinti šiandieninę partinės spaudos būklę Lietuvoje, išnagrinėti alternatyvas.

Rašant darbą buvo naudoti tyrimo metodai:

- teorinėje darbo dalyje naudotas literatūros analizės ir sintezės metodas;
- praktinėje darbo dalyje naudotas ekspertų apklausos metodas.

Darbas gali būti įdomus ir naudingas žiniasklaidos tyrinėtojams, politinėms partijoms, taip pat studentams, besidomintiems partine spauda politinės komunikacijos procesuose.

1. Politinė komunikacija. Teorija, elementai, vystymasis

Darbą pradėsiu nuo politinės komunikacijos analizės, išvengdamas bendrosios komunikacijos teorijos paminėjimo ir apžvalgos.

Pačia plačiausia prasme komunikacija yra socialinė sąveika pranešimų pagalba. Politinė komunikacija egzistuoja tiek pat ilgai, kaip ir pati politika, tik paskutiniu metu, atsirandant kompiuterių tarpininkaujama komunikacijai (angliškas terminas Computer Mediated Communication (CMC)), plečiantis informacijos ir telekomunikacijos technologijoms, keičiantis pačiam politikos pobūdžiui, nauja reikšmė suteikiama ir politinei komunikacijai. [18]

1.1. Politinės komunikacijos apibrėžimai

Egzistuoja nemažai politinės komunikacijos apibrėžimų. Vienuose iš jų politinė komunikacija suprantama kaip apskritai naujos politikos pradžia, kuri keičia iki šiol egzistavusias politines tradicijas, politines ideologijas ir tampa naujos politikos – vartojamosios politikos idėja, kituose teigiama, kad politinė komunikacija yra valdžios ir piliečių bendravimo forma, tretį tai traktuoja kaip politikų transliuojamas žinias visuomenei per rinkimines kampanijas. Nėra vieno, visiems priimtino politinės komunikacijos apibrėžimo. Vieni ją supranta kaip naujos politikos atsiradimą, kaip ideologijų nykimą. Kintant visuomeninei tvarkai, kai industrinę visuomenę keičia informacijos ir žinių visuomenė, keičiasi ir politikos pobūdis joje. Politinės ideologijos pradeda vaidinti mažesnę vaidmenį, jos vis mažiau tarpusavyje skiriasi, politikai ir kiti politiniai veikėjai tampa panašūs, todėl svarbiausią vaidmenį pradeda vaidinti komunikacija, tai yra, kaip politikai pateiks ir perduos pranešimus apie save ir savo vykdomą politiką visuomenei ir kaip ši į juos reaguos. Vis dėlto ideologija visiškai neišnyksta, nes be jos neįmanoma pati politika.

Išsiplėtojus komunikacijos tyrimams, išryškėjo pagrindinės komunikacijos studijų mokyklos. Vienos jų – „proceso“ mokyklos – teiginiais gali būti teoriškai pagrindžiama politinės komunikacijos analizė. Šios mokyklos atstovų nuomone „komunikacija yra pranešimų perdavimas. Ji tiria kaip siuntėjai ir gavėjai užkoduoja ir iškoduoja, kaip perdavėjai naudoja komunikacijos kanalus ir priemones. Ji užsiima tokiais dalykais kaip efektyvumas ir tikslumas. Ji laiko komunikaciją procesu, kurio metu vienas asmuo paveikia kito elgesį ar dvasinę būseną. Jei poveikis skiriasi ir yra menkesnis už numatytąjį, ši mokykla linkusi kalbėti apie komunikacijos nesėkmę ir nagrinėti proceso etapus, siekdama nustatyti silpnąsias puses“. Politinė komunikacija yra tokia pat sena, kaip ir politika. [9]

Denton ir Woodward politinę komunikaciją apibrėžia kaip visuomeninę diskusiją dėl visuomeninių resursų, oficialios valdžios (turinčios įstatymų leidžiamąją ir vykdomąją funkcijas) bei oficialių sankcijų (ką valstybė skatina ir dėl ko baudžia) paskirstymo. [24]

Apibrėžimas apima verbalinę ir neverbalinę politinę retoriką, bet ne simbolinę komunikaciją, kurios įtaka didėja. Šis apibrėžimas yra ribotas tuom, kad jame nėra skiriamas dėmesys neformaliai politinei komunikacijai, vykstančiai per simbolius. Doris Graber siūlo papildyti politinės komunikacijos apibrėžimą, įvedama „politinės kalbos“ reikšmę, siūlydama tai laikyti ne tik retorika, bet ir paralingvistiniais ženklais, tokiais kaip kūno kalba ir politiniai aktai, kaip boikotai ar protesto akcijos. [34]

Aukščiau paminėti autoriai politikos komunikaciją apibrėžia ir intencijų lygyje, kaip pranešimo siuntėjai nori paveikti politinę aplinką. Kaip jie rašo: „Esminis faktas, kuris paverčia komunikaciją „politine“ yra ne pranešimo šaltinis, bet jo turinys ir tikslas“.

Vienas įdomiausių ir originaliausių dvidešimto amžiaus antrosios pusės politinės sociologijos atstovų, prancūzų sociologas P. Bourdieu apie politiką kalba kaip apie specifinę socialinę realybę. Politika, vartojant P. Bourdieu terminologiją, - politikos laukas, rinka, kurioje vyksta tokių specifinių „produktų“ kaip politinės partijos, politinės programos, idėjos, nuomonės, „gamyba“, svyruoja pasiūla ir paklausa. Kitaip tariant, tai konkurencinės kovos laukas dėl nedalyvaujančių politikoje socialinių agentų balsų ir dėl monopolinės teisės kalbėti ir veikti jų dalies ar visumos vardu. [31]

Craig Allen Smith politinę komunikaciją apibrėžia kaip derybų procesą dėl bendruomenės orientacijos per interesų, galios santykių ir bendruomenės vaidmens pasaulyje interpretacijas ir charakterizacijas. [35]

Nimno ir Swanson politinę komunikaciją apibrėžia kaip strateginę komunikacijos naudojimą, siekiant paveikti visuomenės išmanymą, įsitikinimus ir veiksmus politiniuose reikaluose.

G.R.Boynton siūlo kitą perspektyvą apibrėžiant politinę komunikaciją ir ją supranta kaip pokalbių srovę per institucionalizuotus kanalus, vykstančius tarp vienu ir kitu rinkimų.

Graber, apibrėždamas politinę komunikaciją, didelį dėmesį skiria ne tik verbalinei komunikacijai ar rašytiniams pareiškimams, bet taip pat ir vizualiniams, simboliniams aspektams, tokiems, kaip politikų šukuosenos, įvaizdis, kalbos maniera, politinis „prekės ženklas“ (logotipai, spalvos, šriftai). Tai sudaro politinį įvaizdį arba identitetą su kuriuo save susieja arba nesusieja rinkėjai. [24]

Bendra prasme politinę komunikaciją galima traktuoti kaip valdžios ir piliečių, visuomenės, valdžios tarpusavyje, bendruomenių ir visuomenės tarpusavyje komunikaciją. Valdžia siekia informuoti ir komunikuoti su visuomene, kad gautų visuomenės pasitikėjimą reformoms ir teisę sprendimams, tuo tarpu visuomenė reaguoja į valdžios žingsnius per protestus, mitingus, balsavimus arba, atvirkščiai, viešai palaikydama vyriausybės politiką.

Politinė komunikacija apima šias dalis:

- bet kokias komunikacijos formas, kurių imasi politikai ir kiti politikos veikėjai, siekdami pasiekti specifinius tikslus;
- ne politikų (rinkėjai, laikraščių redaktoriai) komunikacija, nukreipta šiems veikėjams;
- komunikacija apie juos ir jų veiksmus, tokia, kokia pateikiama naujienų pranešimuose, redakciniuose straipsniuose ir kitose komunikacijos tarpininkų formose, diskutuojant apie politiką. [29]

Galiausiai galime teigti, kad politinė komunikacija - tai laukas, kur įvairiais diskursais keičiasi trys pagrindiniai šiuolaikinės politikos veikėjai: politikai, žurnalistai ir visuomenė.

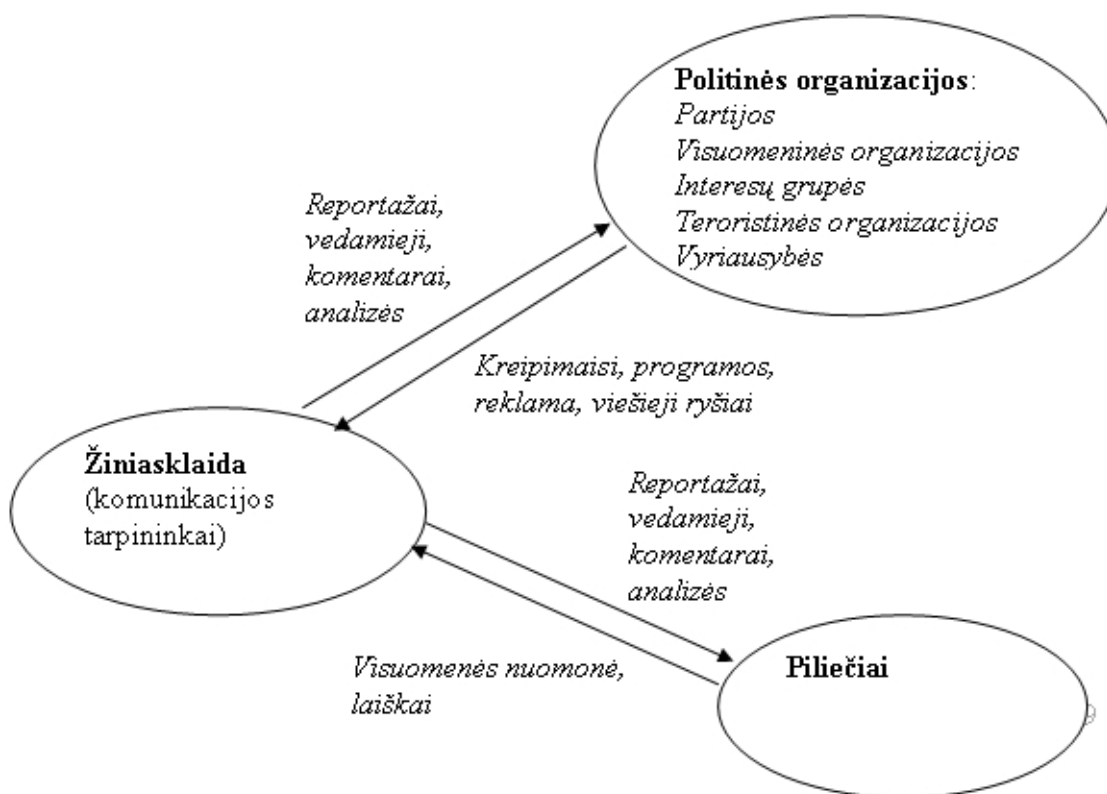
Politinės komunikacijos procesai leidžia legitimizuoti, išviešinti atskiras nuomones bei pozicijas ir kartu kuria bendrų vertybių bei tikslų sistemą per viešąją nuomonę, kuri persmelkia visus tris šio proceso dalyvius.

Politinės komunikacijos sąvoka išryškina kelis aspektus:

- kitomis priemonėmis pratęsia tradicines politikos perspektyvas;
- išryškina politinės komunikacijos naujumą, netradiciškumą;
- politinė komunikacija pati tampa polemikos objektu ir vieta diskusijoms - ima tvarkyti politinių ginčų eigą, reglamentą;
- definicija sudaro galimybę peržiūrėti politikos ir komunikacijos ryšį. Komunikacija politikos nevaldo, bet politika įgyja vis didesnę komunikacinį pobūdį. [2]

1.2. Politinės komunikacijos elementai

Politinė komunikacija įmanoma tik tarpusavyje sąveikaujant jos sudedamiesiems elementams. Brian McNair savo knygoje „An Introduction to Political Communication“ išskiria sekančius politinės komunikacijos elementus: [24]

1 pav. Politinės komunikacijos elementai

- **politinės organizacijos.** Pastarąsias sudaro politinės partijos, visuomeninės organizacijos, interesų grupės, teroristinės organizacijos, valstybės viešojo administravimo institucijos (Parlamentas, Vyriausybė, Teismai), tarptautinės politinės ir komercinės organizacijos (Jungtinių Tautų Organizacija, Pasaulio prekybos organizacija, Naftą eksportuojančių valstybių sąjunga ir pan.);
- **žiniasklaida arba tarpininkai.** Masinės komunikacijos priemonės arba kiti tarpininkai tarp pranešimo siuntėjų ir pranešimų gavėjų. Angliškas terminas „Media“ šiame darbe suprantamas kaip komunikacijos tarpininkai, kuriais gali būti žiniasklaidos priemonės, kompiuterinė komunikacija, intrapersonalinė komunikacija ir panašiai;
- **piliečiai, žmonės.**

Ryšys tarp trijų politinės komunikacijos elementų pavaizduotas schemeje. Politinės organizacijos, norėdamos savo pranešimu pasiekti piliečių auditoriją, naudoja reklamos, viešųjų ryšių technologijas, siekiant paveikti komunikacijos tarpininkus, kurie daugiau ar mažiau pakeitę pirminį pranešimą, jį pakomentavę, informuoja piliečius ir visuomenę. Pastaroji, reikšdama savo nuomonę, formuoja poziciją įvairiais klausimais ir perduoda komunikacijos tarpininkams, kurie toliau informuoja politines organizacijas.

Ši schema yra tarpininkaujamos komunikacijos pavyzdys. Šiandien vis didesnė politinės komunikacijos dalis vyksta be tarpininkų, tai yra politinės organizacijos tiesiogiai kreipiasi į piliečių

auditoriją, siekdamas išvengti politinių pranešimų išskraipymo, tuo tarpu visuomenė taip pat tiesiogiai formuoja savo nuomonę ir komunikuoja su politinėmis organizacijomis tiesiogiai, tai įgyvendinama per politinius protestus, nepaklusnumo akcijas, streikus.

Nagrinėdamas politines organizacijas, autorius pirmiausia apibrėžia politinius veikėjus. Politikos veikėjai tai individai, kurie organizacinėmis ir institucinėmis priemonėmis siekia įtakoti sprendimų priėmimo procesą. Veikėjais gali būti:

1.2.1. Politinės partijos

Politinių veikėjų kategorijai priklauso įkurtos ir veikiančios politinės partijos - mažiau ar daugiau panašiai mastančių žmonių, priklausančių vienai organizacijai, kuriuos vienija panaši ideologija ir tikslai, agregatas. Tikslai atspindi partijos ideologiją ir vertybių sistemą.

Nepaisant ideologinių skirtumų, kurie egzistuoja tarp skirtingų politinių partijų, demokratinėse valstybėse jos yra įsipareigojusios laikytis teisės aktų, stengiantis įtikinti visuomenę jų deklaruojamų tikslų teisingumu ir pasitikrindamos visuomenės pasitikėjimą periodiškuose rinkimuose. Kartą gavusios atstovavimo mandatą (arba jį praradusios), jos sutinka elgtis pagal toje politinėje sistemoje galiojančius teisės aktus, kurie nustato valdžios limitus.

Kiekviena partija, norinti įgyvendinti savo tikslus, privalo gauti visuomenės mandatą rinkimuose. Jei anksčiau užtekdavo intrapersonalinės komunikacijos su nedidele rinkėjų mase, tai šiandien politikai privalo naudotis masinėmis komunikacijos priemonėmis, norėdami pasiekti savo rinkėjus ir įtikinti juos suteikti mandatą savo vykdomos politikos tęstinumui.

Reikia pabrėžti, kad politinės partijos iki šiol vaidino vieną svarbiausių vaidmenų valstybės politiniame gyvenime, būtent per jas buvo užtikrinamas demokratinis politinis dalyvavimas. [36]

Daugiau apie politines partijas, jų komunikacijos sistemas nagrinėju šio darbo antrajame skyriuje.

1.2.2. Visuomeninės organizacijos

Politinės partijos yra įtvirtintos Konstitucijoje kaip demokratiškas politinių procesų vykdytojos, tačiau jos nėra vienintelės politikos veikėjos. Šalia politinių institucijų egzistuoja ir nepartinės organizacijos, turinčios politinių tikslų. Kai kurios, pavyzdžiui, profesinės sąjungos, gali turėti labai aiškias sąsajas su tradicinėmis politinėmis partijomis. Tradiciškai profesinės sąjungos remia kairiosios ideologijos partijas.

Kitos visuomeninės organizacijos apima tokias, kaip vartotojų teisių apsaugos organizacijos, darbdavių ar verslo konfederacijos ir panašiai. Priklausomai nuo kiekvienos organizacijos dydžio ar įtakos, kinta ir jos veikimo lygmuo (vietinis lygmuo, nacionalinis lygmuo, tarptautinis lygmuo).

Nepartinės organizacijos gali būti skirstomos į tris dalis. Pirmiausia, profesinės sąjungos, vartotojų asociacijos ir profesiniu pagrindu susikūrusios asociacijos. Šios organizacijos gali būti vadinamos visuomeninėmis organizacijomis. Žmonės į jas jungiasi vedini ne ideologijų, bet skatinami bendrų problemų ir iššūkių. Į tokias grupes žmonės taip pat jungiasi ne tik tam, kad būtų išspręstos praktinės problemos, o kad vykdytų aktyvią kampaniją vardan permainų. Tai dažniausiai bandoma pasiekti įtakojant išrinktus politikus. Antra visuomeninių organizacijų kategorija yra interesų grupės. [24]. Pastarosios nuo aukščiau paminėtos grupės skiriasi tuo, kad yra mažiau institucionalizuotos ir labiau politiškos savo tiksluose, siekiant įvairiausių tikslų, pradedant palankių įstatymų verslui priėmimu, karteliniams prekybos susitarimams ir baigiant aplinkos apsauga, kova už pasaulinę taiką, kova prieš miškų ar žvėrių naikinimą. Šios grupės jungia pačių įvairiausių socialinių sluoksnių žmones, akcentuodamos tikslus, vertybes ir idėjas. Tokiu būdu prie organizacijos, kovojančios už branduolinį nusiginklavimą gali prisijungti ir elgeta, ir universiteto studentas, ir sėkmingai dirbančios korporacijos vadovas. Interesų grupės, kaip ir kitos nepartinės organizacijos savo pranešimų transliacijai naudoja įvairius informacijos kanalus ir būdus, pradedant moderniomis reklamos ir ryšių su visuomene technologijomis ir baigiant simbolinėmis, teatralizuotomis akcijomis, kurių tikslas yra pritraukti kuo didesnę žiniasklaidos ir visuomenės dėmesį. Trečia nepartinių politinių veikėjų grupė yra teroristinės organizacijos. Ši veikėjų grupė labiausiai matoma etniniuose ar religiniuose konfliktuose, bet patys teroristinių organizacijų nariai savęs jokių būdu nelaiko teroristais, priešingai, pavyzdžiui, Airijos išsivadavimo armija deklaruoja kovą už nepriklausomybę, Palestinos ir Izraelio konfliktas ar teroristinis tinklas Al Queda, kovojantis prieš Amerikos įsigalėjimą pasaulyje ir kultūrų bei religijų supasaulietinimą. Šios organizacijos savo veiklai naudoja drastiškus būdus, tokius kaip lėktuvų užgrobimai, sprogdinimai, kiti teroristiniai aktai, siekiant tokiu būdu paveikti politikus ir pranešti pasauliui apie savo egzistavimą ir reikalavimus.

1.2.3. Visuomenė

Antrasis politinės komunikacijos elementas yra visuomenės auditorija arba piliečiai. Be šio elemento visi politiniai pranešimai neturėtų esmės. Auditorija gali būti skirstoma į plačiąją auditoriją, kai veikiama per masines komunikacijos priemones ir siekiama pranešimu paveikti didelę grupę žmonių (pvz. pranešimas žinių laidose apie prezidento rinkimų eigą). Taip pat auditorija gali būti siaura, kai pranešimu siekiama paveikti siauresnę žmonių ratą (pvz. laikraščio redaktoriaus vedamasis,

kuriame kokia nors partija kviečiama pakeisti savo lyderį. Tokiu atveju pagrindiniu žinios priėmėju turi būti būtent ta partija ir jos vadovybė, o plačioji visuomenė tik tampa stebėtoju).

Auditorija taip pat gali būti plati ir siaura vienu metu, kai vieni pranešimo aspektai būna skirti platesnei publikai, kiti – siauresnei. Pavyzdžiui, britų spaudoje aprašytas Airijos išsivadavimo armijos teroristinis išpuolis. Plačioji publika čia būtų visi britai, kuriems siunčiama žinia, kad teroristiniai aktai yra rimtas pavojus, o siauroji – britų vyriausybė, kuriai siunčiamas pranešimas, kad išpuoliai gali pasikartoti ir reikalingos skubios politinės permainos ir reakcijos, norint to išvengti.

Vis dėlto, kad ir kokio dydžio būtų publika, pagrindinis politinės komunikacijos tikslas lieka tas pats – paveikti pranešimo gavėjus.

1.2.4. Žiniasklaida ir kiti tarpininkai

Trečias politinės komunikacijos elementas yra žiniasklaida ir kiti komunikacijos tarpininkai. Toliau darbe vartosiu terminą „komunikacijos tarpininkai“, kuris būtų angliško *media* atitikmuo, kadangi tai nėra vien tik žiniasklaidos priemonės, nes komunikacijos tarpininkais gali būti ir internetas, virtualus bendravimas bei intrapersonalinė komunikacija. Šiandieninėje visuomenėje komunikacijos tarpininkai tampa vienu svarbiausiu informacijos perdavimo instrumentu. Komunikacijos tarpininkai politinėje komunikacijoje vaidina dvejopą vaidmenį – perduoda politikų pranešimus ir žinias visuomenei bei kartu perduoda visuomenės lūkesčius politikams per žurnalistinius straipsnius, dalyvavimą viešosiuose svarstymuose, forumuose, akcijose ir kitaip bandant paveikti politikų sprendimus. Komunikacijos tarpininkai tampa erdve, kuri sujungia du politinės komunikacijos elementus – politines organizacijas ir visuomenę, tuo atlikdama tarpininkės vaidmenį.

1.3. Politinės komunikacijos vystymasis

Daugumos liberalių demokratijų šalių politinė komunikacija keitėsi per tris vystymosi stadijas. Šiandien galėtume išskirti ir naują ketvirtąją – politikos globalizaciją ir su tuo susijusius pasikeitimus politinėje komunikacijoje. [3, 4]

1.3.1. Pirmoji politinės komunikacijos vystymosi stadija

Pirmoji stadija, dar kitaip vadinama „auksiniu partijų amžiumi“, apima pirmuosius du dešimtmečius po antrojo pasaulinio karo. Šiuo laikotarpiu politinė sistema buvo laikoma pirminiu socialinių reformų debatų šaltiniu. Politinių partijų sistema buvo susieta su ryškia socialinės struktūros segmentacija, o dauguma rinkėjų save labai aiškiai ir ilgam identifiko su konkrečia politine partija.

Šiuo laikotarpiu konsensuą nuolat lydėdavo aukšto lygio pasitikėjimas politinėse institucijose. Politinė komunikacija buvo pavaldi stiprioms ir stabilioms politinėms institucijoms ir įsitikinimams.

Tris politinės komunikacijos savybės buvo ryškios šioje stadijoje, kur komunikacijos procesuose dominavo politinės partijos. *Pirma*, dauguma politinių pranešimų buvo nepriklausomi (substanyvūs). Politiniai lyderiai kalbėdavo jiems rūpimomis temomis, aiškiai įvardindami kokias permainas nori padaryti, kokie jų politiniai principai ir aiškiai atsiskirdami nuo savo politinių oponentų. *Antra*, dauguma šių politinių pranešimų susilaukdavo masinių komunikacijos priemonių dėmesio ir be interpretacijų būdavo perduodami visuomenei. *Trečia*, dauguma rinkėjų atsakydavo atitinkamai – per rinkimus palaikydami savo politines partijas.

Šioje stadijoje išryškėjo ir įdomus paradoksas – kadangi visuomenė labai aiškiai save identifikavo su konkrečiomis politinėmis partijomis ir nelabai domėjosi jų realiai vykdoma politika, visuomenei nebuvo įdomūs ir politikų siunčiami politiniai pranešimai.

1.3.2. Antroji politinės komunikacijos fazė

Šeštajame dešimtmetyje prasidėjo nauja politinės komunikacijos stadija, kai dominuojančia komunikacijos tarpininke tapo televizija. Visuomenė pradeda silpniau save identifikuoti su konkrečia politine partija, pradeda keistis jų elgesys per rinkimus. Partijos praranda savo rinkėjų lojalumą. Šis faktas įtakojo keturis pasikeitimus: *pirma*, sumažėjo partijos propagandos dažnumas, kadangi komunikacijos tarpininkai su žiniomis, diskusijomis, nemokamu laiku daugumai partijų leido mažesnę akiratį turintiems stebėtojams pastoviai prisitaikyti prie savo argumentų. Sumažėjęs partinių laikraščių ir klubų skaičius sumažino selektyvumą. Ypač tai buvo juntama kontinentinėje Europoje. *Antra*, komunikacijos tarpininkai teisiškai įsipareigojo laikytis teisingumo, nešališkumo, neutralumo ir objektyvumo normų ir išmatuojamas pasirinkimas tapo pagrindine politinės komunikacijos platforma. Tai privertė ištikimus partiečius užimti gynimosi pozicijas. *Trečia*, išaugęs televizorių skaičius padidino ir televizijos politinės komunikacijos auditoriją, kurią anksčiau buvo žymiai sunkiau pasiekti. Daugumai žiūrovų ir, net neabejotinai mažai besidomintiems politika žiūrovams, ilgalaikio poveikio aspektai, tokie kaip partinė identifikacija, ankstyvoji socializacija, užleido vietą trumpalaikiams – einamos naujienos, valdžios sėkmės ir nesėkmės, oponentų atakos ir pan. *Ketvirta*, pagrindiniu trumpo laikotarpio poveikio politinės komunikacijos kanalu buvo laikomos televizijos naujienos. Būtent televizijos naujienos pradėjo reguliuoti politinę darbotvarkę, privertė politikus pakeisti savo kalbą ir prisitaikyti prie visuomenės trumpalaikių poreikių.

Politikai ir politinės partijos turėjo išmokti naujų gudrybių, kad susidorotų su naujų komunikacijos tarpininkų reikalavimais, augančia jų auditorija ir labiau mobiliu elektoratu. Jie sukūrė

taktikos strategijas kaip patekti į naujienas, duoti interviu, daryti spaudos konferencijas, bryfingus. Šio pasikeitimo pasekoje, atsirado modernūs politinių kampanijų metodai.

Šioje stadijoje, kaip ir pirmojoje, taip pat buvo įdomus paradoksas – nors visuomenės informacijos ir politinių pranešimų poreikis išaugo, tačiau politinės organizacijos ir komunikacijos tarpininkai tam pradėjo skirti vis mažiau dėmesio.

1.3.3. Trečioji politinės komunikacijos vystymosi stadija

Ši stadija vis dar vystosi ir pasireiškia tuo, kad pastoviai ir smarkiai daugėja masinių komunikacijų priemonių, atsiranda komunikacijos tarpininkų perteklius, gausybė, ji būna visur, pasiekiami ir sparti. Televizija, kadaise buvus koncentruota komunikacijos priemonė politikams, tapo sudėtinga žiniasklaidos tarpininke su naujienomis, intarpais, suformuotais biuleteniais, daugybe politinių laidų ir 24 valandų naujienomis. Palydovinės technologijos ir skaitmeninimas dar labiau padidino komunikacijos tarpininkų skaičių, žmonės namuose turi po kelis televizorius, radijo aparatus, kompiuterius, video grotuvus.

Naujos komunikacijos tarpininkų struktūros ir adaptacijos priverčia keistis visus, kas įtrauktas į politinės komunikacijos procesą. Svarbiausia, tai pakeičia pagrindinius principus kaip žmonės priima politinius pranešimus. Politikams trečioji politinės komunikacijos stadija turi atrodyti kaip daugiagalvė pabaisa su daugybe burnų, reikalaujančių maisto. Kai kas nors nutinka, politikai turi informuoti komunikacijos tarpininkus net anksčiau, negu informaciją jie gauna patys.

Trečioji stadija priverčia politikus naudotis profesionalų paslaugomis, turėti kalbų rašytojus, atstovus spaudai, nuolat bendrauti ir informuoti komunikacijos tarpininkus.

Tai turi ir teigiamų, ir neigiamų pusių. Komunikacijos tarpininkai tampa nekontroliuojami, jie pradeda kurti istorijas, kurių iš tikrųjų nėra, konstruojama nereali realybė, visuomenė tampa vaizdinių visuomene, tai yra nuolat maitinama vaizdiniais. Baisiausia, kad tie vaizdiniai ne visada būna tikroviški.

1.3.4. Ketvirtoji politinės komunikacijos stadija

XXI amžiaus technologijos globalizuoja ne tik verslą, bet ir komunikaciją. Atsiradę tarptautiniai naujienų kanalai, dienraščiai verčia politikus į tai atsižvelgti. Vis dažniau atsiranda politiniai pranešimai, skirti visam pasauliui.

Šioje stadijoje atsiranda ir naujas reiškiny – politikos globalizacija. Beveik visos nacionalinės valstybės palaipsniui tapo funkcionaliomis sudėtinėmis dalimis ir įsitraukė į globalių transformacijų ir globalių srautų struktūrą. „Globali politika“ yra terminas, sėkmingai užfiksuojantis politinių santykių

sklidimą erdvėje ir laike, politinės galios ir politinės veiklos plėtrą už modernių nacionalinių valstybių ribų. Politiniai sprendimai ir veikla vienoje pasaulio dalyje gali sparčiai išsišakoti per visą pasaulį.

1.4. Politinės komunikacijos šiuolaikinės dimensijos

Politinė komunikacija egzistuoja tam tikroje socialinėje aplinkoje. Kintant jai, keičiasi ir pats politinės komunikacijos pobūdis. Modernizacijos, individualizacijos, supasaulietinimo, ekonomizacijos, estetizacijos, racionalizacijos ir mediatizacijos veiksmuose kito politinė komunikacija. [4]

1.4.1. Modernizacija

Didėja socialinė diferenciacija ir visuomenės specializacija, fragmentuojasi socialinės organizacijos, keičiasi žmonių interesai ir identitetai. Taip pat didėja skirtumas tarp visuomenės gyvenimo būdo ir moralinių įsitikinimų, atsiranda identitetinės politikos kurstymas. Tai komplikuoja politinės komunikacijos užduotis, remia mažumos komunikacijos tarpininkų rinkas.

1.4.2. Individualizacija

Turimas omenyje asmeninių troškimų, vartotojiškumo didėjimas ir sumažėjęs susiderinimas su įkurtų institucijų tradicijomis ir reikalavimais, pastebimos politinių partijų, šeimos branduolių, pagrindinių religijų, darboviečių tendencijos jungtis į bendruomenes pagal gyvenamąją vietą arba socialinę klasę. Politika visuomenę pradeda suvokti kaip politikos vartotoją, o ne jos formuotoją, visuomenė praranda pasitikėjimą politika ir politikais. Tuo pačiu politikai priversti dirbti žymiai sunkiau, kad išlaikytų visuomenės interesą ir palaikymą.

1.4.3. Supasaulietinimas, sekuliarizacija

Institucijų prieigos prie šventumo dingimas ir sumažėjęs oficialiosios politikos statusas labiausiai atsispindi silpnesnėje partijų identifikacijoje. Susilpnėjusios politinės partijos susiduria su padidėjusia konkurencija dėl komunikacijos tarpininkų ir visuomenės dėmesio, kurį sukelia lobistų ir dėl tam tikrų laikinų problemų susikūrusios interesų grupės. Elito ir masių santykius keičia pagarbos dingimas ir padidėjęs skepticizmas dėl valdžios turėtojų mandato, pretenzijų ir pasitikėjimo daugelyje gyvenimo žingsnių. Tai sukelia komunikacijos priemonių ir politikos populizmą.

1.4.4. Ekonomizacija

Padidėja ekonominių faktorių ir vertybių įtaka politinei darbotvarkei ir kitoms visuomenės gyvenimo sritims, įskaitant kultūrą, menų ir sportą. Skatinama formaliai daugiau autonominių sferų (aukštasis mokslas, leidyba, žurnalistika) subordinacija su ekonominiais veikimo kriterijais. Politika ir žmogaus gyvenimas vis labiau komercializuojami, jiems pradeda galioti rinkos dėsniai.

1.4.5. Estetizacija

Visuomenė skiria didesnę dėmesį stiliui, įvaizdžiui, prezentacijai, atsiranda terminas „tinkamas ar daugumai priimtinas skonis“. Ypač tai pasireiškia madoje ir muzikoje. Tai skatina artimesnę politikos ir populiariosios kultūros asimiliaciją.

1.4.6. Racionalizacija

Didėja visų organizacijos ir administracijos aspektų racionalizacija. Tai palaiko argumentus, kurie gaunami iš sistematiškai surinktų įrodymų pakankamai darnių politinių debatų forumuose (konferencijos, kokybiška spauda, analitinė žurnalistika, savaitiniai komentarai). Sprendimų priėmėjai, „minčių sodai“ (angliškas terminas Think Tank) ir interesų grupės yra skatinamos vykdyti pragmatinius tyrimus. Tačiau tai taip skatina „įtikinimo instrumentinės racionalizacijos“ atsiradimą, kuris remiasi reklamos, rinkos tyrimų ir ryšių su visuomene technologijomis ir vertybėmis.

1.4.7. Mediatizacija

Komunikacijos tarpininkai tampa socialinių procesų centru. Tai skatina komunikacijos tarpininkų dominuojamos viešosios sferos atsiradimo koncepciją ir praktiką, keliant komunikacijos funkciją ir komunikacijos specialistų vaidmenį daugumoje institucijų. Tokia institucijų „modernizacija“ yra dažnai prilyginama sofistikuotiems viešiesiems ryšiams, kai tuo pradeda užsiiminėti net bažnyčios.

Daug valdžios problemų buvo dar labiau pablogintų dėl pastarųjų tendencijų. Didesni socialiniai lūkesčiai reikalauja daugiau iš pastangų valdžios, tačiau tuo pat metu tai sumažina tos pačios valdžios galimybes veikti. Dėl socialinio konsensuso fragmentacijos atsiranda daugybė visiškai skirtingų rinkėjų, kuriuos politikai privalo patenkinti. Politinė arena tapo turbulentiška, mažiau prognozuojama, mažiau struktūrizuota ir žymiai sunkiau valdoma.

1.4.8. Naujosios viešosios vadybos atsiradimas

Keičiantis socialinei aplinkai, keičiasi ir viešosios vadybos principai. Atsiranda naujovė – naujoji viešoji vadyba, kuri keičia ir valdžios santykį su žmonėmis, valdžios vietą politiniame gyvenime. Naujajai viešajai vadybai būdinga:

- valdžios, kaip „katalizatoriaus“ supratimas. Radę pusiausvyrą tarp išteklių ir poreikių, viešojo sektoriaus vadovai pradeda savarankiškai generuoti kintamus veiklos kursus;
- valdžios priartėjimas prie vietinių bendruomenių. Visuomenė skatinama priiminėti politinius sprendimus, aktyviai dalyvauti juos nagrinėjant;
- konkurencijos atsiradimas valdžios institucijoms. Jei anksčiau visas viešąsias paslaugas teikdavo tik valstybinės institucijos, tai dabar vis daugiau funkcijų perkama iš nevyriausybinų organizacijų. Ypač tai aktualu savivaldybėse;
- orientacija į rezultatus. Valdžiai atlyginama tik už konkrečius veiklos rezultatus, o ne už išdirbtas valandas. Tai skatina valstybės tarnautojų atskaitingumo ir atsakomybės didėjimą;
- klientistinio požiūrio atsiradimas. Valdžia į piliečius pradeda žiūrėti kaip į klientus, perkančius jų idėjas. Iš vienos pusės tai teigiamas bruožas, kadangi valdžia priversta atsižvelgti į kliento poreikius ir juos vykdyti, iš kitos pusės – politika tampa preke ir šou;
- valdžios verslumo atsiradimas. Valdžia pradeda rūpintis, kad ji dirbtų pelningai, tai yra iš savo veiklos gautų pajamas;
- decentralizacijos didėjimas. Hierarchinius ryšius keičia komandinis darbas;
- valdžios orientacija į rinką. Valdžia nuolat reaguoja į pokyčius rinkoje, tuo pačiu keisdama ir pati.

Naujosios viešosios vadybos atsiradimas ir jos principai yra labai svarbūs, norint suprasti ir pačios politinės komunikacijos prasmę, tai yra kaip keičiasi socialinių santykių sistema, visuomenės įsitikinimai ir poreikiai. Būtent nuo to ir priklauso jų noras dalyvauti politiniuose procesuose priimant sprendimus. [21]

1.5. Politinės komunikacijos priemonės

Politinėje komunikacijos galima rasti ir verslo atitikmenų, tai yra politika įgauna vis daugiau verslo savybių.

Politinis marketingas yra labai panašus į verslo marketingą, kadangi politinės pakraipos organizacijos, kaip ir verslo organizacijos privalo taikytis į pagrindines savo auditorijas, iš kurių

(rinkėju) gaunamas palaikymas, naudojant masinės komunikacijos priemones, konkurencingoje aplinkoje, kurioje pirkėjas ar pilietis turi pasirinkimą tarp daugiau nei vieno produkto prekės ženklo.

Politinės partijos, skirtingai nuo verslo organizacijų, sėkmę matuoja pagal gautus balsus, bet ne pagal gautą pelną.

Politinė reklama taip pat yra kilusi iš verslo sektoriaus, kad būtų išnaudojamas masinės komunikacijos priemonių potencialas. Ši politinės komunikacijos forma naudoja masinės komunikacijos priemones, kad atskirti panašius politinius „produktus“ (partijas ir kandidatus) ir suteikti vartotojams prasmę.

Trečia komercinė veikla politinėje komunikacijoje yra ryšiai su visuomene. Tai yra komunikacijos tarpininkų ir informacijos vadybos taktika, sukurta, užtikrinti, kad politinė organizacija viešumoje bus pateikiama maksimaliai teigiamai ir minimaliai neigiamai. Ryšiai su visuomene gali būti **proaktyvūs**, tai yra spaudos konferencijos, kongresai ir **reaktyvūs** viešieji ryšiai tai žurnalistų lobizmas, nepalankių informacinių situacijų „gydymas“ (angliškas terminas „spin doctoring“), dezinformacijos skleidimas ir pan. [12]

Pastaruoju metu stebimas politinių partijų kaip politikos komunikatoriaus vaidmens sumenkėjimas, ir didžiąją dalį politikos rinkodaros funkcijų iš partijos aparato perima profesionalūs komunikatoriai – politikos patarėjai, informacijos vadybininkai ir panašiai.

1.6. Politinės komunikacijos lygmenys

Egzistuoja skirtingi politinės komunikacijos lygmenys, kurie skirstomi pagal tai, kuriose priemonėse vyksta komunikacija ir kokie jos pagrindiniai elementai. Tai gali būti:

- tarptautinių politinių ar politizuotų organizacijų lygmuo. Komunikacija vyksta tarp tarptautinių struktūrų, tokių, kaip Jungtinių Tautų Organizacija, Pasaulio Prekybos Organizacija, Europos Sąjungos struktūros, OPEC ir panašiai. Tai ypač svarbu šiandien, kai beveik visos nacionalinės valstybės palaipsniui tapo funkcionaliomis sudėtinėmis dalimis ir įsitraukė į globalių transformacijų bei globalių srautų struktūrą. Atsiranda naujas terminas – „globali politika“, kuris užfiksuoja politinių santykių sklidimą erdvėje ir laike, politinės galios ir politinės veiklos plėtrą už modernių nacionalinių valstybės ribų;
- komunikacija nacionalinės politikos lygmenyje. Komunikacija tarp valstybės institutų, kaip kad Lietuvos Respublikos Seimo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės, bet kurios kitos valstybės nacionalinių institutų komunikacija tarpusavyje ir su bendruomenėmis bei interesų grupėmis;

- komunikacija vietos savivaldos lygmeniu. Sprendimai, priimami savivaldoje tiesiogiai įtakoja kiekvieno asmens gyvenimą. Bendruomenės pradeda vaidinti vis didesnę vaidmenį įtakojant politikus, todėl pastarieji privalo su jais nuolat konsultuotis, informuoti apie priimamus sprendimus, atsižvelgti į gyventojų pasiūlymus ir interesus. Nors bendruomenės ir plečiasi, tačiau, deja, vis dar nėra pakankamai įtakingos ir organizuotos.

1.7. Politinė sistema ir politinė komunikacija

Valstybė savo politines funkcijas atlieka visose visuomenės gyvenimo srityse (ekonomikoje, socialiniuose santykiuose, kultūroje ir kt.). Visuomenės sprendimams įtaką pradeda daryti politinė sąmonė. Tai politinio gyvenimo dalyvių žinių, vertinimų, įgūdžių, vaizdinių apie politinę aplinką, politiką ir politinę valdžią visuma. Masinė, grupinė ir individuali politinė sąmonė turi dvi sudedamąsias dalis – *ideologinę* (teorinę) ir *emocinę* – psichologinę (empirinę). Ideologinę dalį sudaro įgautos ir turimos žinios, įsitikinimai, vertybės, emocinę – psichologinę (empirinę) dalį – orientacijos ir nuostatos dėl politinių institucijų, normų, konkrečių politikų, politinių įvykių, kitų politikos objektų. Abi šios politinės sąmonės dalys lemia žmonių politinį elgesį, kita vertus, atskiriems individams arba grupėms vienos arba kitos iš jų poveikis gali būti labai skirtingas. Politinė kultūra yra individų arba socialinės grupės vidinės nuostatos, reguliuojančios jų elgesį, istoriškai susiklosčiusios visos žmonijos ir atskirų jos grupių politinio patyrimo pagrindu. Politinę kultūrą sudaro šie komponentai:

- žinios apie politinį gyvenimą;
- vertybiniai standartai;
- emociniai vertinimai.

Visuomenės politinė sistema atlieka daug svarbių funkcijų – koordinavimo, integravimo, komunikacijos, normatyvinę – reguliavimo, pažintinę, auklėjamąją ir kitas. Komunikacinė funkcija užmezga ryšį tarp įvairių politinio gyvenimo dalyvių, padeda kaupti politinį patyrimą ir jį perduoti ateinančioms kartoms.

G. Almond, išskyręs „įėjimo“ į politinę sistemą ir „išėjimo“ iš jos funkcijas, pirmosiomis įvardija politinio socializavimo ir mobilizavimo, interesų artikuliavimo, interesų akumuliacijos funkcijas, o antrosiomis – sistemos veiklos taisyklių sudarymo (įstatymų leidimo organų veikla), šių taisyklių taikymo (vykdomosios valdžios veikla) ir samprotavimų apie taisyklių taikymo pobūdį viešinimo (teisminės valdžios veikla). Politinė socializacija yra toks ankstesnių kartų socialinio patyrimo perdavimas naujoms kartoms, kurio metu jų atstovai perima visuomenės politinę kultūrą (politines pažiūras, idėjas, normas, politiškai subręsta, tampa kurios nors politinės kultūros atstovu). Šiuo metu, kai vis didesnę, nors ir ne vyraujančią vaidmenį pradeda vaidinti

atviras politinės socializacijos tipas, kuriam būdinga tikslingos politinės informacijos, vertybių ir emocijų perdavimas dažniausiai per švietimo sistemą ir žiniasklaidą, politinė socializacija tęsiasi visą žmogaus gyvenimą. [16]

Politinės komunikacijos funkcija yra pasikeitimas informacija (informacijos perdavimas) tarp organizacijų, grupių, atskirų visuomenės narių. Tradiciniai komunikacijos būdai yra asmeniniai kontaktai (bendruomenėje, darbe, draugų rate, šeimoje). Šiuo metu juos vis labiau keičia žiniasklaida, todėl kas kartą aktualesne tampa spaudos, radijo ir televizijos nepriklausomumo nuo kitų politinės sistemos dalių problema. G. Almond pasiūlė įvairių šalių politinių komunikacijų sistemas lyginti ir vertinti pagal:

- politinės informacijos vienrūšiškumą (jo nėra silpnai išsivysčiusiose visuomenėse, kur gyventojams siūlomi įvairūs prieštaringi politinio gyvenimo modeliai);
- informacijos mobilumą (jį nusako tai, kaip dauguma visuomenės narių sugeba suvokti politikų „kalbą“. Tokio nesusikalbėjimo daugiau silpnai išsivysčiusiose visuomenėse);
- informacijos apimtį (šiuolaikinėje visuomenėje, slaptai informacijai vis labiau tampant vieša, reguliariai ir tolygiai nušviečiamos visos visuomenės politinio gyvenimo pusės, o priešinga tendencija liudija apie visuomenės nešiuolaikiškumą);
- informacijos srautų kryptis (šiuo metu tinkamiausia laikoma padėtis, kai „iš apačios“ (visuomenės) „į viršų“ (valdžios institucijas) patenka apytikriai tiek pat informacijos kaip ir „iš viršaus“ „į apačią“, tuo tarpu tradicinėje visuomenėje vyravo „iš viršaus“ ateinanti informacija (pavyzdžiui įsakymai). Visos šios funkcijos atliekamos efektyviai, kai politinė sistema yra politiškai stabili. [36]

1.8. Žiniasklaidos vaidmuo politinėje komunikacijoje ir viešojoje nuomonėje

Šiuolaikinė tendencija politinėje komunikacijoje yra ta, kad mažėja tradicinių politinių institucijų vaidmuo. Gausėja komunikacinių kanalų skaičius. Plėtojasi mažai kontroliuojama ir reguliuojama, komercializuota žiniasklaida. Tai suteikia visuomenei galimybę pasirinkti tą informaciją, kuri ją labiausiai tenkina. Antra vertus, tai atitolina individus nuo pagrindinių politinės komunikacijos šaltinių – partijų ir politikų. Pastarieji yra priversti varžytis su žiniasklaida dėl galimybės veikti ir įtakoti viešąją nuomonę. Todėl šiuolaikinėje valstybėje aktualesnė darosi komunikacijos ir informacijos politika, o ne pati politinė komunikacija. [28]

Šiuolaikinė politinė komunikacija turi dvi dimensijas – *horizontaliąją ir vertikaliją*. Horizontalioji komunikacija vyksta tarp lygių politinio elito atstovų arba piliečių, kurie sąveikauja tarpusavyje. Vertikalioji komunikacija vyksta tarp valdžios, politinių institucijų ir visuomenės narių. Ji vyksta abiem kryptimis.

Politinė komunikacija yra institucionalizuotame politiniame procese sklindanti politinė informacija. Politinio proceso dalyviai užkoduoja ir iškoduoja savo informaciją apie faktus, nuomones, vertybines nuostatas politikoje ir ja keičiasi.

Praktikoje politinė komunikacija suprantama, kaip:

- politinių partijų ir judėjimų kūrimas bei jų veiklos mobilizacija;
- įvairios organizuotos politinės kampanijos, kurių metu siekiama paramos partijos politikai, vyriausybei, konkrečiam politiniam sprendimui;
- viešosios nuomonės formavimas, jos išreiškimas ir manipuliavimas viešąja nuomone;
- žiniasklaidos darbas informuojant apie politinius įvykius ir juos komentuojant;
- neformali politinė socializacija, politinės nuomonės formavimas ir jos įtvirtinimas.

Politinė komunikacija šiuolaikinėse valstybėse turi kai kurių specifinių bruožų. Visų pirma, ji siejama su propaganda. Pirmoji išplėtotą politinės komunikacijos ir propagandos „pažintis“ įvyko Tarybų Sąjungoje ir nacių Vokietijoje, todėl neatsitiktinai žodis „propaganda“ įgavo neigiamą prasmę. Ji buvo naudojama įtvirtinti vienos krypties komunikacijai, skirtai siuntėjo tikslams pasiekti. Propagandos šaltinis buvo labai griežtai kontroliuojamas ir valdomas, o dažnai buvo neįmanoma sužinoti paties šaltinio ir tikrųjų siuntėjo tikslų. Totalitarinėse valstybėse propaganda yra vienakryptė, prievartinė, tai yra manipuliacija žmonėmis. Demokratinėse politinėse sistemose propaganda neturi visų šių neigiamų savybių. Ji yra vienos krypties komunikacija, kurią, žiniasklaidos pagalba, naudoja politinės partijos, norėdamos įtikti piliečiams ir mobilizuoti paramą savo programoms.

Politinė komunikacija yra aiškinama tiriant politines kampanijas ir viešąją nuomonę. Egzistuoja ir kita jos tyrimo tradicija – politinės kalbos ir retorikos studijos. Tada pagrindinis dėmesys skiriamas tirti tam, kaip naudojami politiniai simboliai, kaip „konstruojami“ tekstai ir dokumentai, o ne tam, kokį poveikį jie daro. Viena iš šios tradicijos krypčių susijusi su politinės propagandos studijomis.

Paprasčiausiai viešąją nuomonę galima apibūdinti kaip bendrą atskirų individų nuostatą įvairių socialinių, viešųjų problemų atžvilgiu. Viešoji nuomonė gali veikti individų, grupių elgesį ir vyriausybės politiką.

Viešoji nuomonė nėra individų nuomonių vienu ar kitu klausimų visuma. Tai yra savita organizacijos forma, tarpusavio ryšių visuma.

Viešosios nuomonės lyderiai yra tie, kurie sugeba geriausiai suformuluoti ir apibrėžti tai, ką kiti galvoja apie vieną ar kitą socialinę problemą. Viešosios nuomonės lyderiai nebūtinai yra žmonės, kurie priklauso socialiniam, politiniam ar kitam elitui. Jie gali rasti ir masių tarpe. Kiekviena socialinė grupė gali turėti lyderį, kuris geriausiai suformuluoja ir išreiškia visos grupės nuostatas. [29]

Keliai, kuriais viešoji nuomonė pasiekia valdančius, yra įvairūs: apklausos, partijos, interesų grupės. Antra vertus, valdžia irgi siekia įtakoti viešąją nuomonę. Dažniausiai valdžios naudojamos priemonės yra viešumas, propaganda, cenzūra, įvairiausia vadybinė technika.

Politinės organizacijos naudoja komunikacijos tarpininkus transliuodamos savo pranešimus (politines programas, politines pozicijas, kreipimusis į auditorijas) norimai publikai. Politikai turi teisę skleisti informaciją, todėl daugumoje valstybių žiniasklaidos veikimas ir politikų galimybė joje pasireikšti yra reguliuojami teisės aktais.

Nepaisant pirminio politinio pranešimo, komunikacijos tarpininkai gali jį savaip interpretuoti ir perduoti publikai jau visiškai kitokio turinio žinią. Konstruojamos dirbtinės realybės. JAV mokslininkas L.Kaid pasiūlė išskirti tris „politinės realybės“ kategorijas:

- **objektyvi politinė tikrovė.** Pranešimai apie įvykius perduodami būtent taip, kaip iš tikrųjų jie vyko. Interpretacijos naudojamos minimaliai;
- **subjektyvi politinė realybė.** Politiniai įvykiai parodomi taip, kaip juos supranta visuomenė ar kitas politinės komunikacijos elementas;
- **sukonstruota realybė.** Įvykius interpretuoja komunikacijos tarpininkai. Tik nuo jų priklauso kaip bus pateikta žinia ar įvykis. Šiandien sukonstruota realybė vaidina vis didesnį vaidmenį, atsiranda net tokie terminai, kaip „politika kaip komunikacinis žaidimas“, „realus nerealumas“, „politikos pramogėjimas“ ir pan.

Taigi matome, kad komunikacijos tarpininkai yra be galo svarbus politinės komunikacijos elementas, per kurį būtent žinios ir pranešimai pasiekia auditoriją. Ypatingas vaidmuo čia tenka visuomenės informavimo priemonėms. Jos tampa ne tik masinės informacijos perdavimo kanalais, bet pačios pradeda atlikti politikos kūrėjų funkciją. Mūsų tikrovės išsivaizdavimas daugeliu atveju tėra visuomenės informavimo priemonių suformuoti pranešimai. Joks politinis įvykis nėra įvykęs, kol apie jį nepranešą žiniasklaida.

Žiniasklaidos funkcija yra informuoti visuomenę. Tačiau tai darant, neįmanoma išvengti žmogiškojo faktoriaus subjektyvumo. Visuomenės informavimo priemonės šiandien inicijuoja politinę dienotvarkę, įtakoja vyriausybių, parlamentų, vietos valdžios institucijų darbą. Negali būti kvestionuojama visuomenės informavimo priemonių nauda visuomenei ją informuojant, tačiau tuo pačiu labai svarbu užtikrinti žurnalistų objektyvumą.

Žiniasklaida vadinama „ketvirtąja valdžia“, tačiau šiandien, vis labiau jai įtakojant politikų darbotvarkę (juk būten visuomenės informavimo priemonės dažniausiai diktuoja pagrindines temas), ji artėja prie „pirmosios valdžios“ pozicijų.

Žiniasklaidos terminas vartojamas pavadinti tokioms institucijoms kaip spauda, radijas, televizija ir kita.

Žiniasklaida visą laiką vaidino socialinio kritiko vaidmenį. Ji išplatino naujas idėjas, padėjo naujoms socialinėms grupėms susiorganizuoti ir pakliūti į valdžią. Todėl politinė komunikacija buvo pradėta asocijuoti su idėjų raiška, jų skleidimu, politinių konkurentų, partijų ir ideologijų, vyriausybės ir opozicijos, valdžios ir masių konfliktais. [23]

Komunikacija žiniasklaidos pagalba yra svarbiausias modernios politikos požymis. Per žiniasklaidą politinėje komunikacijoje dalyvauja labai didelės žmonių masės. Ji tampa svarbiausiu viešosios nuomonės formavimo instrumentu ir, tuo pačiu, jos išraiška.

Analizuojant žiniasklaidos vaidmenį šiuolaikiniame politiniame procese, išryškėja kelios problemos. Pirmoji jų – tai santykis tarp spaudos ir politinių partijų. Ryšys tarp politinių partijų ir spaudos yra trejopas. *Pirma* – organizacinis. Tai reiškia, kad laikraštis tiesiogiai priklauso partijai ir propaguoja partijos siekius. *Antra* – jis gali nepriklausyti partijai tiesiogiai, bet palaiko jos veiksmus, atstovauja ir gina jos politiką. *Trečia* – jis gali palaikyti ryšį tarp skaitytojų ir vienos ar kitos partijos, tuo paskatindamas juos tapti šios partijos rėmėjais.

Kita problema yra televizijos vaidmens politinėje komunikacijoje suklestėjimas. Televizija suvaidino ypatingą vaidmenį centralizuodama politinį gyvenimą, nors jo neunifikavo. Ji sumažino stichinių masinių judėjimų ir ideologinių skirtumų reikšmę. Televizijos dėka politinės kampanijos įgavo naujų bruožų. Liberaliosios demokratijos valstybėse televizijos studija yra svarbiausia rinkiminės kovos vieta.

Televizija centralizavo politinį gyvenimą, bet nesumažino realaus asmenybių vaidmens politikoje. Nuogastavimai, kad ji suteiks daugiau šansų charizmatiniams lyderiams, sudarys galimybę politikams manipuluoti žmonėmis ir formuoti savo įvaizdį, nepasitvirtino.

Trečioji svarbi problema yra žiniasklaidos kontrolė.

Didėjančiam žiniasklaidos vaidmeniui politikoje apibūdinti yra naudojamas „žiniasklaidos logikos“ terminas, priešpastatant ją „politinei logikai“. Tai reiškia, kad dauguma politikų renkasi tokią veiksmo formą, kuri gali labiausiai patraukti žiniasklaidą ir atitinka jos normas. Didesnis dėmesys yra skiriamas problemos pateikimo formai, o ne jos analizei. Žiniasklaidos logika gali vadovautis ir politikai, ir pati žiniasklaida.

Šiuolaikiniame politiniame procese žiniasklaida atlieka dalį politinių partijų ir atstovaujamųjų institucijų vaidmens. Ji savitai formuoja demokratinį procesą ir suteikia jam kryptį.

Plėtojantis politinei komunikacijai, keičiantis pačiai politikos esmei, natūraliai kisti turi ir visi joje dalyvaujantys veikėjai – politinės partijos, politikai, žiniasklaida ir rinkėjai. Politika jau nebėra tokia, kokia ji buvo dar prieš dešimtmetį. Politinės partijos susiduria su naujais iššūkiais. Šiandien jos turi būti pasiruošusios greitai reaguoti, keisti savo tradicines struktūras, vis daugiau ir daugiau funkcijų perdavinėti profesionalams, atsakyti į greitai kintančius visuomenės poreikius, pasiūlyti naujus problemų sprendimo būdus. Politinės partijos, nesugebančios keistis, bus pasmerktos.

2. Politika, politinės partijos ir politinė komunikacija

Politinę komunikaciją suprasti galima žinant pačios politikos specifiką, koku būdu visuomenė dalyvauja jos formavime.

Politika yra sudėtingas ir įvairiapusis reiškinys, susidedąs iš dvasinių, emocinių, jausminių bei praktinių – daiktinių žmogaus ir visuomenės politinės būties apraiškų visumos. Politinę būtį nusako politinių gyvenimo dalyvių – individų, grupių, visuomeninių – politinių jėgų, judėjimų ir, visų pirma, politinės valdžios veikla, kuria siekiama politinių tikslų. Šioje veikloje gimsta ir funkcionuoja politiniai ryšiai tarp žmonių ir organizacijų. Politinio gyvenimo turinys yra sudėtingas, jame vyksta daugybė įvairių politinių procesų, reiškinių, nulemtų objektyvių ir subjektyvių veiksnių. Kadangi politiniame gyvenime dalyvauja ir individai, ir grupės ir, tiesiogiai arba netiesiogiai, daugelis žmonių, galima išskirti atskirų žmonių, grupių ir visos visuomenės politinį gyvenimą. Pastarasis yra ypač įvairus ir sudėtingas.

Politinio gyvenimo esmę sudaro visuomenės politinių ryšių ir santykių visuma. Politiniai santykiai nuolat gimsta, išnyksta, vėl atkuriami. Jie būna nevienodai intensyvūs, kartais audringi. Politiniai santykiai – tai santykiai tarp žmonių, jų grupių, bendrijų, organizacijų, susivienijimų, susiję su socialiniu valdymu, valdžia, visuomenės narių įvairiausių socialinių – politinių poreikių ir interesų įgyvendinimu. Šie santykiai yra valdžios ir politikos subjektų sąveika – jų suartėjimas ir atsiribojimas, bendradarbiavimas ir kova, pasikeitimas resursais, valios primetimas, idėjų ir pažiūrų perteikimas vieni kitiems. Politinis gyvenimas apima visas visuomenės gyvenimo sferas – ekonomiką, socialinį gyvenimą, teisę, kultūrą ir kitas, nes visos šios sferos yra susijusios su politika.

Politinio gyvenimo turinys yra labai įvairus. Visų pirma tai – politiniai interesai ir politiniai poreikiai, politika, valdžia ir jos santykiai, politinis dalyvavimas, politinis režimas, visuomenės politinė sistema. Didžiulę politinio gyvenimo turinio įvairovę atspindi politikos mokslas ir politinė mitologija, politinė statistika ir net politiniai anekdotai.

2.1. Politiniai interesai ir politiniai poreikiai

Politis poreikis išreiškia santykį tarp subjekto (individo, grupės, visuomenės) ir objekto (sąlygų, nuo kurių priklauso šių subjektų egzistavimas). Savo gyvenime žmonės tenkina pačius įvairiausių poreikius: biologinius, socialinius, materialinius, dvasinius, politinius. Vieni jų (biologiniai, materialiniai) įvardijami kaip pirminiai, kiti, prie kurių priskiriami ir politiniai poreikiai, yra aukštesnio lygmens. Politiniai poreikiai, kaip pilietinių teisių ir laisvių poreikis, asmens garbės ir orumo apsaugos poreikis, teisingumo (istatymų viršenybės) poreikis, poreikis turėti galimybę

įgyvendinti savo interesus per valdžios struktūras arba per tam tikslui sukurtas nevyriausybinės organizacijos bei poreikis valdyti, paprastai tampa gyvybiškai būtini patenkinus pirminius, gyvybiškai žmonėms būtinus poreikius.

Interesai išreiškia santykį tarp subjektų, kylantį dėl jų egzistavimo sąlygų. Interesai, kaip ir poreikiai, gali būti ir privatūs, būdingi atskiriems individams, ir grupiniai, ir bendražmogiški, nors dažniausiai politiniai interesai būna glaudūs bendražmogiškų ir grupinių vertybių bei asmeninių vertybių ir interesų junginys. Interesai politiniais tampa tada, kai savo poreikiams patenkinti politinio gyvenimo subjektams tenka įtakoti valstybę. Politiniams interesams atsirasti būtina, kad individai arba grupės suvoktų savo poreikius ir būtų objektyvi galimybė dalyvauti (panaudojant tokius politinius mechanizmus kaip valstybę, politinės partijos, nevyriausybines organizacijas) realizuojant politinę valdžią. Galima išskirti politinio intereso raidos stadijas. *Pirmoji* – tam tikra socialinio subjekto padėtis politinių santykių sistemoje. Subjektui šią padėtį suvokus, formuojasi politinis interesas. *Kita stadija* – interesas tampa konkretus veiklos motyvas. Paskui interesas, sukuriama tam tikras institucijas (valstybę, partijas, profesines sąjungas, kitas nevyriausybines organizacijas), įteisinamas kaip norma, nes socialinių bendrijų politinius interesus įgyvendinti geriausia tada, kai jie yra užfiksuoti visuomeninių institucijų forma ir normatyviai (įstatymais) įteisinti. Šios institucijos yra pastovios kaip ir patys politiniai interesai. *Paskutinis etapas* – intereso įgyvendinimas. Politiniai interesai ir politiniai poreikiai skatina politinę veiklą, žadina politinį gyvenimą, nes, viena, jie skatina visuomenės narius jungtis bendrų interesų pagrindu, antra, kovoti ir varžytis su tais, kurių interesai yra priešingi. [16]

2.2. Demokratijos vystymosi etapai

Oksfordo interneto instituto vadovas, elektroninės demokratijos profesorius Stephen Coleman, viešėdamas Lietuvoje dalyvavo Lietuvos teisės universitete vykusiame tarptautiniame viešojo interaktyvaus konsultavimosi seminare, kur savo kalboje išskyrė 4 demokratijos vystymosi etapus: [6]

- **pirmasis**. Laisvė be atsakomybės. Tai yra visuomenės troškimas, kurį būtų galima išreikšti tokiais žodžiais: „Palikite mus ramybėje ir mes žinosime ką daryti“;
- **antrasis**. „Mes norime žinoti kas vyksta aplinkui ir kokios idėjos rutuliojasi“;
- **trečiasis**. Siekimas balsuoti, reiškiantis piliečių norą dalyvauti priimant svarbius visuomenei sprendimus;
- **ketvirtasis**. Pasižymi piliečių troškimu dalyvauti aktyvioje ir viešojoje diskusijoje su valdžios atstovais ir prisiimti atsakomybę už sprendimus. [43]

Šiuolaikinės demokratijos požymiais laikytini ir tokie dalykai, kaip piliečių nepasitikėjimas partijomis, neretai visiškas jų ignoravimas, išaugęs žiniasklaidos autoritetas ir abipusis

nesusikalbėjimas tarp valdžios ir piliečių. Pasak prof. S. Coleman, valdžia netiki, kad žmonės moka kalbėti, o žmonės netiki, kad valdžia moka klausyti.

Vienintelis tikras kelias, tai komunikacija, kuriai plačiausias galimybes atveria šiuolaikinės informacijos technologijos. Kuo daugiau teisingos informacijos, tuo daugiau pasitikėjimo, vadinasi, ir daugiau sėkmingų problemų sprendimų.

Daugelis valstybės institucijų jau senokai įdiegė viešas diskusijas internete, kurios padėjo jų veiklai tapti skaidresnei ir sėkmingesnei, įgyti daugiau piliečių pasitikėjimo, išklausti visuomenės nuomonių ir remtis jomis priimant sprendimus.

Specialistai atkreipia dėmesį, kad net tuomet, kai nėra diskusijų, grįžtamojo ryšio, žmonės teigiamai vertina dalyvavimo sprendimuose galimybę. Jiems svarbu išreikšti savo nuomonę. Taigi interaktyvus konsultavimasis yra viena iš svarbiausių dalių, siejanti besikeičiančias socialines veiklas ir skirtingus gyvenimo būdus su valdžios institucijomis įvairiakrypčiame visuomenės valdymo komplekse.

2.3. Politinis dalyvavimas

Politinio dalyvavimo esmė – atskirų žmonių arba socialinių grupių įsitraukimas į politinį gyvenimą, šalies arba tarptautinės bendrijos politinius – valdžios santykius. Politinis gyvenimas ypač suaktyvėja politinio modernizavimo metu, kada visuomenė sparčiai demokratėja. [11]

Individo arba socialinės grupės kasdieninė, konkreti politinė veikla, praktinis dalyvavimo visuomenės politiniame gyvenime būdas, o kartu ir būdas išreikšti save, yra vadinamas *politiniu elgesiu*. Politinis dalyvavimas ir politinis elgesys yra tam tikros politinės veiklos, kuri daro tiesioginę įtaką socialinei visuomenės raidai, rūšys. Politinio gyvenimo priešingybė yra politinis nedalyvavimas, apolitiškumas. Jis pasireiškia negatyvia nuostata dėl politikos arba abejingumu jai. Esant tam tikroms aplinkybėms (kai režimas reikalauja paramos iš gyventojų), apolitiškumas gali būti traktuojamas kaip politinis boikotas. Šiuo atveju jis nėra laikomas politiniu pasyvumu.

Dalyvavimo sąvoka socialiniuose moksluose turi dvi sąvokas. Plačiąja prasme tai reiškia visuomenės narių dalyvavimą priimant sprendimus. Šiuolaikinėje masinėje visuomenėje politinė valdžia yra labai centralizuota, biurokratija išsiplėtojusi, ekonominė jėga labai koncentruota. Visuomenės politinį, ekonominį, kultūrinį gyvenimą nesunkiai gali įtakoti mažos, tik savais interesais susietos, grupės. Todėl kuo didesnio žmonių skaičiaus dalyvavimas visose visuomenės veiklos sferose yra būtinas.

Akivaizdžiausiai dalyvavimas siejasi su politiniu procesu. Politinis dalyvavimas yra visuomenės narių veikla, formuojant viešąją politiką. Šios veiklos komponentai labai įvairūs. Tai domėjimasis politika, dalyvavimas politinėje diskusijoje, mitinguose, balsavimas, bendravimas su

išrinktaisiais atstovais ir panašiai. Ankstyvesnės dalyvavimo formos yra priklausymas politinėms partijoms, dalyvavimas rinkiminėse kampanijose, tiesioginė parama politikams.

Dalyvavimas yra demokratijos išraiška ir jos garantas, tačiau ne visi, kurie turi teisę dalyvauti, ta teise naudojasi. Dalyvių ir nedalyvaujančių santykis visuomenėje nėra stabilus. Jis skiriasi priklausomai nuo laiko, šalies bei daugelio kitų aplinkybių. Dalyvių skaičius priklauso ir nuo dalyvavimo modelio. Visada daugiau žmonių diskutuoja apie politiką, nei balsuoja, ir daugiau žmonių balsuoja, nei stoja į politines partijas ar betarpiškai dalyvauja politinėse kampanijose.

Žmonių dalyvavimą lemia trys pagrindiniai veiksniai:

- socialinė aplinka – pozityviai arba negatyviai gali veikti statusas, išsimokslinimas, religinė priklausomybė ir t.t.;
- aktyviai įsijungti arba šalintis politikos gali paskatinti psichologinės prielaidos. Individo sugebėjimai ir jo energija yra priežastis reaguoti į politinį stimulą;
- socialiniai ir psichologiniai dalyvavimo veiksniai patys yra veikiami politinės sistemos – institucijų, politinių partijų sistemos, politinių vertybių.

Struktūriniu požiūriu politinį dalyvavimą galima skirti į du modelius. Tai konvencinis ir nekonvencinis dalyvavimas. [36]

Konvencinis dalyvavimas – tai dalyvavimas politikoje, naudojantis jau išbandytais instituciniais kanalais. Tipingiausi jo požymiai yra balsavimas, dalyvavimas politinėse kampanijose, įvairūs vieši kontaktai su valdžios pareigūnais. Toks dalyvavimas yra valstybės demokratiškumo rodiklis. Pačių demokratijos institucijų tikslas yra padaryti piliečių dalyvavimą politikoje konvenciniu.

Yra dvi pagrindinės piliečių konvencinio dalyvavimo kategorijos. Pirmoji jų – tai parama valstybės politikai, kuri gali pasireikšti įvairiomis formomis. Galima dalyvauti kokio nors kandidato rinkiminio štabo veikloje arba dalyvauti valstybinių švenčių minėjimuose. Ir vienu, ir kitu atveju, tai parama esamai politinei sistemai, jos pripažinimas.

Antroji kategorija – tai noras įtakoti politiką, siekiant ją pakeisti. Piliečiai gali panaudoti kontaktų su politikais galimybes, dalyvauti įvairiose interesų grupėse, reikalauti, kad politikai spręstų piliečiams rūpimas problemas. Vienas iš būdų įtakoti politiką yra veikti panaudojant teismų sistemą.

Nekonvencinis dalyvavimas politikoje yra siekimas pakeisti ar atmesti jau egzistuojančius politinius kanalus. Mitingai, demonstracijos, bado akcijos ir kiti būdai yra nekonvencinio dalyvavimo, kuris savo esme yra konfliktas, pavyzdžiai. Nekonvencinis dalyvavimas politikoje gali būti ir labai destruktivus, jeigu perauga į riaušes, pastatų ir kitokios nuosavybės niokojimą. [36]

2.4. Viešasis interaktyvus konsultavimasis

Tai naujas politikos instrumentas, padedantis spręsti šiuolaikinio administravimo problemas: „kietų“ ir „minkštų“ metodų integravimą, skaidrios aplinkos kūrimą, piliečių socialinio ryšio stiprinimą. Viešojo konsultavimosi technologijų plėtra atkreipia viešojo administravimo dėmesį į bendravimą su bendruomenėmis, interesų grupėmis bei socialiniais tinklais, o tai lemia naujas tarpininkavimo formas internetu ir informacijos bei komunikacijos technologijomis. [21]

Atstumas tarp valdžios ir piliečių, keičiantis visuomenės sanklodai, - tai iššūkis, kurį patiria net ir didžiausios Europos ir Amerikos valstybės. Tačiau demokratijos ir informacijos technologijų plėtros sąlygomis atsiranda ir naujų virtualių piliečių bendravimo su valdžios ir savivaldos institucijomis būdų. Vienas iš svarbiausių ir aktualiausių – viešųjų interaktyviųjų konsultacijų metodai, kurie labai tinka ir įstatymų priėmimo svarstymui, ir kitiems valstybės institucijų sprendimo priėmimo lygmenims.

Žinių visuomenė kelia didelius iššūkius klasikinei viešojo administravimo sampratai. Naujos globalumo tendencijos bei didėjantis socialinių veiklų sudėtingumas ir skirtingumas lemia naujus viešosios sferos darbo metodus ir formas besikeičiančioje aplinkoje. Šie instrumentai sudaro galimybes plėtoti naujas įtinklintas demokratijos ir politikos formas.

Viešasis konsultavimasis – tai simuliacinis projektas, kurio aprėptis – nuo idėjų formulavimo iki numatomų strateginių rezultatų vertinimo.

2.5. Elektroninė valdžia

Elektroninės valdžios koncepcija leidžia politiniuose procesuose dalyvauti didesniai žmonių ratui.

Lietuvos nacionalinės informacijos visuomenės plėtros koncepcijos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. vasario 28 d. nutarimu Nr. 229, vienas iš pagrindinių tikslų kuriant informacijos visuomenę Lietuvoje – modernizuoti valstybės valdymą, tam panaudojant kompiuterizuotus informacijos šaltinius, sukuriant tinkamą teisinę aplinką, tobulinant elektroninę valdžią, suteikiant gyventojams realias galimybes nevaržomai gauti iš visų valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų informaciją, sudarant sąlygas plėtoti Lietuvos informacijos visuomenę, teikti pasiūlymus, kritikuoti, dalyvauti priimančiam sprendimui. [44]. Viešasis administravimas nurodytas kaip viena iš prioritetinių sričių ugdant informacijos visuomenę. Jame numatyta sukurti modernių informacijos technologijų naudojimu pagrįstas priemones, padedančias valstybės ir savivaldybių institucijoms bei įstaigoms vykdyti joms priskirtas funkcijas įrengus svarbiausių valstybės funkcijų vykdymo duomenų tvarkymo informacijos sistemas; nustatyti kompiuterinio raštingumo kvalifikacinius reikalavimus valstybės tarnautojams, sudaryti sąlygas įgyti šią kvalifikaciją; sukurti

bendrą valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų informavimo sistemą, nustatyti asmenų ir privataus sektoriaus informavimo tvarką, įgyvendinti „vieno langelio“ principą ir kita.

Tobulinant elektroninę valdžią, svarbu nuosekliai plėtoti elektroninį turinį, skatinti paslaugų teikimą elektroniniais būdais, užtikrinti gyventojams ir verslo subjektams galimybę naudotis šiomis paslaugomis. Tam Lietuvos Respublikos Vyriausybės priimtoje strategijoje dėl Viešojo administravimo sistemos plėtros iki 2010 metų numatyta, kad reikia sukurti viešųjų interneto centrų infrastruktūrą ir didinti vartotojų kompetenciją.

Elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimas leis užtikrinti ir „vieno langelio“ principo įgyvendinimą, kurio esmė yra tai, kad fiziniams ir juridiniams asmenims nereikės rūpintis viešojo administravimo procedūrų eiga, nes tai atliks valstybės informacijos sistemos, gyventojams ir verslo subjektams nedalyvaujant tiesiogiai.

Viešosios paslaugos į internetą bus perkeliamos laipsniškai – nuo informacinio pobūdžio paslaugų iki visiško interaktyvumo. Viešosios paslaugos asmenims gali būti teikiamos keturiais brandos lygiais:

- pirmasis lygis – informacinio pobūdžio viešosios paslaugos. Valstybės ir savivaldybių institucijos bei įstaigos pateikia viešąją informaciją internetu;
- antrasis lygis – dalinė transakcija. Valstybės ir savivaldybių institucijos bei įstaigos pateikia vartotojui savo tinklalapiuose iš dalies automatizuotas formas ir anketas, kurias užpildęs ir išspausdinęs vartotojas gali jomis naudotis;
- trečiasis lygis – dalinis interaktyvumas. Vartotojo tapatybė nustatoma informacinėje sistemoje. Jis gali pateikti elektroninius paklausimus, o valstybės ir savivaldybių institucijos bei įstaigos elektroninio paklausimo pagrindu atsako į šį paklausimą. Tačiau viešoji paslauga pristatoma neelektronine forma;
- ketvirtasis lygis – visiškas interaktyvumas. Baigtas elektroninės valdžios projektas. Vartotojas pateikia elektroninį paklausimą ir gauna galiojančią elektroninę viešąją paslaugą.

Kad viešąsias paslaugas būtų galima teikti internetu trečiuoju ir ketvirtuoju lygiu, reikia išspręsti fizinių ir juridinių asmenų identifikavimo valstybės informacinėse sistemose problemą, užtikrinti asmens duomenų teisinę apsaugą ir tai, kad administruojama viešoji paslauga būtų suteikiama tik tam asmeniui, kuriam ji skirta. Visi šie klausimai bus sprendžiami pagal fizinių ir juridinių asmenų tapatybės nustatymo valstybės informacinėse sistemose koncepciją, kurią pateikti tvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybei numatyta Elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimo priemonių plane.

Elektroninės valdžios koncepcijoje teigiama, kad iki 2005 metų visos viešosios paslaugos, kurias administruoja institucijos, iki trečiojo lygio turės būti perkeltos į internetą ar teikiamos kitais

nuotoliniais būdais, taip pat teigiama, kad kiekvienos institucijos vadovas asmeniškai atsakys už jo vadovaujamos institucijos administruojamų viešųjų paslaugų teikimą internetu.

Vis prieinamesnis internetas ir kompiuterinės technika sparčiai keičia daugelio žmonių gyvenimus. Kuriamos naujos paslaugos, esančios paslaugos pradedamos teikti naujais būdais. Teisingai pritaikius informacines technologijas galima:

- sukurti geresnę priėjimą prie informacijos ir paslaugų;
- paslaugas teikti įvairiais nuotoliniais kanalais;
- paslaugas suskirstyti pagal rinkos dalies poreikius, geriau tenkinti tikslinių grupių poreikius;
- efektyviau reaguoti į klientų pranešimus apie paslaugų kokybę ir turinį;
- įtraukti vartotojus į paslaugų pertvarkymą ir tobulinimą.
- Informacinių technologijų pritaikymas ir atsirandančios galimybės teikti viešojo administravimo paslaugas elektroniniais kanalais atveria plačius geresnio klientų aptarnavimo horizontus. Atkrinta būtinybė stovėti eilėse, apskritai atvykti į valstybės instituciją.
- Atkrinta būtinybė derintis prie valstybės institucijų darbo laiko – paslaugos bus teikiamos 24 valandas per parą, 7 dienas per savaitę iš bet kur, bet kuriuo paros metu. Gyventojai galės gauti valstybės institucijų paslaugas jiems patogiu laiku ir jiems patogioje vietoje - internetas suteikia tokias paslaugų teikimo galimybes.

2.6. Konsultavimosi technologijos

Konsultavimo technologijų taikymas priimant viešuosius sprendimus yra naujovė. Vis labiau plečiantis demokratijai tampa aišku, kad piliečiai:

- turi būti visapusiškai informuojami apie valstybės institucijų veiklą;
- piliečiai turi nesunkia ir laisvai bendrauti su valdžia;
- jie turi turėti galimybę dalyvauti formuojant sprendimus. [21]

Viešosios konsultavimosi technologijos įtraukia žmones į politinio dalyvavimo procesą, stiprina valdžios ir visuomenės santykius. Konsultacijų technologijos naudojamos siekiant sužinoti visuomenės nuomonę dėl planuojamų priimti sprendimų, o jų taikymas ir sėkmė priklauso nuo valdžios ir visuomenės santykių.

Konsultavimasis tapo būtinu valstybės valdymo instrumentu, nes:

- piliečių patirtis tapo vadybiniu turtu;
- vadyba perorientavo savo veikimo tikslus ir būdus;
- moderni valstybė buvo pasidarė pernelyg kompleksinė;

- vien balsavimo rezultatų o taip pat tautos atstovų galimybių valdymui nebeužteko.

2.7. Politinės valdžios funkcijos

Politinės valdžios funkcijos yra šios:

- vadovauti visoms visuomenės sritims;
- kontroliuoti politinius ir kitus santykius;
- organizuoti visuomenės politinį gyvenimą;
- sukurti tam tikrą, tinkamiausią, valdymo tipą, politinį režimą ir valstybės santvarką, kurie atitiktų visuomenei iškilusius uždavinius ir tikslus;
- reguliuoti individų elgesį;
- užtikrinti stabilumą visuomenėje. [45]

Tam, kad šios funkcijos būtų atliktos, politinė valdžia įgauna formalių arba neformalių, legalių arba nelegalių institucijų (valstybės, partijų organizacijų) formą ir sukuria jų hierarchijos laiptus. Aukščiosioje politinės valdžios pakopoje yra valstybinė valdžia, kuri turi monopolinę teisę leisti visiems privalomus įstatymus, remtis teisėsaugos įstaigomis ir prievartos aparatu, kitais būdais daryti įtaką piliečiams.

2.8. Politinės partijos

Politinė komunikacija apibrėžiama kaip komunikacija tarp politikų, politinių partijų ir visuomenės. Norint suprasti jų sąsajas, reikia apžvelgti ir pačių politinių partijų atsiradimą, jų esmę ir šiuolaikinius pokyčius.

Šiuolaikinė valstybė ir visuomenė neišsivaizduojama be politinių partijų. Jos egzistuoja ne tik demokratinėse valstybėse, bet ir autoritariniuose, totalitariniuose režimuose.

2.8.1. *Politinių partijų kilmė ir apibrėžimas*

Masinės partijos kaip tokios atsirado tik po Didžiosios Prancūzijos revoliucijos. Pirmosios klasikinės partijos susiformavo JAV – demokratų 1828 m., respublikonų 1854 m., Anglijoje – konservatorių – 1832 m., liberalų – 1867 m.

Šiuolaikinių partijų kilmė yra aiškinama iš 3 skirtingų perspektyvų:

- per institucines teorijas arba parlamentų evoliuciją;
- istorinių krizių teorijas;
- kaip bendro modernizacijos proceso pasekmė.

Pats žodis partija yra kilęs iš lotynų kalbos žodžio „pars“, reiškiančio dalis, o politikoje pažodžiui jis reikštų organizaciją, kuri atstovauja tam tikrų socialinių grupių interesus politikoje. Tačiau šis apibrėžimas yra pernelyg abstraktus ir neatskleidžia konkrečių partijų funkcijų politinėje sistemoje.

XVIII a. Edmundas Burkas pastebėjo gal pirmąją bendrą partijų bruožą – jas sudaro panašiai mąstantys žmonės. Jo žodžiais tariant – „partija yra jungtinė žmonių organizacija, siekianti savo bendromis pastangomis nacionalinių interesų, pagal tam tikrus principus, dėl kurių jie visi sutaria“.

Šis apibrėžimas implikuoja ir dar vieną bruožą – jos būtinai yra žmonių grupės arba jų organizacijos.

Realus partijas skiriančių nuo kitokių visuomeninių organizacijų bruožas yra jų specifinis asociatyvumas (sugebėjimas ginti savo asmeninius poreikius ir išlikti atviromis visiems visuomenės nariams).

Taigi partijos:

- formuoja bendrą politiką;
- suderina daugelį skirtingų interesų savo programose;
- sukuria hierarchinę vidinę struktūrą, kuri yra atvira daugumai visuomenės narių.

Politinės partijos pagal savo tikslus gali būti skiriamos į:

- atstovaujančias visuomenės grupes ir sluoksnius liberaliose demokratijose, kurių interesus reiškia politikoje;
- valstybių kūrimo partijos Trečiajame pasaulyje, formuojančios tautinę ir valstybinę tapatybę;
- mobilizacinės partijos arba diktatūrų politinės organizacijos, kurių tikslai – sutelkti visuomenę esamo politinio režimo naudai ir išlaikyti monopolinę valdžią. [36]

Partija – tai visuomenės dalis, žmonių organizacija, kurios pagrindinis tikslas – siekti valstybinės valdžios. [36]

Politikai pradėjo burtis į partijas siekdami labai konkretaus tikslo – geriau susiorganizuoti ir palengvinti sau rinkiminę kovą. Vėliau jos tapo neatskiriamu kiekvienos valstybės institutu, užtikrinančiu įvairių piliečių interesų atstovavimą bei ryšio buvimą tarp politikų, valstybės vyriausybės ir juos remiančių eilinių piliečių.

2.8.2. Politinių partijų funkcijos ir bruožai

Nagrinęjant partijų organizaciją, galima būtų išskirti du jų tipus: [36]

- kadrinės arba elito partijos. Politinis elitas organizuoja partiją pasirengti rinkimams, vykdyti politines kampanijas ir palaikyti ryšius su rinkėjais, tokios partijos neturi fiksuotos narystės;

- masinės partijos. Jos siekia sutelkti įmanomai daugiau narių, kurie materialiai išlaikytų, organizuotų politinę veiklą pagal konkrečius ideologinius principus.

Elito partijų modelį įkūnijo konservatyvios, liberalios partijos, o masinį tipą atstovavo socialistinės ir komunistinės partijos.

Žymiausi politikos mokslų teoretikai, nagrinėjantys politines partijas ir jų raidą, išskiria sekančias pagrindines partijų funkcijas:

K.Janda	Kandidatų į politinius postus nominavimas Balsavimo pasirinkimo struktūravimas Alternatyvių valdžios programų iškėlimas Valdžios pareigūnų veiksmų koordinavimas
Th.J.Lowi B.Grinsberg	Lyderių parinkimas Įtaka valdžiai Elektorato pasirinkimo formavimas Interesų integracija
Y.Meni	Rinkėjų ir interesų integracija ir mobilizacija Balsavimo modelių formavimas Politikų parinkimas Politinio kurso parinkimas
A.Ware	Lyderių atranka Alternatyvų rinkėjams formulavimas ir pateikimas Įtaka vyriausybės politikai

Iš visų jų galima daryti išvadas, jog pagrindinės partijų funkcijos yra užtikrinti valstybės efektyvų valdymą (parenkant lyderius, darant įtaką valstybės valdymui), parinkti politinį kursą ir užtikrinti sėkmingą valstybės egzistavimo tęstinumą. Visos šios funkcijos tiesiogiai įtraukia ir visuomenę. Taigi, siekiant sulaukti rinkėjų paramos, partijos privalo vykdyti politinę komunikaciją, kurios pagrindinis tikslas sukurti tarpusavio pasitikėjimą, informuoti.

Amžių kaitoje kito ir pačios politinės partijos. Natūraliai kito ir pagrindiniai politinės komunikacijos kanalai, kurie būdavo naudojami. Štai, pavyzdžiui, pirmosios elitinės partijos (XIX a.) savo komunikacijai naudodavo vien tik tarpasmeninius ryšius, nepasiekdamos plačiųjų visuomenės masių; masinės partijos (1880 – 1960) jau kuria savo komunikacinius kanalus – spaudą, platina atsišaukimus, rengia susitikimus su plačiąja visuomene, skelbia ir informuoja apie savo veiklą; visuotinės partijos (1945 – iki šiol) pradeda varžytis dėl įtakos nepartiniams komunikacijos kanalams. Faktiškai šiame periode nemažai politinių partijų pradeda atsisakinėti grynosios partinės spaudos,

stengiasi apimti kaip įmanomą platenį viešųjų informavimo priemonių spektrą, kad siunčiamos žinios būtų pasiunčiamos ir pasiektų maksimaliai įmanomą didžiausią žmonių skaičių; tuo tarpu kartelinės partijos (1970 – iki šiol), daugiausiai egzistuojančios nedemokratinėse valstybėse, oligarchijose, pradeda įgyjinėti privilegijas į valstybės kontroliuojamą visuomenės informavimo priemones. Tokios partijos pavyzdžiu galėtų būti Tarybų Sąjungos Komunistų partija, kurios leidžiama spauda buvo vienintelė leidžiama ir legali. Dažnai tokiais atvejais politinė komunikacija tampa paprasčiausia propaganda.

2.8.3. Lietuvos politinės partijos

Lietuvos istorinės aplinkybės nebuvo ypač palankios partijų atsiradimui ir formavimuisi. Tuo metu, kai Vakarų Europoje ir JAV jos pradėjo rasti, mes buvome Rusijos Imperijos sudėtyje. Neturėjome net teisės savo kalba leisti leidinių, tad nėra ką ir kalbėti apie politinių partijų radimąsi.

Tačiau vis dėlto šie procesai mūsų šalyje ne taip stipriai ir vėlavo. Pirmoji Lietuvos socialdemokratų partija buvo įkurta 1896 metais, po jos sekė Lietuvos demokratų partija (1902 m.), lietuvių tautinė demokratinė partija (1905 m.), Lietuvos krikščionių demokratų partija (1905 m.).

Būtent šios partijos ir tapo pirmosios partinės spaudos leidėjomis, kuri buvo ypač ryški tarpukario Lietuvoje. Plačiau šio periodo spaudą apžvelgiu trečiajame magistro darbo skyriuje. Tai, kad tuo metu dar nebuvo alternatyvių politinės komunikacijos priemonių, spaudos leidimas buvo ypač efektyvus. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad tuometinės partijos neapsiribojo vien tik proklamacijų ar reklaminių propagandinių žinučių leidyba, tačiau didelį dėmesį skirdavo kultūrai, literatūrai.

1926 metais Lietuvoje įvykdžius valstybės perversmą buvo uždraustos visų politinių organizacijų veiklos, išskyrus tautininkų partiją. Tai tikrai nepasitarnavo dar tuomet jaunos demokratijos valstybėje plėtojimui. Nuo 1926 m. iki pat Lietuvos okupacijos smarkiai buvo ribojama ir spaudos leidyba. Atsirado nemažai nelegalių leidinių. Šio laikotarpio partinė spauda taip pat yra įdomus studijų objektas kaip beprasidedančios politinės komunikacijos užuomazgos.

Lietuvą okupavus tarybinei valdžiai, vienintelė legali partija tapo komunistų. Tai tęsėsi iki pat tautinio atgimimo pradžios 1989 metais. Šio laikotarpio partinės spaudos nenagrinėsiu dėl susiklosčiusios ypatingos situacijos – komunistų partijos spauda negali būti politinės komunikacijos pavyzdys, greičiau tai propaganda. Spauda visiškai buvo priklausoma nuo cenzūros, be jos žinios nebūdavo išspausdinamas nei vienas laikraščio numeris.

Demokratinės Lietuvos politinės partijos vėl pradėjo formuotis sąjūdžio laikotarpiu. Pirmosios jų buvo tiesioginės tarpukaryje veikusių partijų tęsėjos, perėmusios pagrindines vertybes ir ideologijas.

Nagrinėjant Lietuvos politinių partijų kūrimąsi ir įsitvirtinimą politiniame procese, susiduriame su daugybe visuomeninių organizacijų, kurios balansuoja tarp interesų grupių ir partijų. Viena vertus,

toks dviprasmiškas jų statusas yra staigios politinės visuomenės diferenciacijos pasekmė. Jos veikė prieštaringoje senų institucijų griovimo ir naujų kūrimo stadijoje. Savo ruožtu politinės organizacijos, siekiančios vykdyti partijų funkcijas, pačios stokoja struktūrinės brandos, autonomijos ir sugebėjimo mobilizuoti gyventojų paramą. Šiuo atveju svarbūs pateiktų apibrėžčių elementai yra oficialus partijos pavadinimas, formali organizacija, siejanti centrinis partijos organus su vietiniais, sugebėjimas rinkimų keliu patekti į renkamas valdžios institucijas, taip pat – partijos statuso formalizavimas. [20].

Šiandien Lietuvoje veikia 36 politinės partijos, jungiančios nuo kelių šimtų iki keliolikos tūkstančių narių. Šiuo metu didžiausios partijos yra Lietuvos socialdemokratų partija (14.317 narių), Darbo partija (14.204 nariai), Tėvynės sąjunga (11.574 nariai), Naujoji sąjunga (4.898 nariai), Liberalų ir centro sąjunga (4.875 nariai) ir kitos.

Lietuvos Respublikos Seime atstovaujamos yra Darbo partija, Tėvynės sąjunga, Lietuvos socialdemokratų partija, Naujoji sąjunga (socialliberalai), Liberalų sąjūdis, Valstiečių liaudininkų partija bei Liberalų ir centro sąjunga.

Deja, tačiau po nepriklausomybės atkūrimo nei viena iš didesnių politinių partijų nepasiekė savo pirmųjų pavyzdžių ir nekūrė savo spaudos priemonių. O jei tokius ir turėjo, šiandien nebenaudoja. Tik keletas iš jų turi leidžiamus laikraščius, tačiau jie nėra pakankamai kokybiški.

XX amžiaus pradžioje, esant nepalankioms istorinėms aplinkybėms Lietuvoje pradeda kurtis pirmosios politinės partijos. Visos be išimties – nelegalios. Į jas susirinko didžioji dalis tuometinės Lietuvos inteligentijos, dažnai atvejais pabaigę mokslus užsieniuose. Esant labai ribotoms komunikacijos sąlygoms, vienintelis būdas platinti savo idėjas, skleisti partijos vertybes, kviesti visuomenę telktis siekiant Lietuvos nepriklausomybės, pagrindinis būdas buvo partinė spauda. Laikotarpis nuo 1905 iki 1926 metų – Lietuvos partinės spaudos klestėjimo laikotarpis. Jis sutapo ir su politikos mokslų teoretikų išskiriamu komunikacijų kanalų panaudojimu. Būtent pirmosios besikūriančios partijos labiausiai remdavosi savo spauda.

3. Partinė spauda

3.1. Lietuvos partinės spaudos atsiradimas ir vystymasis 1905 – 1940 m.

Iki 1905 metų Lietuvos teritorijoje galiojo lietuviškos spaudos draudimas. Visa šalies teritorija priklausė Rusijos imperijai ir galima būdavo gauti tik rusiškąją spaudą. Tačiau nepaisant to, aktyviai cirkuliavo ir pagrindinė spauda, dažniausiai leidžiama Karaliaučiaus srityje.

Iš karto po spaudos draudimo panaikinimo Vilniuje, Kaune, Rygoje, Seinuose vienas po kito pradėjo eiti įvairių krypčių, nevienodo informacinio ir publicistinio lygio periodiniai leidiniai, priklausę įvairioms idėjinėms ir politinėms grupuotėms, besikuriančioms partijoms ir sąjungoms. Būtent jos ir tapo pirmosiomis struktūromis, kurios pradėjo planinę spaudos leidybą, per ją reiškė savo pozicijas. Šį faktą galima paaiškinti tuom, kad Lietuvai esant Rusijos imperijos sudėtyje nebuvo suskurusios organizacijos, nebuvo ir pakankamo intelektualinio potencialo informacijos sklaidai. Panaši situacija susiklostė visose trijuose Baltijos šalyse – Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje.

3.1.1. Lietuvos socialdemokratų partijos spauda

Pirmoji politinė partija įkuriama 1896 metų gegužės 1 dieną. Tai buvo Lietuvos socialdemokratų partija. Dar galiojant spaudos draudimui, pradėdama leisti periodika. Pradžioje tai buvo daroma nelegaliai ir užsienyje, daugiausiai Mažojoje Lietuvoje. Pirmuoju laikraščiu, kurį leido socialdemokratai, tapo „Lietuviškas darbininkas“, kurį 1894 m. redagavo M.Jankus. 1896 m. pradėjo eiti panašios tematikos laikraštis „Lietuvos darbininkas“. Reiktų atkreipti dėmesį, kad pirmieji laikraščiai rengiami būdavo dažniausiai lenkų kalba, poto verčiami į lietuvių ir spausdinami. Taip buvo ir su pirmuoju partiniu leidiniu Lietuvoje – lietuviškuoju darbininku. Pirmojo numerio tekstą lenkų kalba parengė lietuvių socialdemokratų grupės Vilniuje kūrėjas Andrius Domaševičius, o į lietuvių kalbą išvertė Kazys Grinius. Visa medžiaga 1895 m. buvo išsiųsta į Ciurichą, kur kitų metų gegužės mėnesį ir buvo išspausdintas pirmasis Lietuvos socialdemokratų laikraštis, savo forma labiau panašus į brošiūrą ar žurnalą. Antrasis „Lietuvos darbininko“ numeris taip pat buvo paruoštas Vilniuje, bet šį kartą išspausdintas Tilžėje, 1898 m. gegužės mėnesį. Šiame laikraštyje buvo ir paantraštė „Organas Lietuviškosios Socialdemokratiškos Partijos“. Paskutinis numeris buvo trečiasis. Jį parengė Šveicarijoje sudaryta užsienio lietuvių socialdemokratų sąjunga ir išspausdino M.Jankaus spaustuvė Bitėnuose 1899 m. Taigi, periodiškumas nebuvo dažnas. Per kelerius laikraščio egzistavimo metus, išleisti vos tris numeriai. [39, 40, 42]

Laikraščio „Lietuvos darbininkas“ puslapiuose daugiausia buvo rašoma apie Lietuvos darbininkų judėjimą, streikus, kasdienes rūpesčius, politinių kalinių gyvenimus. Panašaus turinio buvo ir Lietuvos socialdemokratų partijos laikraštis lietuvių ir lenkų kalbomis „Aidas Lietuvos darbininkų gyvenimo“, kuris ėjo 1899 m. Bitėnuose kaip ir 1897-1898 m. nelegaliai leisto hektografuoto lenkiško laikraščio „Echo Życia Robotniczego“ I ir II serijų tęsinys. Pirmąjį jo numerį parengė A.Moravskis lenkiškai, o į lietuvių kalbą išvertė K.Grinius. Jungtinis 2-3 numeris išėjo tik lietuvių kalba. Nuo 1902 iki 1906 m. Vilniuje ir Tilžėje lenkų kalba ėjo šio laikraščio III ir IV serijos pavadinimu „Echo Życia Robotniczego na Litwie“; leidinių redagavo A.Domaševičius.

1901-1906 m. Tilžėje ir Bitėnuose buvo leidžiamas ir Lietuvos socialdemokratų partijos žurnalas „Darbininkų balsas“, kurį redagavo Vladas Sirutavičius ir Augustinas Janulaitis. Kai kuriais metais jo tiražas siekdavo net 3000 egz., kas tais laikais buvo labai dideliu tiražu. Žinoma, turint omenyje sudėtingą platinimą ir nedažną periodiškumą, tai buvo normalus tiražas. Iš pradžių žurnalas būdavo leidžiamas kas du mėnesius, o nuo 1905 m. – kas mėnesį.

1904 m. Bitėnuose pradėjo eiti ir socialdemokratinės pakraipos žurnalas „Draugas“ – pirmasis lietuviškas periodinis leidinys, skirtas jaunimui. Jį užsienyje įstegė Vincas Mickevičius Kapsukas. Jis šį žurnalą ne tik redagavo, bet ir užpildydavo didesnę jo dalį savo straipsniais. Žurnalo tikslas buvo propaguoti visų tautybių darbininkų solidarumą, ruošti jaunimą ginkluotai kovai su caro valdžia, iš jo formuoti pažangiąją inteligentiją, kuri galėtų sukurti Lietuvos demokratinę Respubliką. Leidinyje ypač daug vietos būdavo skiriama literatūros kritikai ir grožinei kūrybai.

Tačiau leidinio turinys ir kryptingumas nesutapo su ankstesniais paties V.Kapsuko ketinimais: jis matė, jog tarp jaunimo dar nedaug žmonių, kurie save galėtų vadinti socialdemokratais ir norėtų turėti specialų leidinį. Todėl žurnalas buvo kiek pertvarkytas – nuo 1905 m. jis tapo socialdemokratinės „Draugo“ organizacijos, o vėliau – Lietuvos socialdemokratų partijos organu ir ėjo pavadinimu „Darbininkas“ iki 1906 m.

1906 m. pasirodė ir pirmieji legalūs Lietuvos socialdemokratų partijos leidiniai, kurie buvo spausdinami jau pačioje Lietuvoje, Vilniuje. Nuo 1906 m. gegužės iki 1908 m. birželio, pakeisdami vienas kitą ėjo savaitiniai socialdemokratų žurnalo tipo leidiniai darbininkams, bežemiams ir mažžemiams valstiečiams: „Naujoji gadynė“, „Skardas“ ir „Žarija“. Jų idėjinis vadovas ir aktyviausias bendradarbis buvo V.Kapsukas, jam daugiausiai talkino publicistas S.Matulaitis.

1906 m. įsteigtas leidinys „Naujoji gadynė“ buvo leidžiamas 5000 egz. tiražu. Iš viso išėjo 32 numeriai, iš kurių 11 buvo konfiskuoti. 1907 m. sausio mėnesį caro valdžiai uždarius, leidinį keičia „Skardas“. Išėjus 21 numeriui, Vilniaus teismas nusprendė uždaryti žurnalą dar tais pačiais metais. Jį pakeičia „Žarija“. Šis savaitraštis leidžiamas iki 1908 m. vidurio ir pasirodo 49 numeriai.

Visuose šiuose savaitiniuose žurnalo tipo leidiniuose daugiausia buvo rašoma apie Lietuvos darbininkų padėtį, jų kovą, streikus, demaskuojama caro valdžios reakcinga politika, informuojama

apie kitų šalių darbininkų judėjimą, raginama kovoti prieš caro valdžią ne tik publicistiniu žodžiu. Dėl to vietinė valdžios administracija juos nuolat kontroliavo, atskirus numerius konfiskuodavo, pačius leidinius laikinai sustabdydavo arba visai uždarydavo. Šiuose leidiniuose bendradarbiavo nemažai socialdemokratinės orientacijos visuomenės, politikos bei kultūros veikėjų, taip pat jaunų rašytojų ir poetų (J.Krikščiūnas-Jovaras, K. Jasiukaitis, J. Smalstys-Smolksis, K.Jurgelionis, J.Šepetys, J.Gurauskis), kurie savo kūrinuose smerkė socialinę nelygybę, carines represijas, skelbė laisvės, lygybės, brolybės šūkius.

Po 1905 m. Rusijoje vykusios revoliucijos pralaimėjimo prasidėjusios reakcijos sąlygomis socialdemokratų grupėse atsirado idėjinio blaškymosi. Kai kurie socialdemokratai siūlė sujungti leidinį „Žarija“ su dienraščiu „Vilniaus žinios“. To padaryti nepavykus, paskutiniai „Žarijos“ redaktoriai M. Biržiška ir A. Janulaitis, kurių pirmasis dirbo ir „Vilniaus žiniose“, 1910 m. Vilniuje pradėjo leisti legalų mėnesinį visuomenės, mokslo ir literatūros žurnalą „Visuomenė“. Jie pareiškė nesą suvaržyti partinės organizacinės drausmės, nes darbininkų judėjimas netelpas į veikimo apibrėžtas formas, ir lenkų socialdemokratų pavyzdžiu pasivadino „visuomenės demokratais“. Žurnale spausdinamuose straipsniuose jie siekė paaiškinti susidariusias socialines ir politines sąlygas, aptarti įvairią kultūrinę veiklą, profesinių sąjungų kūrimąsi, supažindinti skaitytojus su kitų šalių visuomeninio demokratinio judėjimo istorija. Žurnalas „Visuomenė“ orientavosi į inteligentiją, rengė jaunuomenę visuomeninei veiklai. Leidinyje paskelbta nemažai straipsnių iš lietuvių kultūros ir literatūros istorijos, literatūrinės kritikos. Žurnalo leidimas nutrūko 1911 m., išėjus 7-8-ajam (jungtiniam) numeriui (iš viso 1910-1911 m. buvo išleista 20 numerių).

Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse, naujo revoliucinio pakilimo ir atgimstančio nacionalinio išsivadavimo sąjūdžio laikotarpiu, vėl prireikė periodinių leidinių, kurie nušviestų kovą prieš carinę Rusijos valdžią, nagrinėtų aktualius darbininkų bei valstiečių gyvenimo ir kovos klausimus. Šias problemas pirmiausia ėmė spręsti Rygoje atgijusi lietuvių darbininkų socialdemokratinė spauda. 1913 m. lapkričio mėnesį ten pasirodė legalus lietuvių darbininkų savaitraštis „Vilnis“ (visuomenės, politikos, literatūros ir mokslo laikraštis). Jį leido Lietuvių kultūros centras prie Latvijos krašto socialdemokratijos Rygos komiteto, šelpė Lietuvių darbininkų blaivybės draugija „Giedra“, kuri rūpinosi Rygos lietuvių darbininkų kultūros reikalais, platino lietuvių ir kitokią periodinę spaudą. Laikraštį padėjo leisti Lietuvos socialdemokratų partijos bolševikinės pakraipos atstovai. Jo įsteigimo iniciatorius ir nuolatinis bendradarbis buvo V. Mickevičius-Kapsukas, kuris laikomas ir faktišku „Vilnies“ redaktoriumi.

Laikraštis „Vilnis“ daug rašė apie darbininkų gyvenimą ir visuomeninę veiklą, kėlė valstiečiams rūpimas problemas, diskutavo tautinės vienybės, lietuvių kultūros, literatūros ir meno klausimais. Leidinio puslapiuose buvo paskelbta nemažai rusiškosios „Pravdos“ straipsnių vertimų, išspausdintas pirmasis V.Lenino kūrinys lietuvių kalba – „Įstatymo dėl nacionalinio lygiateisiškumo

projektas“. „Vilnis“ savo skaitytojams pateikė ir grožinės literatūros kūrinių – J.Janonio, Jovaro, A.Regračio eilėraščių, V.Kapsuko, J. Poderio, Švyturio prozos, kelių autorių kritikos straipsnių ir recenzijų.

Nors laikraštis „Vilnis“ ir buvo legalus, teisėtai leidžiamas, tačiau nuolat buvo valdžios organų kontroliuojamas, baudžiamas ar net konfiskuojamas. O prasidėjus karui, 1914 m. viduryje dėl socialistinio turinio buvo visiškai uždarytas carinės valdžios iniciatyva. Po trejų metų pertraukos laikraščio leidimas vėl buvo atnaujintas – jį ėmė leisti Latvijos socialdemokratijos Rygos organizacijos lietuvių rajonas. Savaitraštį redagavo Kazys Rimša. Tačiau 1917 m. birželio ir liepos mėnesiais teišėjo keturi „Vilnies“ numeriai, kuriuose buvo, be kita ko, paminėtas žuvusio J.Janonio atminimas, išspausdinti senojoje redakcijoje likę jo eilėraščiai.

1917 m. lapkričio pabaigoje lietuvių socialdemokratai savo leidinį įsteigė ir Maskvoje. Ten Rusijoje veikusių Lietuvos socialdemokratų partijos grupių suvienytoji organizacija ėmė leisti laikraštį „Socialdemokratas“. Jame daugiausia buvo rašoma partinio darbo ir vadovavimo klausimais, aptariamoms programoms ir taktikos problemoms, ryšiai su lietuvių darbininkais ir valstiečiais. 1918 metų balandžio mėnesį laikraštis nustojo ejęs, sujungus jį su iš Petrogrado atkelta „Tiesa“. Per ne pilnus metus buvo spėta išleisti septynis laikraščio numerius. Tiražas variavo nuo 1500 iki 3000 egzempliorių.

1917 m. lapkričio mėnesį socialdemokratai savo laikraštį pradėjo leisti ir Vilniuje. Čia pasirodė jų savaitraštis „Darbo balsas“. Redaguojamas Stepono Kairio, jis 5000 egz. tiražu ėjo iki 1919 m. pradžios.

Socialdemokratinės pakraipos leidinius tuo metu dažniausiai redaguodavo arba partijos veikėjai, arba žinomi spaudos darbuotojai. Tai Stasys Matulaitis, Vincas Mickevičius-Kapsukas, Augustinas Janulaitis, Mykolas Biržiška.

Lietuvos socialdemokratai leido taip pat nemažai periodinių leidinių, tačiau daugelis jų ėjo labai trumpai, po kelerius metus. Dar vokiečių okupacijos metais buvo gautas leidimas Vilniuje leisti karinės cenzūros kontroliuojamą socialdemokratų savaitraštį „Darbo balsas“. Redaguojamas S. Kairio, vieno iš Lietuvos socialdemokratų partijos organizatorių, jis ėjo nuo 1917 m. lapkričio 15 d. iki 1919 m. sausio 9 d.

1919 m. spalio mėnesį įsikūrusi reformistinė Lietuvos socialdemokratų partija leido laikraštį „Socialdemokratas“. Iš pradžių jis ėjo nereguliariai, o nuo 1921 m. buvo leidžiamas kartą per savaitę. Laikraščio oficialiuoju redaktoriumi buvo S. Kairys. Puslapiuose buvo propaguojama šios partijos programa ir idėjos, plačiai aprašomas darbininkų gyvenimas ir rūpesčiai, švietimo reikalai, žemės ūkio darbininkų problemos. Taip pat buvo spausdinami straipsniai Lietuvos politinio ir ekonominio gyvenimo, kultūros klausimais. 1933 m. birželio mėnesį savaitraštis buvo valdžios uždarytas. [39, 40, 42]

1922-1923 m. buvo leidžiamas savaitraščio „Socialdemokratas“ mėnesinis priedas „Žiežirba“, paskui iki 1926 m. ėjęs kaip savarankiškas socialdemokratų jaunimo žurnalas. Šis mėnesinis, vėliau dvisavaitis leidinys ne tik propagavo socialdemokratų kaip darbininkų partijos idėjas, rašė apie jaunimo gyvenimo ir darbo problemas, bet ir spausdino jaunų literatų eilėraščius, prozos kūrinius, recenzijas.

1926-1927 m. Lietuvos socialdemokratų partijos centro komitetas Kaune leido kitą savo leidinį – mėnesinį žurnalą „Naujoji gadynė“, kurį redagavo J.Januškis.

1929 m. pradėjo eiti šios partijos savaitraštis „Darbo balsas“, kuris tęsė 1917-1919 m. Vilniuje leisto laikraščio tradicijas. Tiesa, jo leidimas tais pačiais metais ir nutrūko.

1933 m. liepos mėnesį Kaune pasirodė socialdemokratinis laikraštis „Lietuvos darbo balsas“, kurį redagavo L.Purėnienė. Valdžiai jį uždarius, tų pačių metų gruodžio viduryje Lietuvos socialdemokratų partijos centro komitetas pradėjo leisti savaitinį darbo žmonių laikraštį „Mūsų kelias“. Jį redagavo A.Gučas. Tačiau ir šis laikraštis ėjo neilgai – 1934 m. kovo mėnesį karo komendanto sprendimu jis buvo uždarytas.

Mažiau kaip trejus metus ėjo ir socialdemokratų mėnesinis žurnalas „Darbo visuomenė“. Šis žurnalas rašė ne tik apie Lietuvos socialdemokratų partijos veiklą ir kitų šalių socialdemokratų patirtį, bet ir informavo skaitytojus apie šalies ir pasaulio įvykius, spausdino straipsnius iš užsienio leidinių, skelbė recenzijas.

Nemažai žurnalų Lietuvos socialdemokratų partija skyrė moksleiviams bei jaunimui. Buvo leidžiamai mėnesinis žurnalai moksleiviams „Žaizdras“, „Naujoji banga“, „Mūsų frontas“, „Naujas frontas“, „Revoliucinis frontas“. Šie ir kiti žurnalai bei laikraščiai ėjo labai trumpai daugiausia todėl, kad jie buvo valdžios nuolat uždarinėjami, jų leidėjai buvo priversti keisti leidinių pavadinimus. [39, 40, 42]

3.1.2. Lietuvos demokratų partijos spauda

Lietuvos demokratų partija, pradėjusi formuotis 1902 m., savo legalų leidinį įsteigė tuoj po spaudos draudimo panaikinimo. 1905 m. gruodžio viduryje Vilniuje pasirodė šios partijos savaitraštis „Lietuvos ūkininkas“. Savaitraštį iš pradžių leido J.Vileišis, o nuo 1906 m. vidurio – Felicija Bortkevičienė. Jį redagavo P.Višinskis, A.Smetona, J.Bagdonas, M.Sleževičius, K.Grinius, A.Rimka, P.Ruseckas, J.Kriščiūnas. Leidinio tiražas siekdavo 3000 egz. Kartu ėjo įvairios tematikos priedai: „Žemė“, „Mokykla“, „Sveikata“, „Jaunimas“, „Žibutė“. Savaitraščio leidimas nutrūko per Pirmąjį pasaulinį karą, 1915 m.

„Lietuvos ūkininkas“ buvo kaimo žmonėms, valstietijai skirtas periodinis leidinys. Jis siekė įgyvendinti demokratų nuostatą, kad pati žemė ir visos jos gėrybės turi priklausyti tiems, kurie ją dirba,

kad visiems būtina gilinti savo žinias, šviestis. Savaitraštis rašė apie ūkininkų gyvenimą ir rūpesčius, spausdino patarimus žemės dirbimo, įvairių kultūrų auginimo, gyvulių priežiūros, veterinarijos ir kitais aktualiais žemės ūkio klausimais, informavo apie svarbiausius Lietuvos, Rusijos ir viso pasaulio įvykius, Rusijos Valstybės parlamentų darbą, politinių partijų veiklą, nagrinėjo mokyklų problemas, recenzavo naujas knygas. Taip pat vietos likdavo ir literatūriniais kūriniais – apsakymams, eilėraščiams, dainoms. Leidinio puslapiuose dominavo Žemaitės, Jovaro bei J.Biliūno kūriniai. Savaitraštyje nemažai vietos užėmė didaktiškos valstietiškos literatūros kūriniai, kuriuos rašė patys leidinio redaktoriai bei aktyvūs bendradarbiai: prozininkas K.Ralys, poetas J.Balčikonis, kritikai A.Rimka bei L.Gira.

Kai kurie „Lietuvos ūkininko“ priedai išeidavo vieną kartą per mėnesį ir buvo panašūs į žurnalus.

1909 m. pradžioje nusprendus eiti dienraščiui „Vilniaus žinios“, jo leidėjas J.Vileišis nutarė įsteigti naują leidinį. Tų pačių metų birželio mėnesį pradedamas leisti laikraštis „Lietuvos žinios“. Po kelių mėnesių J.Vileišis leidėjo teises perdavė Lietuvos demokratų partijai. 1909-1910 m. laikraštis ėjo du kartus, 1911-1913 m. – tris kartus per savaitę, o 1914 m. tapo dienraščiu ir buvo leidžiamas iki 1915 m. rugpjūčio mėnesio.

Nors laikraštis Lietuvos žinios ir atstovavo Lietuvos demokratų partijai, tačiau savo publikacijose to viešai ir aiškiai nereikšdavo. Buvo stengiamasi laikytis demokratiškos, pažangios, nepartinės pakraipos. Jo publikacijose atsispindėjo Lietuvos politinis, ekonominis, visuomeninis ir kultūrinis gyvenimas, svarbiausi šalies ir viso pasaulio įvykiai. Greta politikos klausimų, buvo svarstoma valstiečių padėtis, jaunimo problemos, Lietuvos švietimo reikalai, kritikuojamas rusų kalbos skverbimasis į mokyklas bei valdžios įstaigas ir lietuvių kalbos varžymas, aukštojo mokslo įsigijimo ribojimas, lietuvių mokytojų ir dėstytojų persekiojimas. Nemažai dėmesio laikraštis skyrė menui ir literatūrai.

1909 m. pabaigoje demokratinės pakraipos laikraštis pradėjo eiti ir Rygoje. Ten leidėjas Liudvikas Jakavičius ėmė leisti savaitraštį „Rygos naujienos“. Laikraštį redagavo jauni literatai J.Pleirys, J.Petrulis, K.Stiklius, D.Šidlauskas. Jis ėjo gana ilgai – iki 1915 m. liepos mėnesio – ir buvo plačiai skaitomas ne tik Latvijos sostinėje, kurioje tuo metu gyveno apie 35 000 lietuvių, bet ir Lietuvoje. „Rygos naujienos“ daugiausia rašė visuomenės, politikos, ekonomikos ir literatūros klausimais, polemizavo su katalikiškų organizacijų atstovais, spausdino sensacingus pranešimus ir nekasdienės istorijas.

Pirmojo pasaulinio karo metu, 1916 m. pradžioje, Petrograde pradėjo eiti demokratinės pakraipos savaitraštis „Naujoji Lietuva“, kurį leido speciali bendrovė, o redagavo P.Balys. Savaitraštyje buvo siekiama suderinti visų lietuvių socialistų demokratinių srovių, ypač liaudininkų, interesus. Po Rusijos 1917 m. vasario revoliucijos „Naujoji Lietuva“ tapo Lietuvos socialistų

liaudininkų partijos spaudos organu ir ėjo iki 1918 m. lapkričio mėnesio. Laikraštyje buvo išspausdinta straipsnių, nukreiptų prieš caro valdžią, propaguojančių demokratinę santvarką, pagrįstą tautų apsisprendimu.

Lietuvos demokratų partijos nuostatas propagavusius laikraščius bei savaitraščius steigė, leido ir redagavo bei juose bendradarbiavo daug žinomų to meto visuomenės ir kultūros veikėjų, literatūros ir spaudos darbuotojų, tokių kaip Povilas Višinskis, Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, Liudvikas Jakavičius, Mykolas Sleževičius. [39, 40, 42]

3.1.3. Tautinės demokratinės krypties spauda

Lietuvių tautinė demokratinė partija susikūrė 1905 m. pabaigoje iš dalies varpininkų ir katalikų atstovų. Po metų, 1906 m. gruodžio mėnesį Vilniuje pradėjo eiti ir tautinės pakraipos dvisavaitis žurnalas – „Lietuvis“ (visuomenės, politikos, mokslo ir literatūros laikraštis). Jo iniciatorius buvo kunigas Juozas Ambraziejus, oficialiu redaktoriumi skelbėsi J.Basanavičius, o faktiškai redagavo Pranas Klimaitis ir Liudas Gira. Nuo 1907 m. žurnalą leido Lietuvių mokytojų sąjunga. Tais pačiais metais leidimas nutrūko.

„Lietuvis“ buvo skirtas Vilniaus krašto lietuviams ir propagavo lietuvių vienybės, lietuvių, tautinės demokratijos ir laisvės idėjas. Žurnalas taip pat rašė įvairiais mokyklų darbo klausimais, nagrinėjo lietuvių ir baltarusių, lietuvių ir rusų mokytojų bei jų organizacijų santykius. Po politinės, visuomeninės, mokslinės, literatūrinės tematikos straipsnių ėjo nedideli skyreliai.

Kai 1907 m. balandžio mėnesį dėl lėšų stokos laikinai nustojo eiti dienraštis „Vilniaus žinios“, A. Smetona ir J. Tumas-Vaižgantas sumanė leisti naują tautinės krypties laikraštį. Išleido informacinį laikraštį „Vilties pranešimas“ bei specialų leidinį „Kvieslys“, kuriuose supažindino visuomenę su būsimojo laikraščio programa ir tikslais. O 1907 m. spalio 16 d. Vilniuje pasirodė ir pirmasis naujo laikraščio „Viltis“ numeris. Iš pradžių jis ėjo tris kartus per savaitę, o nuo 1913 m. gruodžio – kaip dienraštis. Laikraštį redagavo A.Smetona, padedamas J.Tumo, vėliau F.Kemėšio ir J.Dobužinskio. Vokiečiams okupavus Vilnių, 1915 m. rugsėjo mėnesį laikraščio leidimas nutrūko.

„Viltis“ buvo svarbiausias tautinės orientacijos leidinys. Jo idėjinės gairės nubrėžtos A.Smetonos straipsniuose. Svarbiausias tikslas buvo telkti tautines jėgas taip, kad jos darbe neprieštarautų vienos kitoms. Kultūros ir tautiškumo propagavimu laikraštis tikėjosi išspręsti opiausias socialines problemas. O apie eilinių žmonių, ypač ūkininkų, įvairius reikalus stengtasi rašyti tik tiek, kiek tai siejosi su tautiniais ir kultūros klausimais. Svarbi vieta buvo skiriama ir tikėjimui, krikščionybei. „Viltis“ stengėsi būti inteligentų leidiniu, todėl pirmiausia savo rašinius orientavo į šviesuomenės sluoksnius.

Laikraštis „Viltis“, pasižymėjęs gražia, taisyklinga kalba, gerai parengtomis publikacijomis, įnešė nemažą indėlį į lietuvių tautos atgimimo, kultūros, literatūros ir spaudos istoriją. Jis plačiai atspindėjo to meto lietuvių visuomeninį, politinį ir ypač kultūrinį gyvenimą. Tai buvo pirmasis lietuvių laikraštis, kuriam leisti buvo sukurtas tvirtas ir pastovus visuomeninis materialinis pagrindas (įsteigta bendrovė), sudarytos sąlygos turėti savo korespondentus, reporterius.

1914 m. pradžioje Vilniuje pradėjo eiti kitas tautinės pakraipos leidinys – iliustruotas didelio formato žurnalas „Vairas“. Jį dukart per mėnesį leido A.Smetonos ir M.Yčo bendrovė. „Vairas“ rūpinosi krikščioniškų vertybių sklaida visuomenėje, tautišku auklėjimu.

1917 m. kovo mėnesį Rusijoje įsikūrusi Demokratinė tautos laisvės santara, kurios didžiausią dalį sudarė karo tremtiniai ir daug mažesnę seniau įsikūrę Rusijoje lietuviai bei lietuvių studentai, 1917 m. balandžio mėnesį Petrograde pradėjo leisti savaitraštį „Santara“. Tų pačių metų spalio mėnesį laikraštis, kurio tiražas siekė 3000 egz., buvo perkeltas į Maskvą ir ten ėjo iki 1918 m. pabaigos. Kitais metais jo leidimas buvo atnaujintas Lietuvoje. Savaitraštis savo puslapiuose propagavo „Santaros“ partijos idėjas, kurių turinį sudarė visų demokratinių pažiūrų lietuvių vienijimas ir tautinis atgimimas, siekiant lietuvių tautos laisvės ir nepriklausomybės.

1917 m. rudenį pavyko gauti leidimą įsteigti kelis karo cenzūros kontroliuojamus leidinius ir pačioje Lietuvoje. Susiklosčius tokioms palankioms aplinkybėms, Vilniuje 1917 m. rugsėjo 6 d. pradėjo eiti ir tautinės pakraipos leidinys – laikraštis „Lietuvos aidas“. Jo pirmasis redaktorius buvo A.Smetona. Svarbiausiu laikraščio uždaviniu jis laikė tautos vienybės ir tautinės valstybės idėjų propagavimą.

Lietuvoje, greta valdžios leidžiamų ar globojamų laikraščių, vienas po kito pradėjo eiti periodiniai leidiniai, kuriuos leido besiformuojančios politinės partijos, sąjungos, jų organizacijos. 1916 m. pabaigoje susikūrusi tautinės krypties Lietuvių tautos pažangos partija iš pradžių savo organu paskelbė dar 1915 m. pradėtą Rusijoje leisti savaitraštį „Lietuvių balsas“. Kai 1918 m. vasario mėnesį jis buvo uždarytas, Tautos pažangos partiją rėmęs A.Smetona ėmė organizuoti naujo periodinio leidinio leidimą. Ir 1919 m. lapkričio pabaigoje Kaune pasirodė kultūros ir politikos laikraštis „Tauta“, ėmęs propaguoti dar prieš karą laikraštyje „Viltis“ suformuluotą tautininkų ideologiją. Iš pradžių jis ėjo du kartus per savaitę, o 1920 m. – kas savaitę.

1921 m. savaitraštį pakeitė laikraštis „Lietuvos balsas“, kurį ėmė redaguoti pats A.Smetona, 1920 m. birželio mėnesį netekęs Lietuvos prezidento posto. Laikraštis ėjo tris kartus per savaitę iki 1923 m.

1923 m. buvo atnaujintas prieš karą ėjusio tautinės krypties politikos ir kultūros žurnalo „Vairas“ leidimas.

Kai 1924 m. rugpjūčio mėnesį iš Lietuvių tautos pažangos partijos ir kitų tautinės pakraipos organizacijų susikūrė Lietuvių tautininkų sąjunga, jai prireikė savo periodinio leidinio. Netrukus,

lapkričio mėnesį, pasirodė V.Krėvės įsteigtas žurnalo tipo savaitraštis „Lietuvis“, perėmęs žurnalo „Vairas“ tradicijas. Be rašinių, propaguojančių tautinės valstybės ir lietuvių vienybės idėjas, savaitraštyje buvo spausdinama poezija ir prozos kūriniai, literatūrinės kritikos straipsniai.

Po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo, savaitraštis „Lietuvis“ tapo dienraščiu. Redaguojamas A.Voldemaro, L.Noreikos bei I.Tamošaičio, jis ėjo iki 1928 m. sausio pabaigos.

1928 m. vasario 1 d. vietoj tautininkų dienraščio „Lietuvis“ ir oficialaus vyriausybės organo „Lietuva“ vėl pradėtas leisti laikraštis „Lietuvos aidas“ – kaip Lietuvių tautininkų sąjungos ir Lietuvos vyriausybės oficiali tribūna.

1939 m. „Lietuvos aidas“ buvo didžiausias Lietuvos dienraštis, tiražas sudarydavo apie 90.000 egz. kas ir mūsų laikais yra labai daug. Paskutinis laikraščio numeris išėjo 1940 m. liepos 16 d. Vietoj jo buvo pradėtas leisti komunistinis dienraštis „Darbo Lietuva“.

Tautininkai neilgai buvo ir be savo žurnalo. 1929 m. spalio mėnesį vėl buvo atnaujintas žurnalo „Vairas“ leidimas. Jis propagavo tautininkų idėjas ir jų organizacijų veiklą, gvildeno teorines filosofijos, mokslo, kultūros, literatūros problemas, rašė Lietuvos politinio, ekonominio, socialinio gyvenimo klausimais, spausdino grožinės literatūros kūrinius, kritikos straipsnius, recenzijas.

[vairiu laiku Lietuvoje ėjo ir daugiau tautinės pakraipos periodinių leidinių. Tiesa, tik kai kurie iš jų išsilaikė ilgesnį laiką. Tautininkai Kaune leido laikraščius „Tėvynės balsas“, „Tautininkų balsas“, „Tautos kelias“, „Tautos balsas“, savaitraščius „Mūsų kraštas“, „Tėvų žemė“. [39, 40, 42]

3.1.4. Krikščionių demokratų spauda

Lietuvos krikščionys demokratai, savo partiją galutinai sukūrė 1905 m., jau tų metų pabaigoje Kaune ėmė leisti žurnalo tipo savaitraštį „Nedėldienio skaitymas“. Jį įsteigė Žemaičių kunigų seminarijos rektorius prelatas A. Karosas. Savaitraščio leidimas nutrūko 1907 m. lapkričio mėnesį. Iš viso išėjo 102 aštuonių arba dešimties puslapių apimties numeriai, kurių tiražas paskutiniaisiais metais siekė 3800 egz. Nors „Nedėldienio skaitymas“ buvo skirtas Žemaičių vyskupijos tikintiesiems, tačiau jis plito visoje Lietuvoje, jame bendradarbiavo ir Seinų bei Vilniaus vyskupijų kunigai. Greta religinės tematikos rašinių, buvo nemažai spausdinama straipsnių visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo klausimais, patarimų apie ūkininkavimą, grožinės literatūros kūrinių.

1907 m. pabaigoje vietoj savaitraščio „Nedėldienio skaitymas“ pradėjo eiti katalikiškas savaitinis leidinys „Vienybė“. Iš pradžių jis 6000 egz. tiražu ėjo Kaune, o 1914-1915 m. (iki uždarymo) buvo leidžiamas Vilniuje. Žurnalo svarbiausias tikslas buvo skleisti religines tiesas, propaguoti katalikų tikėjimą, šviesti kaimo žmones.

Seinuose 1906 m. kovo mėnesį pasirodė iliustruotas savaitinis leidinys Lietuvos visuomenei „Šaltinis“, kurį ėmė leisti Seinų kunigų seminarijos profesoriai. Jis buvo orientuotas į religingus kaimo

žmones, ūkininkus. 1907 m. „Šaltinis“ tapo pagrindiniu lietuvių krikščionių demokratų leidiniu. Kalbėdami apie jo tikslus ir uždavinius.

Žurnale „Šaltinis“, greta religinės ir kitokios tematikos rašinių, buvo nemažai spausdinama grožinės literatūros.

Nuo 1907 m. didžiausias krikščionių demokratų periodinis leidinys buvo Kaune leidžiamas mėnesinis literatūros, mokslo ir politikos žurnalas „Draugija“, kurį redagavo A.Dambrauskas. Tai buvo pirmasis storas lietuvių žurnalas, pasirodęs po spaudos draudimo panaikinimo. 1907-1914 m. išėjo 96 žurnalo numeriai, apie šimtą ir daugiau puslapių kiekvienas. Leidinio tiražas buvo 1000 egz. Jame bendradarbiavo beveik pusantro šimto įvairių pažiūrų autorių. Nuo 1911 m. žurnalas leido priedą besimokančiam jaunimui „Ateitis“, kuris 1913 m. tapo atskiru leidiniu. 1911-1914 m. ėjo priedas „Žiedai“, o 1914 m. – „Mokytojas“.

Steigiant žurnalą „Draugija“, buvo užsibrėžta derinti jame įvairius politinius principus ir telkti mokslininkus bei menininkus į vieną inteligentų draugiją tautos kultūrai ugdyti. Siekiant šio tikslo, žurnale buvo aptariami literatūros, mokslo, politikos reikalai, bažnyčios ir teologijos dalykai, nagrinėjami literatūros kritikos, kultūros ir visuomeninio gyvenimo klausimai, spausdinama recenzijos, poezijos ir prozos kūriniai.

Tuo laikotarpiu buvo leidžiama dar nemažai kitų katalikiškos pakraipos periodinių leidinių. Tai ir religinio turinio žurnalas „Spindulys“, ir katalikiški mėnesiniai žurnalai „Garnys“ bei „Žiburys“.

1917 m. pabaigoje Lietuvos krikščionių demokratų partija pradėjo savo leidinius leisti ir Vilniuje. Čia gruodžio mėnesį pasirodė laikraštis „Laisva Lietuva“, kuris po metų ėmė vadintis „Laisvoji Lietuva“ ir ėjo iki 1919 m. pradžios. Jį redagavo kunigas Mykolas Krupavičius. 1917 m. gruodžio pabaigoje Vilniuje pradėjo eiti ir savaitinis visuomenės, politikos, mokslo, literatūros ir ūkio laikraštis „Tėvynės sargas“, kurio leidėjas ir redaktorius buvo Aleksandras Stulginskis.

Nepriklausomoje Lietuvoje labai gausi buvo Lietuvos krikščionių demokratų partijos (susikūrusios 1917 m.) ir jai artimų katalikiškų draugijų bei organizacijų periodika. Nuo 1920 iki 1926 m. Kaune ėjo šios partijos savaitinis visuomenės, politikos, mokslo, literatūros ir ūkio laikraštis „Tėvynės sargas“. Leidinyje savo rašinius skelbė daugiausia kunigai, bet tarp bendradarbių buvo nemažai ir visuomenininkų – valstybės veikėjų, spaudos darbuotojų. Savaitraštyje buvo spausdinama nemažai eilėraščių ir prozos kūrinių, ypač pradedančiųjų poetų kūrinių. Laikraštis buvo plačiai skaitomas Lietuvos kaime.

1919 m. pradžioje Lietuvos krikščionių demokratų partija Kaune pradėjo leisti laikraštį „Tiesos kardas“. Iš pradžių jis ėjo du, o paskui tris kartus per savaitę. Netrukus laikraštis peraugo į dienraštį, kuris nuo tų pačių metų kovo vidurio ėmė eiti pavadinimu „Laisvė“. Jame daugiausia vietos buvo skiriama Lietuvos krikščionių demokratų partijos veiklai nušviesti. Taip pat atsispindėjo Lietuvos

politinis, ekonominis bei kultūrinis gyvenimas, svarbiausi šalies ir viso pasaulio įvykiai. Buvo skelbiami publicistiniai ir literatūros kritikos straipsniai, grožinė kūryba.

Nustojusį eiti dienraštį *Laisvė* pakeitė 1923 m. gruodžio 15 d. pasirodęs krikščionių demokratų dienraštis „Rytas“. Leidinio puslapiuose propagauta Lietuvos krikščionių demokratų partijos ideologija, katalikų tikėjimas, kritikavo kitų partijų programines nuostatas ir vykdomą politiką. Po 1927 m., kai iš tautininkų sudarytos vyriausybės buvo pašalinti krikščionys demokratai, dienraštis „Rytas“ kartais pasisakydavo prieš tautininkus. 1928 m. visą mėnesį vietoj „Ryto“ ėjo dienraštis „Sutemos“, 1931-1932 m. – dienraštis „Aušra“, o 1936 m. birželio mėnesį „Rytas“ buvo visai uždarytas.

Krikščionių demokratų partijos ideologija, politinės, ekonominės, socialinės bei kultūrinės nuostatos buvo propaguojamos ir žurnale „Krikščionis demokratas“. Jį leido ir redagavo žinomas Lietuvos krikščionių demokratų partijos organizatorius ir pirmininkas M.Krupavičius. Iš viso pasirodė 12 šio žurnalo numerių.

Tautininkų vyriausybei uždarius dienraštį „Rytas“, jaunųjų katalikų kultūrininkų grupė Kaune pradėjo leisti kitą krikščionių demokratų leidinį – dienraštį „XX amžius“. Dienraštis tęsė savo pirmtakų tradicijas, daug vietos skirdamas katalikybės ir tautiškumo propagavimui, krikščionių demokratų visuomeninės veiklos nušvietimui, Lietuvos politinio ir kultūrinio gyvenimo atspindėjimui. „XX amžius“, kurio tiražas 1939 m. siekė 40.000 egz., savo korespondentus turėjo Berlyne, Londone, Rygoje, Romoje, Stokholme, Taline, Varšuvoje.

Be šių Lietuvos krikščionių demokratų partijos leidinių, Lietuvoje ėjo nemažai kitų katalikiškos pakraipos laikraščių ir žurnalų: mėnesinis žurnalas „Pavasaris“, leidinys „Vienybė“, literatūros, mokslo bei politikos mėnesinis žurnalas „Draugija“.

Nustojus eiti žurnalui „Draugija“, 1924 m. katalikų ateitininkų sąjunga ir inteligentija įsteigė naują leidinį – literatūros, mokslo, visuomenės ir akademinio gyvenimo mėnesinį žurnalą „Židinys“. Jo leidėjai ir redakcija laikėsi ateitininkams artimos ideologijos. Ypatingą dėmesį leidinys skyrė literatūrai, kiekvienas numeris buvo pradedamas eilėraščiu. [39, 40, 42]

3.1.5. Liaudininkų spauda

Nemažai naujų ir atgaivintų periodinių leidinių turėjo Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjunga, susikūrusi 1922 m. gruodžio mėnesį iš Lietuvos socialistų liaudininkų demokratų partijos ir Lietuvos valstiečių sąjungos, bei kitos liaudininkų politinės pakraipos partijos. Iki 1918 m. lapkričio mėnesio Petrograde ėjo Lietuvos socialistų liaudininkų partijos laikraštis „Naujoji Lietuva“. Šią partiją pertvarkius į Lietuvos revoliucinių socialistų liaudininkų partiją, pasirodė nauji partijos laikraščiai „Kovos vėliava“, „Rytojus“, „Draugas“, „Kovos kelias“ bei „Socialistas liaudininkas“.

1927 m. pastarosios partijos pagrindu susikūrusi Lietuvos socialistų revoliucionierių maksimalistų sąjunga (veikusi iki 1940 m. vidurio) 1927-1929 m. Karaliaučiuje leido ir nelegaliai Lietuvoje platino laikraštį „Revoliucionierius“.

1918 m. pabaigoje atkurta Lietuvos valstiečių sąjunga savo spauda laikė atgaivintą savaitraštį „Lietuvos ūkininkas“. Kai 1922 m. pabaigoje Lietuvos valstiečių sąjunga įsiliejo į Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungą, „Lietuvos ūkininkas“ tapo vienu svarbiausių šios partijos leidinių.

„Lietuvos ūkininkas“ buvo kaimo žmonėms, valstiečiams skirtas leidinys. Jis trumpai aptardavo svarbiausius pasaulio įvykius, rašė apie politinį, ekonominį, visuomeninį bei kultūrinį Lietuvos gyvenimą, spausdino daug mokslo populiarinimo straipsnių, grožinės literatūros kūrinių, satyros ir humoro dalykų. Į savaitraštį ir jo priedus rašė žinomi žemės ūkio specialistai, medicinos darbuotojai, ekonomistai, inžinieriai, mokslininkai, rašytojai.

1922 m. vasario 16 d. Kaune pasirodė kitas Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos leidinys – dienraštis „Lietuvos žinios“, kaip atgaivintas iki 1915 m. Vilniuje ėjęs laikraštis. Nors jis skelbėsi esąs nepartinis laikraštis, tačiau iki pat 1940 m. vidurio jis faktiškai buvo šios liaudininkų partijos. Dienraštyje nemažai vietos buvo skiriama partijos veiklai, programai, idėjoms propaguoti. Jame taip pat atsispindėjo visos Lietuvos politinis, visuomeninis, ekonominis, kultūrinis gyvenimas, labai operatyviai buvo nušviečiami visi svarbiausi šalies ir užsienio įvykiai. Savo specialiuosius korespondentus Lietuvos žinios turėjo Paryžiuje, Londone, Berlyne, Stokholme, Varšuvoje, Vilniuje, Tilžėje, Prahoje, Madride. Svarbiausios žinios kasdien buvo gaunamos telefonu, sujungtu su diktofonu (pirmu Lietuvoje). Aktualius Lietuvos ūkio politikos, ekonomikos, mokslo, kultūros, literatūros, meno klausimus savo rašiniuose nušvietė daugybė dienraščio bendradarbių – politikų, ekonomistų, visuomenės veikėjų, mokslininkų, kultūros darbuotojų, rašytojų, žurnalistų.

Liaudininkai atnaujino ir 1889-1905 m. ėjusio žurnalo „Varpas“ leidimą. Jame daugiausia buvo rašoma ekonominės ir socialinės politikos klausimais, propaguojamos liaudininkų idėjos, susijusios su nuoseklia visuomenės pažanga, privačios iniciatyvos plėtojimu. Žurnale paskelbta ir lietuvių rašytojų kūrinių, literatūrologijos straipsnių, vertingų tyrinėjimų, atsiminimų.

Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjunga ir jai priklausiusios organizacijos leido ir dar keletą žurnalų jaunimui bei moksleiviams: „Jaunimas“, „Moksleivių varpai“, „Moksleivis“. [39, 40, 42]

3.1.6. Komunistinė spauda

Lietuvos komunistų partija, susikūrusi 1918 m. spalio mėnesį, ir jai priklausiusios organizacijos leido gana daug laikraščių, savaitraščių ir žurnalų (paskelbtais duomenimis, 1918-1940 m. ėjo 413 jų periodinių leidinių). Tiesa, tik keletas iš jų ėjo ilgesnį laiką, o dauguma – vos vienus ar kelerius metus, kai kurių išleista tik po vieną kitą numerį. Kadangi Nepriklausomoje Lietuvoje komunistinė spauda

buvo draudžiama, tai pogrindyje veikusios Lietuvos komunistų partijos laikraščiai buvo dažnai uždarinėjami.

1918 m. balandžio mėnesį Voroneže pasirodė pirmasis žurnalo „Komunistas“ numeris. Po to, kai 1918 m. gruodžio pradžioje Vilniuje buvo sudaryta V.Kapsuko vadovaujama komunistinė laikinoji Lietuvos vyriausybė, žurnalo redakcija persikėlė į Vilnių, ir „Komunistas“ nuo gruodžio 20 d. ėjo kaip dienraštis, Lietuvos ir Baltarusijos komunistų partijos Centro komiteto organas. Jis buvo leidžiamas lietuvių, lenkų, rusų ir žydų kalbomis su skirtingo turinio medžiaga, vėliau – ir skirtingais pavadinimais. Žurnale buvo spausdinami komunistiniai veikalai, partiniai dokumentai, teoriniai ir politiniai straipsniai įvairiais partijos darbo klausimais, leidinių ir literatūros kūrinių recenzijos.

1923 m. buvo pradėtas leisti „Komunisto“ priedas „Darbininkų jaunimas“, kuris vėliau tapo savarankišku Lietuvos komjaunimo žurnalu ir ėjo iki 1933 m.

1919 m. kovo 16 d. Vilniuje pradėjo eiti kitas Lietuvos ir Baltarusijos komunistų partijos centro komiteto leidinys – laikraštis „Tiesa“. Jis propagavo komunistinę ideologiją, socialistinės revoliucijos, komunistinio judėjimo, nacionalinės ir socialinės laisvės idėjas, nušvietė Lietuvos komunistų partijos ir jos organizacijų veiklą, spausdino programinius dokumentus, priimtus nutarimus, pareiškimus bei atsišaukimus, kritiškai vertino kitų politinių partijų ir vyriausybės vykdomą politiką. Jis informavo skaitytojus apie svarbiausius pasaulio įvykius, analizavo Lietuvos ūkio, politikos, ekonomikos ir kultūros klausimus, rašė apie darbininkų, valstiečių ir kareivių gyvenimą, paskelbė publicistinių straipsnių, grožinės literatūros kūrinių, daugiausia eilėraščių, literatūros kritikos rašinių. Laikraštyje dažniausiai bendradarbiavo partijos veikėjai ir rėmėjai, tačiau tarp rašinių autorių buvo ir mokslo, kultūros, literatūros, spaudos darbuotojų, darbininkų ir valstiečių atstovų.

Trumpai ėjo lietuviški politiniai laikraščiai ir savaitraščiai, kuriuos legaliai ar slapta leido Lietuvos komunistų partija Kaune 1920-1925 m.: „Mūsų žodis“, „Vilnis“, „Banga“, „Mūsų kelias“, „Žarija“, „Socialistas“, „Mūsų balsas“.

Trumpaamžiai buvo ir darbininkams bei valstiečiams skirti komunistiniai laikraščiai bei savaitraščiai lietuvių ir žydų kalbomis: „Darbo žodis“, „Darbininkų gyvenimas“, „Darbininkų reikalai“, „Darbininkų atstovas“, „Darbininkų vienybė“ ir kiti.

Kiek ilgiau ėjo tik nelegalūs laikraščiai „Revoliucinis darbininkas“, „Kareivių tiesa“, „Valstiečių balsas“, „Žemaitijos tiesa“. Įvairiuose Lietuvos miestuose nelegaliai buvo leidžiami Lietuvos komunistų partijos regioniniai ir vadinamosios Raudonosios pagalbos organizacijų, taip pat antifašistiniai bei komunistų vadovaujamo liaudies fronto laikraščiai.

Lietuvos komunistai leido daug įvairių žurnalų, kurių daugelis, tiesa, irgi buvo trumpaamžiai.

Per visą tarpukario laikotarpį Lietuvoje plito ir komjaunimo periodinė spauda. Kaune ėjo komjaunimo laikraščiai „Jaunasis komunistas“ ir „Krasnaja molodiož“, „Komjaunuolis“. Komjaunimo

organizacijos laikraščius jaunimui, moksleiviams bei kareiviams leido ir kituose šalies miestuose. [39, 40, 42]

3.1.7. Lietuvos partinė spauda 1905 – 1940: bendros išvados

1905-1940 metais Lietuvos žiniasklaidoje vyko daug pasikeitimų. Nuo nelegalių leidinių iki spaudos draudimo panaikinimo, nuo nepriklausomybės paskelbimo iki 1926 metų perversmo, kai jau mūsų pačių valdžios pastangomis buvo vėl apribota laisva žiniasklaida.

Visos Lietuvoje veikusios partijos turėjo savo žiniasklaidos priemones. Tai buvo jų vienintelis būdas skleisti savo idėjas ir vertybes.

3.2. Šiandieninė Lietuvos partinė, politinė spauda

Pirmieji pasikeitimai Lietuvos žiniasklaidoje sutapo su tautinio atgimimo ir Sąjūdžio pradžia. Naujas politinis kontekstas paskatino ir naujos, nepriklausomos žiniasklaidos atsiradimą. Nors spaudos laisvė teisiškai buvo įtvirtinta tik 1990 metais, minėti leidiniai masiškai pradėti leisti nuo 1988 m.

Pirmaisiais nepriklausomybės atgavimo metais pastebimas masinis laikraščių atsiradimas. Pikas pasiektas 1995 metais, kuomet leista 477 skirtingų pavadinimų laikraščiai. [19, 26]

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Išleista laikraščių	477	443	439	415	377	361	368	354	347	340
Vienkartinis tiražas, tūkst. egz.	3411	2865	2731	2413	2188	2271	2562	2328	2502	2203
Metinis tiražas, mln. egz.	268,2	232,9	213,9	214,8	206,2	196,8	200,8	208,2	215,5	215,9

Kaip matome iš Lietuvos statistikos departamento duomenų, didžiausias tiražo ir skirtingų laikraščių skaičius buvo pasiektas 1995 metais, vėliau jis pradeda mažėti. Paskutinių tyrimų duomenis datuojami 2004 metams, kuomet buvo leidžiama 340 laikraščių, o jų metinis tiražas sudarė beveik 216 milijonų egzempliorių.

Kiekvienas laikraštis turi savo paskirtį. Lietuvos nacionalinės bibliotekos bibliografijos centro leidžiamas spaudos metraštis išskiria sekančias laikraščių paskirtis:

- universalūs;
- specializuoti;
- profesiniai;

- Laisvalaikio;
- politinių partijų, sąjungų, visuomeninių organizacijų ir draugijų;
- reklaminiai;
- organizacijų ir vienkartiniai.

Universalūs laikraščiai skiriami bendrai auditorijai ir pateikia einamąją informaciją. Šiai kategorijai priklauso nacionaliniai laikraščiai, pateikiantys einamąją informaciją apie šalies ir pasaulio įvykius, ir lokaliniai - miestų, rajonų, apskričių ir kitų teritorinių vienetų - laikraščiai, pateikiantys to regiono naujienas bei informaciją apie šalies ir pasaulio įvykius.

Specializuoti laikraščiai skiriami ne bendrai, bet tam tikru požymiu apibrėžtai auditorijai arba skiriami „aptarnauti“ kokią nors veiklos sritį. Specializuoti laikraščiai toliau skirstomi į siauresnes grupes.

Profesiniai laikraščiai skiriami konkrečių profesijų ar veiklos sričių atstovams (pvz., medicinos, pedagogikos, verslo ir kt.); jų paskirtis - komunikacija profesinėje bendruomenėje, informacijos apie profesinę aplinką teikimas.

Laisvalaikio laikraščiai – tai pramoginiai (laisvalaikio skaitymo, erotiniai, kriminaliniai, sporto ir kt.) arba su kokia nors laisvalaikio (ne profesine) veikla susiję laikraščiai (pvz., apie rankdarbius, naminių gyvūnų auginimą). Jie atlieka laisvalaikio leidimo, pramogos funkciją.

Politinių partijų, sąjungų, visuomeninių organizacijų ir draugijų laikraščiai – įvairių piliečių asociacijų laikraščiai. Jie atlieka dvejopą funkciją: telkia tų asociacijų narius ir palaiko ryšius su visuomene, t. y. reiškia ir propaguoja savo interesus.

Reklaminiai laikraščiai nepateikia einamosios informacijos – naujienų, o spausdinama reklaminius ir asmeninius skelbimus. [29]

Reiktų pastebėti, kad vis daugiau politinių partijų atsisako savo atskirų spaudos priemonių. Vos keletas partijų iki šiol yra išlaikiusios savo laikraščius. Didžiausios jų jau senokai perėjo prie užsakomųjų straipsnių nacionalinėje ar rajoninėje spaudoje.

Tačiau jei partinių leidinių mažėja, juos keičia alternatyvios masinės komunikacijos priemonės, tai politiniai laikraščiai plačiaja prasme vis dar sulaukia nemažo populiarumo ir susidomėjimo.

3.2.1. Savaitraštis „Laikas“

Save pristatantis kaip pozityvios minties savaitraštį, „Laikas“ skelbiasi nepriklausomu. Tačiau panagrinėjus jo numerius, nesunkiai pastebėsime jo prielankumą Darbo partijai. Kiekvieno numerio pirmuosiuose puslapiuose rasime intervių, komentarą ar apžvalgą, susijusią su minėta partija. Kaip taisyklė, turinys būna pozityvus.

Nuo 2003 metų rugsėjo mėnesio leidžiamą laikraštį išskirčiau kaip pavyzdinį. Mano manymu, partinė spauda turi būti būtent tokia. Ne vien tiktais pagiriamojo pobūdžio turinio užpildymas, bet didelis dėmesys ir kitoms aktualijoms – politinių įvykių apžvalgoms, užsienio naujienoms, komentarams, regioninėms naujienoms, ekonomikai, sveikatai, gyvenimo stiliui, kultūrai ir t.t. Taigi, laikraštis turi visas tradicinio leidinio sudedamąsias dalis, tuo pačiu turinyje teigiamai atsiliepia apie vieną didžiausių Lietuvos partijų.

Laikraštis platinamas penktadieniais, kainuoja 95 centus ir jį surasti galima spaudos kioskuose, parduotuvėse. Tiražas varijuoja nuo 25.000 iki 26.000 egzempliorių, kas leidžia laikraštį platinti ne tik didžiuosiuose miestuose, bet ir rajonuose.

Šiuo metu laikraštį redaguoja Vida Žukienė, anksčiau – Vaidotas Žukas.

Laikraščio sąsajas su Darbo partija gali išduoti ir vienas numeris (2006 balandžio 21-27 d., nr. 16 (138)), kuriame, mirus Lietuvos Respublikos Seimo pirmininko pavaduotojo darbiečio Vydo Gedvilo tėvui ir LR Seimo nario, taip pat darbiečio, broliui spausdinamos 6 užuojautos. Po 3 kiekvienam minėtam asmeniui. Pirmąsias pasirašo Darbo partijos pirmininkas Viktoras Uspaskich, antrąsias – Darbo partijos centrinė būstinė, o trečiąsias – Lietuvos Respublikos Seimo Darbo partijos frakcija.

3.2.2. Savaitraštis „Atgimimas“

Leidžiamas nuo 1988 metų savaitraštis save įvardina kaip nepriklausomą politiniu laikraščiu. Jam netrūksta analitinių straipsnių, komentarų. Šiuo metu laikraštį leidžia Pilietinės minties institutas, kuriam vadovauja dešiniųjų pažiūrų neslepiančias Sigitas Babilius. Savaitraščio vyriausioji redaktorė – Indrė Makaraitytė.

3.2.3. Savaitraštis „Panorama“

Tai savo stiliumi į „Atgimimą“ panašus savaitraštis. Leidžiamas šeštadieniais 9.000 egzempliorių tiražu. Turinys pildomas visais laikraščiams būdingais skyriais. Daugiau tikrai komentarų. Ypač politinių. Analizuojamos įvairiausios temos, bandoma ne tik konstatuoti faktus, bet ir ieškoti jų paaiškinimo, kilmės ir pan.

Laikraštį leidžia viešoji įstaiga „Idėjų bankas“. Šiuo metu redaktore dirba Jurga Tvaskienė, buvusi „Lietuvos žinių“ dienraščio žurnalistė. Pirmasis redaktorius buvo Nerijus Adomaitis. Galima sakyti, kad šis laikraštis atsirado kaip internetinio tinklalapio „Politika.lt“ pasekmė. Tai vienas iš nedaugelio atvejų. Paprastai tendencijos būna kitokios – spausdinti leidiniai perkeliama į elektroninę.

3.2.4. *Laikraštis „Naujoji politika“*

Viena iš nedaugelio parlamentinių partijų, turinti pastoviai leidžiamą laikraštį yra „Naujoji Sąjunga“. Nuo partijos įsikūrimo 1999 metais, kartu gyvuoja ir kiekvieną mėnesį išeinantis laikraštis. Jo redaktorius – buvęs Seimo narys Gintautas Kniukšta. Jis partijos sekretoriате atsakingas už šio laikraščio leidybą.

15.000 egz. tiražų leidžiamo laikraščio turinyje netrūksta partijos narių straipsnių. Daugiausiai tai Seimo nariai ar ministrai, rajonų tarybų nariai. Pagrindinis dėmesys skiriamas partijos vidiniam gyvenimui, spausdinamos naujienos, renginių anonsai, įdomesnių rajoninių renginių atgarsiai.

Laikraštis platinamas nemokamai tarp partijos narių, kurie vėliau išplatina platesniam skaitytojų ratui. Sunku būtų pasakyti kokias auditorijas taikomas leidinys, tačiau aišku, kad pagrindiniai tai partijos nariai. Skirtingai nuo savaitraščio „Laikas“ šis yra per daug persmelktas partinių žinučių. Apie jas žmonės sužino ir iš kitų šaltinių. Nesinori pastoviai skaityti tik pagiriamųjų straipsnių. Rašoma vienas apie kitą.

3.2.5. *Laikraštis „Tautininkų žinios“*

Lietuvos tautininkų sąjunga leidžia informacinį biuletenį „Tautininkų žinios“. Tiražas varijuoja nuo 1.000 iki 1.500 egzempliorių. Šiuo metu redaktorius – Marius Kundrotas. Turinyje propaguojamos tautininkų vertybės, mintys. Analizuojami įvykiai, nemažai komentarų. Nėra pagiriamųjų straipsnių, daugiau analitikos. Laikraštis skiriamas ne tiek sąjungos nariams, kiek platesniam skaitytojų ratui. Pagrindinis platinimo būdas – prenumerata. Laikraščio kaina – 1 litas. Išeina kiekvieną mėnesį.

3.2.6. *Laikraštis „Opozicija“*

Leidžiamas nuo 1991 metų. Įkurtas Lietuvos demokratinės darbo partijos narių grupės iniciatyva. Išeina kiekvieną trečiadienį. Laikraštyje spausdinami tik autoriniai straipsniai. Daugiausiai laiškų redakcijai pavidalu. Nemažai poezijos. Laikraštis skelbiasi nepartinio kairiosios minties savaitraščiu. Tačiau turinyje visada pabrėžia, kad vienintelė kairioji partija Lietuvoje – socialistų. Juos ir remia. Dažni LSP pirmininko Mindaugo Stakvilevičiaus straipsniai.

Tiražas – 1.500 egz. pagrindinis platinimas vyksta per prenumeratą. Taip pat kiti egzemplioriai platinami per partijos struktūrą. Šiandieninis redaktorius yra Povilas Lapeikis. Laikraščio kaina – 0.85 Lt.

3.2.7. Laikraštis „Tremtinys“

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga leidžia savaitraštį „Tremtinys“, kuris eina nuo 1988 metų. Turinys susideda iš sąjungos vykdomos veiklos aprašymų, narių redakcijai siunčiamų nuomonių ir komentarų. Gan didelis dėmesys skiriamas istorijai. Pagrindinę laikraščio auditoriją sudaro buvę tremtiniai ir politiniai kaliniai. Turint omenyje, kad Lietuvos politinių kalinių tremtinių sąjunga yra viena didžiausių politinių organizacijų Lietuvoje, laikraštis leidžiamas gan nemažu tiražu – 4.000 egz. Laikraštį galima įsigyti spaudos kioskuose už 1.20 Lt arba užsiprenumeruoti.

3.3. Politinių partijų komunikacija: tyrimas

Šio darbo tikslas – atskleisti partinės spaudos Lietuvos politinėje komunikacijoje vietą, todėl pasirinkau atlikti ekspertų, atstovaujančių tris didžiausias politines partijas Lietuvoje, kurios varijuoja nuo kairės iki dešinės ideologijų, interviu.

Tyrimo objektas – Lietuvos politinių partijų partinė spauda.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti Lietuvos partinės situaciją ir nustatyti tendencijas.

Tyrimo uždaviniai:

- ištirti kaip didžiausios Lietuvos partijos naudoja spaudą savo politinėje komunikacijoje,
- nustatyti, ar Lietuvos politinėse partijose turi savo partinius leidinius;
- kokiais kanalais Lietuvos politinėse partijose vyksta vidinė ir išorinė komunikacija;
- nustatyti Lietuvos politinių partijų požiūrį į partinę spaudą ir jos ateities perspektyvas.

Tyrimo metodas – ekspertų apklausa. Ekspertų apklausa buvo atliekama taikant struktūrizuotą interviu. Apklausiama specialiai parinkta grupė žmonių, turinti šios srities žinių. Asmenys, pajėgūs vertinti kurį nors požymį, nėra tolygios kompetencijos, skirtingos ir vertybinės jų orientacijos. Todėl iš pradžių reikėjo įvertinti pačius ekspertus, suformuoti jų parinkimo principus.

Ekspertų atrankai kėliau sekančias sąlygas:

- vadovaujančių pareigų užėmimas partijos struktūrose;
- būti atsakingam už partijos komunikaciją.

Tyrimo imtis – tyrimui pasirinkau tris parlamentines partijas, atstovaujančias kairiajai, dešiniajai ir centristinei ideologijai. Atitinkamai tai būtų Lietuvos socialdemokratų partija, Tėvynės sąjunga ir Darbo partija.

Atrinkti ekspertai – renkant ekspertus atsižvelgiau į jiems keltus reikalavimus bei pačios partijos pasiūlytus ekspertus. Lietuvos socialdemokratinę partiją atstovavo informacijos centro vadovė, atsakinga už partinę komunikaciją Sigita Stankevičiūtė, Tėvynės sąjungą – organizacijos prezidiumo

narys, Vilniaus sveigos tarybos narys, Vilniaus miesto savivaldybės tarybos narys Kęstutis Masiulis, Darbo partiją – pirmininko pavaduotojas, atsakingasis sekretorius Vytautas Gapšys.

Pagrindiniai tyrimo metu ekspertams pateikti klausimai:

- Klausimų grupė bendrai, pagrindinei informacijai apie politinę partiją išsiaiškinti:
 - kelintais metais buvo įkurta Jūsų atstovaujama partija?
 - kiek šiuo metu Jūsų atstovaujama partija vienija narių?
 - keliuose Lietuvos Respublikos savivaldybėse veikia Jūsų atstovaujamos partijos skyriai?
- Klausimų grupė apie politinės partijos naudojamas komunikacijos priemones:
 - kokios pagrindinės priemonės naudojamos Jūsų atstovaujamos partijos vidinėje komunikacijoje?
 - kokių komunikacijos priemonių pagalba efektyviausiai pasiekiate savo tikslines auditorijas?
- Klausimų grupė apie politinės partijos spaudą:
 - ar Jūsų atstovaujama partija kada nors turėjo / turi savo spaudos priemonę?
 - jei turėjo / turi, koks pagrindinis jos tikslas? Kaip apibrėžiama pagrindinė auditorija? Koks tiražas ir periodiškumas?
 - jei Jūsų atstovaujama partija anksčiau turėjo savo partinę spaudą, bet dabar nebeturi, kodėl? Kokios naudojamos alternatyvios komunikacijos priemonės?
 - jei Jūsų atstovaujama partija turi savo spaudą, ar tai pasiteisina? Kokiu būdu ji yra finansuojama?

Tyrimo periodas – tyrimas buvo atliekamas 2006 m. balandžio 23-28 dienomis.

3.3.1. Lietuvos socialdemokratų partija

Apie Lietuvos socialdemokratų partijos komunikaciją ir spaudą apklausiau informacijos centro vadovę Sigitą Stankevičiūtę. Šis centras partijoje yra tiesiogiai atsakingas už partijos komunikaciją, ryšius su visuomene, partijos narių informavimą. Jis suformuotas iš partijos prezidiumo narių. Vadovė dirba tik šį vienintelį darbą.

Šiandien Lietuvos socialdemokratų partija jungia 14.300 narių, skyriai veikia visose Lietuvos Respublikos savivaldybėse.

Pagrindinės partijos vidaus komunikacijos priemonės yra internetinis tinklalapis (<http://www.lsdp.lt>), elektroninės konferencijos, kurių yra keletas: skyrių pirmininkų, rinkiminių štabų, skyrių, vadovybės, tarybos narių, prezidiumo narių, taip pat su kai kuriais skyriais bei partijos nariais ryšys yra palaikomas per sekretoriato dirbančius apskričių koordinatorius. Ši partija neturi sudariusi

sutarties dėl paslaugų nei su viena viešųjų ryšių kompanija, visas šias funkcijas koordinuoja informacijos centras. Komunikacijos intensyvumas skiriasi nuo laikotarpių. Tarprinkiminiu laikotarpiu ji yra mažiau intensyvi, apsiribojama tik pagrindinės informacijos apie priimtų sprendimų skleidimu. Prieš rinkimus būna žymiai intensyvesnė komunikacija. Dažnesni susirinkimai, siunčiama ir gaunama žymiai daugiau informacijos.

Partija savo auditorijai priskiria narius, rėmėjus, kairiųjų ir centristinių įsitikinimų rinkėjus. Šiandien jie pasiekiami per regionines žiniasklaidos priemones. Kartą per savaitę kuriame nors rajono laikraštyje išspausdinamos užsakomosios žinutės, komentarai. Pasak S.Stankevičiūtės, nebuvo nei vieno atvejo, kad spaudos priemonių savininkai atisakytų spausdinti informaciją už atlygį. Turint omenyje, kad nemažai tokio tipo spaudos yra kontroliuojama vietos verslininkų ar valdžios atstovų, kurie ne visada būna palankūs partijai, toks faktas parodo tik žiniasklaidos norą užsidirbti pinigų bet kokia kaina. Tokiu būdu yra dengiama visa Lietuvos teritorija. Partija pati tiesiogiai sudariusi sutartis su laikraščių redakcijomis, nuolatos ruošia straipsnius ir siunčia juos spausdinimui.

Vis dėlto kaip pačią efektyviausią komunikacijos priemonę kalbinta ekspertė įvardija televiziją. Anot jos, labai mažai žmonių, ypač kaimiškose vietovėse, beišgali užsiprenumeruoti spaudą. geriausiu atveju sau leidžia vietos savaitraščius. Todėl televizija tampa vieninteliu būdu tiesiogiai juos pasiekti.

Anksčiau kas dvi savaites būdavo leidžiamas partijos laikraštis „Mūsų balsas“. Jis buvo platinamas prenumeratos būdu ir parduodant Lietuvos spaudos kioskuose. Jo turinys nepasižymėjo ypatingu įdomumu, didžiausias dėmesys atitekdavo partijos vidaus informacijai, turinys susidėdavo iš vienodų, dažnai save pagiriančių, straipsnių. Todėl tarp partijos narių atsirado nusivylimas, ko pasekoje laikraščio leidyba nutraukta. Šiandien liko tik proginis „Mūsų balsas“. Leidžiamas prieš reikšmingesnius partijai įvykius – suvažiavimus, jubiliejus, rinkimus ir pan. Vidutiniškai per metus išėina 3-4 numeriai. Jų turinys įdomesnis, informacija nesenstanti, tai istoriniai straipsniai, gilesnės aktualijų analizės, pagrindiniai dokumentai. Pastarasis leidinys platinamas nemokamai per partijos skyrius, bibliotekas. Vieno numerio tiražas būna apie 50.000 egzempliorių.

Taip pat leidžiamas ir partijai prijaučiantis mėnesinis žurnalas „Gairės“. Tačiau tai nėra partijos organas, tiesiog kairiosios minties žurnalas. Žinoma, jame netrūksta socialdemokratų straipsnių ir komentarų. Tarp skaitytojų taip pat dauguma partijos nariai. Šis žurnalas nėra finansuojamas partijos.

Sigita Stankevičiūtė pripažino, kad nors partinė spauda ir pasiteisindavo, ypač tarp vyresnio amžiaus žmonių, tačiau dėl didelio lėšų ir žmogiškųjų resursų poreikio jos atsisakyta. Alternatyva vis labiau tampa naujosios informacijos ir komunikacijos technologijos, siekiama visą informaciją perkelti į internetinį tinklą, artimiausiuose planuose yra vidinio intraneto sukūrimas, kurio pagalba būtų visiškai sutvarkyta vidinė partijos komunikacija.

3.3.2. Tėvynės sąjunga

Tėvynės sąjungos komunikacijos priemonės sutiko pakomentuoti partijos prezidiumo narys, Vilniaus sueigos tarybos pirmininkas, Vilniaus miesto savivaldybės tarybos narys Kęstutis Masiulis, kuris pats betarpiškai yra atsakingas už komunikacijos palaikymą tarp skyrių ir visuomenės.

Tėvynės sąjunga buvo įkurta 1993 metais, šiuo metu vienija apie 10.000 narių, turi veikiančius skyrius kiekvienoje Lietuvos Respublikos savivaldybėje, dalyvauja visų lygių rinkimuose. Partiją atstovauja 26 LR Seimo nariai, 2 Europos Parlamento nariai, turi 3 merus.

Panašiai kaip ir Lietuvos socialdemokratų partijoje, Tėvynės sąjungoje vidinėje komunikacijoje naudojamos elektroninės priemonės – tinklalapis (<http://www.tsajunga.lt>), elektroninės konferencijos. Pagrindinė informacija apie partijos veiklą, nutarimus, įvykių anonsus, pozicijas pateikiama elektroniniu būdu leidžiamame laikraštyje (<http://www.tsajunga.lt/index.php?-2098263870>). Jis leidžiamas kartą per mėnesį, nustatyta dieną. Redaktore dirba apmokamas žmogus. Leidinys skirtas tik partijos bendruomenei, platesniam žmonių ratui neplatinamas, nors, žinoma, patalpintas interenete yra prieinamas kiekvienam.

Atskiri partijos skyriai anksčiau yra bandę leisti savarankiškus laikraščius, tačiau jų leidyba dėl lėšų ir žmogiškųjų išteklių stygiaus nutrūkdavo. Šiandien visiškai pereita prie elektroniniu būdu platinamos spaudos priemonių.

Kalbant apie pagrindines priemones, kuriomis partija pasiekia savo auditorijas, K.Masiulis įvardija betarpiškus susitikimus. Antrus metus iš eilės vykdoma sėkminga kampanija „Sakyk žmogau“, kurios metu partijos vadovai važinėja po šalies rajonus, kaimiškas vietas, šnekasi ir diskutuoja su eiliniaisiais žmonėmis.

Skirtingai nei Lietuvos socialdemokratų partija, Tėvynės sąjunga neužsakinėja jokių straipsnių spaudoje. Santykius su laikraščiais K.Masiulis įvardijo kaip sudėtingus. Anot jo, nėra nei vieno laikraščio Lietuvoje, kuris reikštų dešiniąsias konservatyvias vertybes, teigiamai atsilieptų apie partiją. Tiesa, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, partija finansiškai rėmė laikraštį „Lietuvos aidas“. Tačiau kai jis neaiškiomis aplinkybėmis buvo privatizuotas, bendradarbiavimas nutruko. Šiuo metu partija neišleidžia nei vieno cento užsakomiesiems straipsniams. Žinoma, artėjant rinkimams jų atsiranda.

Paklaustas apie Tėvynės sąjungos sąsajas su laikraščiais „Panorama“, „Atgimimas“, pašnekovas teigė, jog pradinėje stadijoje buvo palankiai sutikta idėja kurti naują politinės minties savaitraštį „Panorama“. Tačiau jam pradėjus spausdinti kritiškus straipsnius apie partiją, bendradarbiavimas taip pat nutrūko. Na, o „Atgimimas“ tikrai nelaikomas partijai palankiu savaitraščiu. Taip pat ir leidinys „Akiračiai“, kuriame netrūksta dešiniųjų mąstytojų komentarų, nėra palankiai priimamas partijos viduje. Lietuvos laikraščius K.Masiulis įvardijo kaip agresyvius dešiniams.

K.Masiulis išreiškė nuomonę, kad yra gyvybiškai svarbu, jog atsirastų partinė spauda. Joje būtų pateikiamos analizės, neapsiribojama vien tiktais faktų konstatavimais, galima būtų rasti intelektualių komentarų. Partinė spauda turėtų dengti bent du pagrindinius ideologinius blokus – dešiniąjį arba konservatyvųjį ir kairiųjų arba socialdemokratinį. Pašnekovas mano, jog tai yra būtina sąlyga pilietinės visuomenės atsiradimui.

3.3.3. *Darbo partija*

Darbo partija, jauniausia Lietuvos politinėje sistemoje, tačiau yra viena didžiausių – jungia 14.200 narių ir tik šiek tiek atsilieka nuo socialdemokratų. Veikianti visuose šalies savivaldybėse ji ypač sėkmingai pasirodė Europos Parlamento ir Lietuvos Respublikos Seimo rinkimuose. Šiuo metu yra viena iš valdančiąją daugumą suformavusių partijų.

Savo komunikacijai Darbo partija naudoja panašias priemones kaip ir kitos. Vidinė komunikacija vyksta elektroninio pašto ir internetinio tinklapio (<http://www.darbopartija.lt>) pagalba. Taip pat veikia ir apskričių koordinacinės tarybos, per kurias skyriai ir jų nariai informuojami apie pagrindinius partijos nutarimus, planus. Tačiau pašnekovas vis dėlto pripažino, kad svarbiausia priemone vidinėje komunikacijoje lieka susirinkimai.

Vienas įdomesnių projektų, kurių įgyvendino jaunimo organizacija „Darbas“ (partijos jaunimo organizacija) ir kurių planuojama perkelti į partijos lygmenį yra interaktyvus valdymo sistema, leidžianti sekti ateinančią informaciją, dokumentų judėjimą, būklę ir pan.

Likusi visuomenės dalis daugiausiai pasiekama per televiziją ir reklamą laikraščiuose. Rinkiminiu laikotarpiu partija, anot V.Gapšio, didžiausią dėmesį skiria būtent šioms masinės informacijos priemonėms. Tarprinkiminiu laikotarpiu partija gan retai užsakinėja straipsnius spaudoje ar reportažus televizijoje. Darbo partija, skirtingai nuo tirtų kitų dviejų, nėra ypatingai centralizavusi komunikacijos sistemos. Vietiniai skyriai, kandidatai, išrinkti vienmandatėse apygardose, savarankiškai vykdo komunikaciją su savo auditorijomis. Dažnai partijos centrinis sekretoriatas apie tai net nežino.

Efektyvia priemone yra ir tiesioginiai Darbo partijos vadovybės susitikimai su žmonėmis. Juos visą laiką lydi aukščiausi vadovai, partijos atstovai ministrai, apskričių vadovai. Į tokius susirinkimus susirenka nemažai žmonių, o po jų seka dosnios vaišės ir koncertai.

Paklaustas apie partinį laikraštį, Darbo partijos pirmininko pavaduotojas Vytautas Gapšys atsako, kad tokio nėra. Tiesa, tik įkūrus partiją buvo išleistas reklamanis informacinis biuletenis, tačiau tai neskaitoma laikraščiu. Kaip ir kitos apklaustos partijos, pastaroji tenkinasi užsakomaisiais straipsniais laikraščiuose.

Savaitraštis „Laikas“ savo turiniu yra palankus Darbo partijai, tačiau paklausus apie jo sąsajas su partija, V.Gapšys atsakė, jog jo nevadintų partiniu. Tiesa, pripažino, kad tai labiausiai partijai prijauciantis leidinys. Jame užsakoma reklama. Prasčiausi partijos santykiai su dienraščiu „Lietuvos rytas“, kuris įvardijamas kaip grynai liberalam ir konservatoriam prijauciantis. Šiek tiek geresni ryšiai su „Respublika“. Vis dėlto apibendrinamas V.Gapšys pripažino, kad svarbiausia yra finansiniai dalykai. Kuo daugiau reklamos ar užsakomųjų straipsnių išperki, tuo palankesnė leidinio nuomonė apie partiją.

Paklaustas ar būtų poreikis Lietuvoje partinei spaudai, pašnekovas abejoja. Jis mano, jog partinė spauda neturi jokių perspektyvų. Tai reikalauja milžiniškų žmogiškųjų ir finansinių išteklių, kurie nepateisina rezultato. Greičiau, anot V.Gapšio, dabartiniai didieji dienraščiai ateityje taps vienos ar kitos partijos palaikytojais, tokiu būdu save išsigrynindami. „Lietuvos rytas“ galėtų būti dešiniųjų dienraštis, „Respublika“ – kairiųjų ir centro pakraipos partijų.

3.3.4. Tyrimo apibendrinimas, išvados

Apklausus didžiausių Lietuvos politinių partijų, atstovaujančių kairės, centro ir dešinės ideologijas paaiškėjo, kad visos jos neturi savo partinės spaudos. Vieninteliai iš jų – socialdemokratai – anksčiau kas dvi savaites leisdavo laikraštį „Mūsų balsas“, platinamą ne tik tarp partijos narių, bet prieinamą ir per spaudos platinimo tarnybas. Tačiau jo buvo atsisakyta dėl keletos priežasčių, kurių pagrindinės – dideli finansiniai ir žmogiškųjų resursų kaštai. Tai, kad jo turinys būdavo pildomas tik vidine informacija apie partijos gyvenimą, rašoma apie tuos pačius asmenis ir tomis pačiomis temomis, dažnai nevengiama vien pagiriamųjų straipsnių taip pat neprisidėjo prie laikraščio populiarumo ne tik tarp paprastų žmonių, bet ir tarp pačios partijos narių.

Šiandien vis dar leidžiamas mėnesis žurnalas „Gairės“, kuris yra prijauciantis kairiajai partijai, tačiau pastaroji jo nelaiko savo leidiniu. Tai labiau savarankiška spaudos priemonė, nepriklausoma nuo partijos.

Darbo partija, iš visų kitų išsiskirianti ypač modernia vadyba, taip pat neleidžia savo spaudos. Tai kompensuojama interneto pagalba, užsakomaisiais straipsniais regioniniuose laikraščiuose. Šioje partijoje yra gan mažas centralizacijos lygis, nemažai sprendimų dėl politinės komunikacijos priemonių priimama skyriuose, juose ir įgyvendinama.

Visų trijų apklaustų partijų atstovai sutiko su mintimi, kad Lietuvoje trūksta politinės žiniasklaidos. Tai yra būtina sąlyga pilietinės visuomenės atsiradimui. Tokie laikraščiai turėtų ypatingą vaidmenį formuojant ir skleidžiant partijos vertybes visuomenės tarpe, pateisinant juose, vystant diskusijas. Tačiau skiriasi nuomonės koku būdu tai pasiekti. Lietuvos socialdemokratų partijos ir Tėvynės sąjungos atstovai mano, kad pačios partijos turėtų skirti daugiau dėmesio ir resursų partinės

spaudos kūrimui ir palaikymui, tuo tarpu Darbo partijos atstovas įsitikinęs, kad partinė žiniasklaida gali išsivystyti iš dabartinių nacionalinių ar regioninių žiniasklaidos priemonių. Pasak jo, tokios visuomenės informavimo priemonės jau turi nusistovėjusią struktūrą, rinkos dalį, platinimo sistemą, veikiančias redakcijas, todėl jiems būtų lengviau.

Šiandien politinės partijos nebetenka komunikacijos kanalų, kuriais galėtų transliuoti savo žinias. Jos pripažįsta, kad ne visada spėja efektyviai laiku atsakyti į naujus iššūkius, keistis pačios iš savęs.

Nors visos jos pereina prie paslaugų perkėlimo ir komunikavimo interneto pagalba, tačiau kartu pripažįsta, jog tai dar nėra pakankamai efektyvi komunikacijos priemonė, toli gražu nepasiekia visų žmonių.

Paradoksas, tačiau politinės partijos priverstos atsakyti į naujausius iššūkius, tai verčia besikeičianti aplinka, tačiau jų auditorijos, rinkėjai, toli gražu dar tam patys nėra pasirengę. Taigi efektyviausia politinės komunikacijos priemone išlieka tiesioginiai susitikimai su rinkėjais. Būtent tai, kas Vakarų demokratijose buvo pirmosiose politinės komunikacijos vystymosi stadijose. Jei juose šiandien didžiausią vaidmenį turi žiniasklaida, kaip komunikacijos tarpininkai, tai Lietuvoje partijos, neturėdamos savo pačių visuomenės informavimo priemonių, priverstos jas apeiti ir grįžti prie netarpininkaujamos politinės komunikacijos.

Išvados

Lietuvos partinės spaudos vieta politinėje komunikacijoje nebuvo plačiai nagrinėjama moksliniuose darbuose. Akademiame diskurse vyravo daugiau politinės komunikacijos, vykdomos politinių rinkimų kampanijų metu, analizė, akcentuojant politinės reklamos, politinės retorikos, politinio žiniasklaidos turinio aspektus.

Remiantis G.Almond ir D. Hahn darbais, politinė komunikacija buvo apibrėžta kaip politinių institucijų komunikacija su visuomene. Pagrindiniai politinės komunikacijos elementai, svarbūs politinės komunikacijos procese, yra politinės institucijos, komunikacijos tarpininkai ir piliečiai. Vis dažniau tarpininkaujama komunikaciją keičia netarpininkaujama, taip pat ryškėja kompiuterių tarpininkaujamos komunikacijos taikymas politiniuose procesuose. Šiandieninėje visuomenėje politinės komunikacijos procesas yra apsprendžiamas tokiomis papildomomis dimensijomis, kaip estetizacija, racionalizacija, mediatizacija, modernizacija, individualizacija, sekuliarizacija, ekonomizacija ir naujosios viešosios vadybos atsiradimu.

Dėl dimensijų išsialėjimo, visa politika tampa labiau orientuota į žmonių interesus, atsiranda būtinybė politikams nuolat informuoti visuomenę apie svarstomus klausimus, įtraukti interesų grupes į sprendimų priėmimo procesus.

Šios tendencijos paliečia ne tik bendrai suprantamą politinę komunikaciją, vykdomą politinių rinkimų kampanijų metu, bet ir kasdieninę politinių institucijų vykdomą komunikaciją su visuomene.

Šiandieninėje politinėje komunikacijoje susidūriame su mažėjančiu tradicinių politinių institucijų vaidmeniu. Gausėjant komunikacijos kanalų skaičiui, plėtojasi mažai kontroliuojama ir reguliuojama, komercializuota žiniasklaida. Viena vertus, tai suteikia visuomenei galimybes pasirinkti informaciją iš didesnio kiekio pasiūlos, tačiau, antra vertus, atitolina piliečius nuo tradicinių politinės komunikacijos šaltinių – partijų ir politikų. Pastarieji yra priversti varžytis su žiniasklaida dėl galimybės veikti ir įtakoti viešąją nuomonę.

Ankstyvuosiuose politinių partijų formavimosi etapuose didelė reikšmė tekdavo partinei spaudai, kaip tiesioginiai komunikacijos priemonė su visuomene. Daugelyje Vakarų Europos valstybių iš tokios žiniasklaidos išsivystė pagrindiniai populiariausi laikraščiai. Lietuvos atvejis kiek kitoks. Atlikus istorinę Lietuvos partinės spaudos apžvalgą paaiškėjo jos didelis vaidmuo visame valstybės kūrimosi procese, tai buvo demokratijos ir pilietiškumo garantas. Vėliau, nesėkmingai susiklosčius istorinėms aplinkybėms šis žiniasklaidos tipas prarado savo įtaką. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, pradėjo formuotis naujojo tipo žiniasklaidos priemonės, dažniausiai besiremiančios idėja, kad žiniasklaida yra verslas.

Politinio dalyvavimo esmė – atskirų žmonių arba socialinių grupių įsitraukimas į politinį gyvenimą, šalies arba tarptautinės bendrijos politinius – valdžios santykius. Tai implikuoja ir visuomenės tiesioginį dalyvavimą sprendimų priėmime. Tai įmanoma pasiekti veikiant stiprioms politinėms organizacijoms ir esant tarpininkams, šiuo atveju – žiniasklaidai. Vis dažniau pastaroji ne tiek atspindi politinę darbotvarkę ir palaiko diskursus, tačiau pačios inicijuoja politines darbotvarkes. Iš taip vadinamosios „ketvirtosios valdžios“, jos vis greičiau artėja prie pirmosios.

Šiandieninės tendencijos Lietuvos politinėje komunikacijoje parodo, kad partijos atsisako savo spaudos priemonių, ieško joms alternatyvų. Pagrindinė to priežastis – ypač dideli finansiniai ir žmogiškųjų išteklių kaštai. Tačiau kartu ir pabrėžiama, jog partinė spauda, didžiausia dėmesį skirianti vertybių propagavimui, analitiniams straipsniams yra būtina sąlyga pilietinės visuomenės egzistavimui. Nesant šiai komunikacijos priemonei, partijoms labai sunku transliuoti visuomenei savo informaciją. Alternatyvomis partinei spaudai tampa vis dažniau užsakomi straipsniai, ypač tai pastebima rajoninėje spaudoje. Didžiausia auditorija, žinoma, pasiekama televizijos pagalba, tačiau jos kaštai ypač dideli. Todėl vis didesnis dėmesys skiriamas ir pigiausiai – internetiniai žiniasklaidai. Jos minusas, jog toli gražu ne visi žmonės turi laisvą priėjimą prie šio kanalo. Tai tik dar kartą parodo Lietuvos visuomenės informavimo priemonių pagrindinį tikslą – pelno siekimą, dažnai pamirštant ir pagrindinę savo misiją – informuoti visuomenę.

Paradoksas, tačiau politinės partijos priverstos atsakyti į naujus iššūkius, tačiau jų auditorija, rinkėjai patys tam dar nėra pasirengę.

Vertinga būtų toliau tęsti partinės spaudos vystymosi, pokyčių tendencijas. Tai, kad politinės partijos atsisako savo spaudos priemonių gali būti darytinos kelios išvados: pirma, politinės partijos atsisako savo spaudos atsiradus alternatyvioms ir efektyvesnėms komunikacijos priemonėms, antra, politinės partijos nebeturi pakankamų žmogiškųjų ir finansinių resursų, pradeda specializuotis siauroje politikos formavimo srityje, o komunikavimą, kaip ir kitas sritis perduoda tuom besispecializuojančioms organizacijoms, tokioms, kaip viešųjų ryšių kompanijos ir pan.

Bibliografinių nuorodų sąrašas

1. Balčytienė A., Lauk E. *Žiniasklaidos transformacija po persitvarkymo: žurnalistikos pamokos Lietuvoje ir Estijoje*. [žiūrėta 2006 balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <
<http://www.tzc.vu.lt/get.php?f.3200> >
2. Bielinis L. *Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida: prieštaringa komunikacinė simbiozė*. Vilnius: Eugrimas, 2005. – 120 p.
3. Blumber J.G., Gurevitch M. *The Crisis of Public Communication*. London; New York: Routledge, 1995. 227 p.
4. Blumler J. *The Third Age of Political Communication*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <
http://web18.epnet.com/citation.asp?tb=1&_ug=dbs+aph+sid+D3A81B21%2D3CBB%2D4881%2DBEB8%2D949F015801CC%40sessionmgr5+7123&_us=cst+0%3B1+dstb+ES+fh+0+hd+0+hs+%2D1+or+Date+ri+KAAACB1B00021206+sl+0+sm+ES+ss+SO+EC60&_uso=db%5B0+%2Daph+hd+0+op%5B0+%2D+st%5B0+%2Dthird+++age+++of+++political+++communication+tg%5B0+%2D+D3F2&fn=1&rn=2 >
5. Castells M. *Informacijos amžius: ekonomika, visuomenė ir kultūra. Tinklaveikos visuomenės raida*. Kaunas: Morkūnas ir ko., 2005. – 535, [1] p. ISBN 9986-850-52-5: 35
6. Daunoraitė V. *Kaip įveikti laikmečio iššūkį – didėjantį atotrūkį tarp valdžios ir piliečių?* Mokslo Lietuva, 2004 m. birželio 3-16, nr. 11 (301). Leidž. nuo 1989.
7. *E-valdžios koncepcija*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 gegužės 5 d.]. Prieiga per internetą: <
http://www3.lrs.lt/pls/inter/ivpk_print.doc_view?key=160491 >
8. Everette D. *Pokalbiai apie žurnalistiką*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1997. – 222 p. ISBN 9986-19-231-5: 10.00
9. Fiske J. *Įvadas į komunikacijos studijas*. Iš anglų kalbos vertė Vilija Gudonienė, Elena Macevičiūtė. Vilnius : Baltos lankos, 1998 (Vilnius : Vilspa). - 239 p. iliustr. ISBN 9986-861-60-8
10. Giddens A. *Modernybė ir asmens tapatumas: asmuo ir visuomenė vėlyvosios modernybės amžiuje*. Vilnius: Pradai, 2000. – 315 p. – (Atviros Lietuvos knyga: ALK, ISSN 1392-1673). ISBN 9986-943-60-4
11. Giddens A. *Sociology*. 4th ed., fully revised and updated. Cambridge: Polity, 2001. 750 p. iliustr. ISBN 0-7456-2310-7
12. *Governance of Cyberspace: Politics, Technology and Global Restructuring*; Edited by Brian D. Loader. - London and New York: Routledge, 1997. - xiv, 256 p.

13. Grinevičiūtė R. *Mobilizavimas politiniams pokyčiams: vertybinis ir pragmatinis požiūris*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.tzc.vu.lt/get.php?f.3121> >
14. Gudauskas R. *Information Policy in Lithuania: Mass Media in Focus*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/inf-m-7/gudauskas.html> >
15. Hahn, Dan F. *Political Communication: Rhetoric, Government and Citizens*. - State College, Pennsylvania: Strata Publishing, Inc, 1998. - xiii, 289 p.
16. Held D., McGrew A., Goldblatt D., Perraton J. *Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra*. Vilnius: Margi raštai, 2002. – 540 p. – (Atviros Lietuvos knyga: ALK, ISSN 1391-1673). ISBN 9986-09-242-6
17. Jameson F. *Kultūros posūkis. Rinkiniai darbai apie postmodernizmą (1983 – 1998)*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjunga leidykla, 2002. – 231 p. R-klė: p. 228 – 231. ISBN 9986-39-213-6
18. JONES, S.G. *Virtual culture: identity and communication in cybersociety*. London; Thousand Oaks: Sage Publications, 1997. 272 p. ISBN:0761955259
19. *Knygų, žurnalų ir laikraščių leidyba*. Lietuvos statistikos departamentas. [žiūrėta 2006 balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.std.lt/lt/pages/view/?id=1343> >
20. *Lietuvos politinės partijos ir partinė sistema*. Vilniaus universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; sudarė: Algimantas Jankauskas, Egidijus Kūris, Jūratė Novagrockienė. Kaunas: Naujasis lankas, 1997. ISBN 9986-550-98-X
21. Masiulis K. *Naujoji viešoji vadyba*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.ltu.lt/padaliniai/FAKULTETAI/vvf/zvvi/dokumentai/metodine%20medziaga/naujoji_vadyba.doc >.
22. Mazzoleni G., Schulz W. “*Mediatization*” of Politics: A Challenge for Democracy?. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: < http://web18.epnet.com/citation.asp?tb=1&_ug=db+aph+sid+D3A81B21%2D3CBB%2D4881%2DBEB8%2D949F015801CC%40sessionmgr5+7123&_us=cst+0%3B1+dstb+ES+fh+0+hd+0+hs+%2D1+or+Date+ri+KAAACB1B00021016+sl+0+sm+ES+ss+SO+DA26&_uso=db%5B0+%2Daph+hd+0+op%5B0+%2D+st%5B0+%2Dmediatization++of++politics+tg%5B0+%2D+C8EA&fn=1&rn=2 >.
23. McLuhan M. *Kaip suprasti medijas. Žmogaus tęsiniai*. Vilnius: Baltos lankos, 2003. – 347 p. ISBN 9955-584-07-6
24. McNair, B. *An introduction to Political Communication*. London; New York: Routledge, 2002. XVI, 235 p. iliustr.

25. Murray E. *Politinio spektaklio konstravimas*. Vilnius: Eugrimas, 2002. – 139 p. Dalyk. R-klė: p. 137-139. ISBN 9955-501-12-X
26. Nevinskaitė L. *Žiniasklaidos raida Lietuvoje 1988-1998 metais*. [žiūrėta 2006 balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/inf-mok/19/str10.html> >
27. Norris P. *Political Parties and Democracy in Theoretical and Practical Perspectives*. Washington: National Democratic Institute for International Affairs, 2005. – 32 p.
28. Nugaraitė A. *Visuomenės informavimo priemonių vaidmuo politiniame gyvenime*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/inf-m-5/nugar.html> >
29. Parsons D.W. *Viešoji politika: politikos analizės teorijos ir praktikos įvadas*. iš anglų kalbos vertė Algirdas Degutis. Vilnius : Eugrimas, 2001 (Vilnius : Vilspa). – 607, [1] p. ISBN 9986-752-89-2
30. *Politika kaip komunikacinis žaidimas: [straipsnių rinkinys]*. Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004. – 188, [1] p. ISBN 9986-19-715-5
31. *Politikos komunikacija – informacijos visuomenės sprendimų priėmimo būdas*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.infovi.vu.lt/ivs/biblioteka/temos/politikos.htm> >.
32. Popper K.R. *Atviroji visuomenė ir jos priešai*. Vilnius: Pradai, 1998. – 803 p. – (Atviros Lietuvos knyga: ALK, ISSN 1392-1673). ISBN 9986-776-79-1
33. Pranulis V., Pajuodis A., Urbonavičius S., Virvilaitė R. *Marketingas*. – 2-asis patais. ir papild. leid. – Vilnius: The Baltic Press, 2000.- 470 p.: iliustr. ISBN 9955-9318-0-9
34. *Psychology of Political Communication*; Edited by Ann N. Crigler: The University of Michigan Press, 1998. - xiv, 262 p
35. Ryfe D.M. *History and Political Communication: An Introduction*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: < http://web18.epnet.com/citation.asp?tb=1&_ug=dbs+aph+sid+D3A81B21%2D3CBB%2D4881%2DBEB8%2D949F015801CC%40sessionmgr5+7123&_us=cst+0%3B1%3B2+dstb+ES+fh+0+hd+0+hs+%2D1+or+Date+ri+KAAACB1B00020969+sl+0+sm+ES+ss+SO+C5DA&_uso=db%5B0+%2Daph+hd+0+op%5B0+%2D+st%5B0+%2Dhistory++and++political++communication+tg%5B0+%2D+2201&fn=1&rn=7 >.
36. *Šiuolaikinė valstybė: vadovėlis / Kauno technologijos universitetas*; [sudarytojas Juozas Matakas]. Kaunas: Technologija, 1999. - 568, [2] p.schem.24 cm. ISBN 9986-13-712-8
37. Tomlinson J. *Globalizacija ir kultūra*. Vilnius: Mintis, 2002. – 254 p. (Atviros Lietuvos knyga: ALK, ISSN 1392-1672). Bibliogr.: p. 227-244. – R-klė: p. 245-254. ISBN 5-417-00843-5

38. *Towards a civic society: The Baltic media's long road to freedom: Perspectives on hist., ethnicity a. journalism.* Ed. by S. Høyer. Tartu: Nota Baltia, 1993. – 366 p. ISBN 9985-60-014-2: 130
39. Urbonas V. *Lietuvos žurnalistikos raida: periodinė spauda.* Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2002. – 323, [1] p. ISBN 9955-456-49-3
40. Urbonas V. *Žurnalistikos pagrindai.* Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2001. – 209, [1] p.
41. Vitkus G. *Politologija.* Vilnius: Danielius, 2002. – 287 p. ISBN 9955-476-03-6
42. *Žurnalistikos enciklopedija.* Sud. sudarytojai Genovaitė Burneikienė, Dalia Dirvonaitė, Juozapas Vytas Urbonas. Vilnius: Pradai, 1997. – 606, [1] p. ISBN 9986-776-62-7: 50.00
43. Clift S.L. *Atstovaujamoji e-valdžia. Informacinė visuomenė piliečiams ir jos lyderiams.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 balandžio 7 d.]. Prieiga per internetą: < http://www3.lrs.lt/pls/inter/ivpk_print.doc_view?key=187045 >.
44. *E-valdžios koncepcija.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 balandžio 7 d.]. Prieiga per internetą: < http://www3.lrs.lt/pls/inter/ivpk_print.doc_view?key=160491 >.
45. Krupavičius A. *Demokratinė politika ir informacijos visuomenės iššūkiai.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2006 balandžio 7 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/inf-m-13/krupavicius.html> >.

Priedai

Priedas nr. 1 – Darbo partijos eksperto apklausa

Klausimynas: Darbo partija

Ekspertas: Vytautas Gapšys, Darbo partijos pirmininko pavaduotojas, atsakingasis sekretorius

Data: 2006 m. balandžio 28 d.

1. Kelintais metais buvo įkurta Jūsų atstovaujama partija?

2003 metų spalio mėnesį.

2. Kiek šiuo metu Jūsų atstovaujama partija vienija narių?

14.200. Tai didžiausia partija Lietuvoje

3. Keliuose Lietuvos Respublikos savivaldybėse veikia Jūsų atstovaujamos partijos skyriai?

Visuose 60 savivaldybių.

4. Kokios pagrindinės priemonės naudojamos Jūsų atstovaujamos partijos vidinėje komunikacijoje?

Internetinis tinklapis šiandien yra pagrindinė komunikacijos priemonė. Žinoma, naudojamos ir elektroniniu paštu. Jaunimo organizacija „Darbas“ jau metus naudoja interaktyvią valdymo sistemą, leidžiančią sekti dokumentų judėjimą, juos platinti, diskutuoti virtualioje erdvėje. Galvojame šį jaunimo projektą perkelti ir į partiją.

Anksčiau paminėtos informacijos technologijų plėtros suteiktos komunikacijos priemonės. Deja, bet tikrai ne visi partijos nariai jomis turi galimybių naudotis. Todėl vidinė komunikacija vyksta ir per partijos struktūras – apskričių koordinacines tarybas, susirinkimus. Pastarieji lieka svarbiausia vidinės komunikacijos priemone.

5. Kokių komunikacijos priemonių pagalba efektyviausiai pasiekiate savo tikslines auditorijas?

Efektyviausia – reklama per televiziją. Bet tai ir daugiausiai finansinių resursų reikalaujanti komunikacija. Nemažai dedami reklamos į laikraščius. Skyriai, kurie mūsų partijoje yra gan nepriklausomi nuo centrinio sekretoriato, užsakinėja straipsnius vietinėje spaudoje, išsiperka eterio laikus vietinėse televizijose.

6. Ar Jūsų partija turėjo / turi savo laikraštį / žurnalą?

Partinio laikraščio niekada neturėjome. Vis pasitaiko pasvarstymų apie tai. Tačiau finansiniai kaštai nusveria jo nenaudai. Taip pat nežinotume kas galėtų už tai būti atsakingas. Reikėtų samdyti redakciją. Patys negalėtume išleisti laikraščio.

Galėčiau išskirti nebent savaitraštį „Laikas“, kuris labiausiai prijaučiantis mūsų partijai. Tačiau jame užsakinėjame reklamą ir plotus straipsniams kaip visi. Visos partijos gali šiame laikraštyje spausdintis. Tai žymiai pigiau nei nacionaliniai didieji dienraščiai.

Šiandieninėje situacijoje sunkiai įsivaizduoju partinį laikraštį. Tai per daug brangu ir reikalauja milžiniškų intelektinių pajėgumų. Esu įsitikinęs, kad nacionaliniai dienraščiai anksčiau ar vėliau taps partijų rėmėjais. Tai bendra tendencija viso pasaulio žiniasklaidoje. „Lietuvos rytas“ galėtų tapti dešiniųjų rėmėju, „Respublika“ – kairiųjų. Ir dabar jau galime išvelgti jų simpatijas vienokiems ar kitokiems politiniams judėjimams.

Priedas nr. 2 – Tėvynės sąjungos eksperto apklausa

Klausimynas: Tėvynės sąjunga

Ekspertas: Kęstutis Masiulis, Tėvynės sąjungos prezidiumo narys, Vilniaus sueigos tarybos narys, Vilniaus miesto savivaldybės tarybos narys

Data: 2006 m. balandžio 26 d.

1. Kelintais metais buvo įkurta Jūsų atstovaujama partija?

Tėvynės sąjunga įkurta 1993 metais. Prieš trejus metus šventėme įkūrimo dešimtmetį.

2. Kiek šiuo metu Jūsų atstovaujama partija vienija narių?

Iš viso partijoje virš vienuolikos tūkstančių narių. Tikslinius skaičius reikėtų patikslinti Vyriausioje rinkiminėje komisijoje. Neseniai jiems pridavėme ataskaitas.

3. Keliuose Lietuvos Respublikos savivaldybėse veikia Jūsų atstovaujamos partijos skyriai?

Partija veikia visose 60 Lietuvos savivaldybių. Vienose narių daugiau, kitose – mažiau. Kai kuriuose jų turime ir merų pozicijas.

4. Kokios pagrindinės priemonės naudojamos Jūsų atstovaujamos partijos vidinėje komunikacijoje?

Pagrindiniai dominuoja elektroninis paštas. Faksas, susirašinėjimas žemės paštu naudojami labai retai. Partijos narių informavimui yra sukurtas internetinis tinklalapis, kuriame galima rasti visus renginių anonsus, partijos pozicijas, nariai gali diskutuoti forumuose. Taip pat leidžiamas ir internetinis laikraštis „Tėvynės sąjungos žinios“. Jis išeina kartą per mėnesį, nustatytą dieną. O už parengimą atsakingas etatinis žmogus. Informuojama apie priimtus sprendimus, renginius, anonsai. Taip pat dedami ir partijos narių sveikinimai, užuojautos. Tai grynai vidinei partijos bendruomenei skirtas leidinukas.

Taip pat, žinoma, vidinė komunikacija vyksta ir susirinkimų pagalba. Partija suskirstyta į teritorinius dalinius. Jie turi savo laikraščius, miesto klubus. Diskutuoja savo temomis. Kiekvieno mėnesio pirmą antradienį susirenka. Vyksta ir partinės diskusijos stichiškai. Kai kurios sueigos norėjo leisti laikraščius periodiškai, bet nepajėgia, todėl pasitenkinama internetiniu biuleteniu.

5. Kokių komunikacijos priemonių pagalba efektyviausiai pasiekiate savo tikslines auditorijas?

Negalime sau leisti užsakomųjų straipsnių spaudoje, kaip kad kitos partijos. Įdomūs žiniasklaidai esame tiek, kiek kritikuojame valdančiosios daugumos darbus. Bet patys savo tiesioginei politinei reklamai neturime finansinių resursų. Žinoma, yra skyrių, kurie patys susimoka už užsakytus straipsnius. Daugiausiai rajonuose. Bent jau Vilniuje neišleidžiame nei vieno cento šiam tikslui. Tai bandome kompensuoti kitais būdais – pirmiausia tiesioginiu ir betarpišku bendravimu su visuomene. Antrus metus iš eilės vykdome akciją „Sakyk žmogau“. Važinėjame po rajonus, kalbamės su žmonėmis, išiklausome jų nuomonių, sprendžiame problemas.

6. Ar Jūsų partija turėjo / turi savo laikraštį / žurnalą?

Yra tik elektroninis laikraštis. Ankstyvoje stadijoje buvo „Lietuvos aidas“. Finansuodavo Tėvynės sąjunga. Tačiau vėliau neaiškiais būdais buvo privatizuotas ir nutrūko mūsų bendradarbiavimas. Daugiau negalėčiau išskirti jokių laikraščių. Neturėjome.

Tiesa, kai kūrėsi savaitraštis „Panorama“, bandėme su juo bendradarbiauti. Tačiau nieko neišėjo. Tai labai kritiškas laikraštis mūsų atžvilgiu.

„Akiračiai“ – niekaip nesusiję su partija. Dažnai net rašo priešiškus mums straipsnius, kas erzina.

7. Papildomas klausimas: ar galėtumėte išskirti kokį nors Lietuvos laikraštį, kuris jums būtų palankiausias?

Deja, bet ne. Nėra tokio laikraščio. Partijoje jaučiamas didelis nepasitenkinimas, kad nėra nei vieno žiniasklaidos kanalo, kuriame būtų galima surasti paramą partijos vertybėms.

Gal tik vienintelė „Panorama“ bandė tokia būti. Bet nusivilta. Susikuria nauji laikraščiai, konservatoriai susidomi ir pradeda platinti. Vėliau jie pradeda mums kenkti.

Gal liberalų požiūriu būtų galima išskirti „Lietuvos rytą“. „Respublika“ – populistinis dienraštis. Nors ir „Lietuvos rytas“ toks pats. Laikraščiuose turi būti analitika, ne tik informacijos faktų konstatavimas.

8. Papildomas klausimas: Ar matote Lietuvoje perspektyvą rasti partinei spaudai?

Taip. Tai būtina. Lietuvoje turėtų atsirasti 3 pagrindinių ideologijų laikraščiai. Jie privalo būti. Bent dviejų ideologijų. Nesusipratimas, kad jų nėra. Žmonės domisi politika, nori vertinimų, nori analitikos, ne tik faktų konstatavimo. Nori, kad būtų analizuojama jam priimtina dvasia, o ne svetimai.

Partinės spaudos atsiradimas yra būtinas pilietinės visuomenės egzistavimui. Tai viena esminių sąlygų, kurių Lietuvoje trūksta. Tikiu, kad tokia spauda atsiras.

Priedas nr. 3 – Lietuvos socialdemokratų partijos ekspertės apklausa

Klausimynas: Lietuvos socialdemokratų partija

Ekspertas: Sigita Stankevičiūtė, Lietuvos socialdemokratų partijos informacijos centro vadovė

Data: 2006 m. balandžio 27 d.

1. Kelintais metais buvo įkurta Jūsų atstovaujama partija?

Partija šiemet švenčia 110-ąsias įkūrimo metines. Taigi, skaičiuojame istoriją nuo 1896 m. žinoma, Lietuvos okupacijos metu partija nebuvo legali. Atsikūrė 1989 m., 2000 m. susijungė su kita kairiaja partija – Lietuvos demokratine darbo partija.

2. Kiek šiuo metu Jūsų atstovaujama partija vienija narių?

14.300 narių per visą Lietuvą. Didžiausi skyriai yra Vilniaus miesto, Kauno miesto ir rajono, jungiantys virš tūkstančio ar kelis narių. Kiti – šiek tiek smulkesni.

3. Keliuose Lietuvos Respublikos savivaldybėse veikia Jūsų atstovaujamos partijos skyriai?

Partija suskirstyta į skyrius pagal savivaldybės. Juos turime visur, taigi – 60 savivaldybių, 60 skyrių.

4. Kokios pagrindinės priemonės naudojamos Jūsų atstovaujamos partijos vidinėje komunikacijoje?

Internetinis puslapis, proginis laikraštis „Mūsų balsas“. Sekretoriato dirbantys koordinatoriai. Skyriai su skyriais bendrauja per apskričių tarybas. Pagrindinis dalykas – susitikimai. Mokymai taip pat. Elektroninė konferencija. Kolonėlės elektroninės skyriams, nariams. Partija neturi viešųjų ryšių kompanijos. Informacijos centras nėra pakankamai pajėgus kurti viešųjų ryšių ir komunikacijos strategijų. Galima būtų išskirti ramesnius laikus ir rinkimų periodus.

5. Kokių komunikacijos priemonių pagalba efektyviausiai pasiekiate savo tikslines auditorijas?

Regioninė spauda. Užsakomieji straipsniai juose. Leidžiami maždaug kartą per porą savaitių. Padengiama visa Lietuva, visi rajonai. Su spauda bendraujama tiesiogiai. Už straipsnius mokama pagal faktą.

Televizijos reklamos leidžiamos per rinkimus arba tam tikromis progomis. Pavyzdžiui, 110 partijos įkūrimo metinės. Taip pat centriniai laikraščiai.

„Mūsų balsas“ irgi pasiekia partijos auditoriją.

Tiesioginiai susitikimai. LSDP dienos apskrityse. Skyriai patys organizuoja akcijas. Daug iniciatyvos ateina ir iš kai kurių skyrių. Didesnių akcijų sprendimai aprobuojami centrinėje būstinėje, o skyriams leidžiama varijuoti laisvai. Skyriai yra pakankamai savarankiški. Patys leidžia spaudą, rašo straipsnius į regioninę spaudą.

Praktiškai visi laikraščiai už mokesčių įsileidžia spausdinti straipsnius. Nėra taip, kad rajoniniai laikraščiai, priklausantys tam tikroms grupėms, atsisakytų spausdinti. Nebent tik neprofesionalumo aspektai.

Vis dėlto pati veiksmingiausia priemonė žiniasklaidoje yra televizija. Centrinės spaudos rajonuose žmonės visiškai nebeskaito. Regioninius skaito labai mažai, tik tie kurie vos išgali susimokėti.

6. Ar Jūsų partija turėjo / turi savo laikraštį / žurnalą?

“Mūsų balsas” anksčiau eidavo kas dvi savaites, reguliariai. Šiandien – proginis laikraštis. Per metus išeina apie 4 numerius. Šiandieninis numeris yra nesenstantis. Auditorija – pirmiausia partijos nariai, taip pat visuomenė. Platinamas per skyrius. 50.000 tiražas proginių laikraščių. Platinimas per partiją. Anksčiau būdavo prenumeruojamas.

“Gairės” yra socialdemokratinis krypties žurnalas, leidžiamas nuo 1994 metų kas mėnesį. Bet jis nėra partijos organas.

7. Jei turėjo anksčiau, bet dabar nebeturi, kodėl? Kokios atsirado alternatyvios komunikacijos priemonės?

Atsisakyta periodiškumo, nes jis buvo neįdomus partijos nariams. Per daug dėmesio būdavo skiriama tik vidinėms partijos pagyroms. Labai sunku padaryti dažną laikraštį, kuriame nesikartotų informacija. Todėl pereita prie proginio, o straipsniai užsakomi regioninėje spaudoje. Siekiamybė yra, kad visą spaudą pakeistų internetas. Jame talpinamos pačios įvairiausios informacijos.

8. Jei turi ir dabar, ar pasiteisina partinė spauda? Koku būdu ji yra finansuojama?

Pasiteisina. Ypač tarp vyresniųjų partijos narių. Reiškiamas pageidavimas, kad laikraštis eitų dažniau. Finansuojama grynai iš partijos biudžeto. Leidinys nemokamai platinamas.

Summary

“Political Press in Lithuanian Political Communication” by Juras Požela

Nowadays information and communication technologies plays an increasingly role in all the fields of the life. This concerns changes in the systems of mass media and political communication as well. The main role in political communication belongs to the mass media so for this reason it is very important to analyse its impact and transformations.

In my master thesis I am exploring political press in Lithuanian political communication.

Usually political communication is analysed as application of political marketing and political advertising during political campaigns.

Objective of the diploma thesis is political press in Lithuanian political communication. The aim of the work is to detect tendencies of evolution of the political communication and party press, its impact to political daily agenda, peculiarity of political participation in the governance.

I reached the aim of the work by analysing theoretical and historical context of the political communication and political press, tendencies of evolution, role of the mass media in formulating opinion for publics.

In the first part of the thesis I analysed theory of the political communication, roles of the mass media as the mediator of communication between the government and society.

The second part of the thesis is dedicated to specify the role of the political parties in the structure of governance, its specifics. As well as to answer how it influences every day life of the society. Big part of the second part of the thesis is dedicated to the historian aspects of the Lithuanian political press. During the first years of the Lithuanian independence political press played one of the main roles in democratic processes of the state.

The third part of the paper is set for the practical research of the political press. Three main political parties, representing left, centre and right wings were interviewed about their communication strategies, relations with the mass media and usage of their own political press.

Today we face the paradox of decreasing role of the traditional institutions of the political parties. While the number of communication channels are increasing unregulated and commercialized mass media is emerging. Political parties are induced to compete with the mass media channels on formulating political agenda.

Earlier political press played the big role in political communications of the parties but today, mainly due to the big financial and human resources expenditures, it is decreasing and alternative forms of communication are appearing.

This paper can be useful for media, journalists, political parties' officials, who are responsible for the political communication, as well as for students who are interested in the political communication and mass media studies.